

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

JAN KLAPAL

6. ročník – kombinované studium

obor: pedagogika – správní činnost

**POČÍTAČOVÁ TECHNIKA JAKO PROSTŘEDEK VZDĚLÁVÁNÍ,
ALE I JAKO MOŽNÉ NEBEZPEČÍ PRO MLÁDEŽ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. René Szotkowski, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. března 2011

Jan Klapal

Upřímně děkuji vedoucímu práce Mgr. R. Szotkowskému, Ph.D., za pomoc při tvorbě mé diplomové práce, obzvláště za trpělivost a preciznost jeho odborných rad, které přesáhly rozsah práce.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Náhled do historie počítačů.....	7
1.1 Vývoj počítačů v Československu	12
2 Uplatnění ICT ve školství	15
2.1 Počítač jako pomocník učitele.....	20
2.1.1 Odbornost a kompetentnost učitelů	26
2.2 Počítač jako pomocník při učení žáků a studentů	28
2.3 Uspořádání počítačové učebny ve škole	29
2.4 Psychohygienické a bezpečnostní podmínky používání ICT.....	31
3 Rizika nekontrolovaného používání ICT	37
3.1 Závislost na internetu (netholismus)	37
3.2 Vliv počítačových her a videoher na děti a mládež	40
3.3 Dětská důvěřivost a zneužití dětí na internetu	43
3.4 Extremismus, rasismus a terorismus na internetu	48
3.5 Agresivita a šikana na internetu	54
3.6 Stahování a sdílení nelegálního obsahu na internetu	56
4 Prevence a ochrana dětí před nežádoucími riziky ICT	58
4.1 Osobnost žáka druhého stupně základní školy.....	59
4.2 Volný čas a zájmy žáků druhého stupně základní školy	61
4.3 Preventivní program ve škole.....	62
4.4 Prevence v rodině.....	67
5 Následky selhání preventivních opatření	68
5.1 Selhání prevence ve škole	68
5.2 Selhání prevence v rodinném prostředí	69
6 Výzkumná část	70

6.1 Stanovení výzkumných otázek	70
6.2 Výzkumná metoda.....	71
6.3 Výzkumný vzorek	72
6.4 Předvýzkum.....	73
6.5 Položky dotazníku	74
6.6 Výsledky výzkumného šetření	74
6.7 Vyhodnocení výzkumných otázek	94
6.8 Závěr výzkumného šetření	96
Závěr.....	98
Literatura	100
Příloha	104

Úvod

Při přemýšlení o zadání tématu mé diplomové práce jsem dospěl k závěru, že nejlepším řešením bude spojit znalosti, které jsem získal studiem na Pedagogické fakultě UP Olomouc obor pedagogika – správní činnost s tím, čím se zabývám v práci. Pracuji jako správce počítačové sítě na PřF UP Olomouc.

Z toho vyplynulo, že předkládaná diplomová práce se zabývá využíváním počítačů, informačních technologií a internetu dnešními mladými lidmi. A protože se mi nabízela možnost udělat si malou výzkumnou sondu ve dvou olomouckých základních školách (konkrétně jde o ZŠ Mozartova a ZŠ Spojenců), zaměřil jsem se na žáky sedmých tříd obou škol, kteří tvoří můj výzkumný vzorek.

Cílem mé práce je popsat využití informačních technologií, především internetu. A to jak z hlediska využití potřebného a námi a společností akceptovaného (vyhledávání informací do výuky, hrami apod.), tak i škodlivého. To jest, zaměřím se i na to, že někteří jedinci pravděpodobně navštěvují www stránky z hlediska společenského se závadným obsahem – terorismus, šikana, erotika atd., navrhnou i opatření k omezení této škodlivosti.

1 Náhled do historie počítačů

Počítač se stal neoddělitelnou součástí našeho života. Většina lidí se s ním setkává každý den v zaměstnání, doma, nebo ve škole. Zřejmě si to ani neuvědomujeme, ale běžný všední den bychom si bez počítačů nedokázali představit. Neobejde se bez něho například zpravodajství, denní tisk apod.

Historie počítačů je velmi dlouhá¹, v podstatě se odvíjí od historie matematiky. Už staré civilizace měly svoje počítadla, například už před pěti tisíci lety se v Malé Asii objevil stroj, kterému se říkalo abakus, což byla počítací pomůcka založená na systému korálků, které na tyčkách klouzaly nahoru a dolů. V některých islámských zemích se používá dodnes pro jednoduché výpočty.

V sedmnáctém století byly v Anglii sestaveny první logaritmické tabulky, poté následovalo i logaritmické pravítko (W. Oughtred). Objevují se i první počítací stroje, které pracovaly na principu ozubených kol. Byly to různé pokladny a mechanické kalkulátory, které přetrvaly až do dvacátého století – pracovali s nimi například i američtí vědci při vývoji atomové pumy. Ve výrobě i v praxi se udržely až do šedesátých let minulého století, kdy byly nejdříve nahrazeny elektrickými kalkulačkami a posléze elektronickými počítači.

Již začátkem průmyslové revoluce se významní badatelé zabývali tím, jak nahradit lidské počítání strojem. První krok k mechanické kalkulačce udělal již Leonardo da Vinci (podle jeho náčrtku z roku 1492 byl kalkulátor z ozubených kol sestrojen až v roce 1968 a podle očekávání fungoval výborně), ale první zkonstruovaná kalkulačka je přisuzována W. Schickardovi z roku 1623. V roce 1642 předvedl svůj stroj B. Pascal. Ten uměl sčítat a odčítat. Roku 1694 zdokonalil G. W. von Leibniz stroj, který uměl už i násobit, dělit a počítal druhou odmocninu. Za zmínku stojí ještě rok 1820, kdy se začal vyrábět stroj s názvem Aritmometr, jenž se ve vylepšených verzích dožil první světové války. Tyto kalkulačky se dále zdokonalovaly a staly se užitečnou pomůckou obchodníků.

V polovině 19. století vytvořil Ch. Babbage mechanický sčítač děrných štítků, poté se snažil sestavit univerzálnější počítač pro složitější matematické operace – počítací stroj

¹<http://www.zive.cz/clanky/historie-pocitacu-od-elektronky-po-internet/sc-3-a-147343/default.aspx>. (ze dne 1.8.2010)

poháněný párou. Jeho další stroj měl místo pevného spojení kroků nabízet revoluční novinku: možnost snadného přenastavení výpočtu, tedy programování.

Koncem devatenáctého století si vlády jednotlivých států uvědomily veliký význam počítačů a začaly do této oblasti investovat. Odtud dělíme počítače na tzv. generace. Vytvořeny byly čtyři, lišily se od sebe výkonem, rozměry a použitou technologií. Každá generace je charakteristická svou konfigurací, rychlostí počítače a základním stavebním prvkem.

V následující tabulce uvedu základní informace o jednotlivých generacích a následně je stručně popíšu².

generace	rok	konfigurace	rychlost (operace/s)	součástky
0.	1940	velký počet skříní	jednotky	relé
1.	1950	desítky skříní	100 - 1000	elektronky
2.	1958	do 10 skříní	tisíce	tranzistory
3.	1964	do 5 skříní	desetitisíce	integrované obvody
3.^{1/2}	1972	1 skříň	statisíce	integrované obvody LSI)
4.	1981	1 skříň	desítky milionů	integrované obvody (VLSI)

Nultá generace počítačů nastupuje v období druhé světové války. Během této historické etapy došlo k ohromnému technickému pokroku. Velká Británie, USA, ale i nacistické Německo se snažily vytvořit co nejlepší a nejvšestrannější počítač. Sestrojovaly se hlavně různé šifrovací a dešifrovací stroje, které byly potřebné za daných okolností. V roce 1941 vytvořil v Německu C. Zuse malý reléový samočinný počítač Z4, ale armáda o něj neměla zájem a později byl při jednom náletu zničen. V USA v lednu roku 1943 H. Aiken a jeho spolupracovníci na Harvardské univerzitě uvedli do provozu přístroj zvaný Harvard Mark I. Tento elektronický reléový počítač obsahoval tři čtvrtě milionů součástek a 800 kilometrů drátových spojů, vážil pět tun a byl téměř šestnáct metrů dlouhý. K pohybu s mechanickými součástmi využíval elektrické impulsy. (Byl pravděpodobně použit k výpočtům při vývoji první atomové bomby.)

Počítače první generace byly velice primitivní. Přicházejí s objevem elektronky, kterou vynalezl Lee De Forest. Ta dovoluje odstranění pomalých a nespolehlivých

²Podrobně viz <http://encit.wz.cz/historie/web/generace.htm>. (ze dne 1.8.2010)

mechanických relé. Tyto počítače byly vybudovány v podstatě podle von Neumannova schématu³ a je pro ně charakteristický diskrétní režim práce.

Při tomto zpracování je do paměti počítače zaveden vždy jeden program a data, se kterými pracuje. Poté je spuštěn výpočet, v jehož průběhu již není možné s počítačem interaktivně komunikovat. Po ukončení výpočtu musí operátor zavést do počítače další program s daty. Diskrétní režim práce byl později označen jako nevhodný, neboť nebyl časově úsporný. V okamžiku, kdy jsou do počítače zaváděny zpracované programy a data, počítač nepracuje a čeká na operátora. V této době stále ještě neexistují vyšší programovací jazyky ani operační systémy, proto bylo vytváření nových programů velice náročné.

V roce 1944 sestrojili J. W. Mauchly a J. P. Eckert na univerzitě v Pensylvánii první stroj na světě, který měl veškeré architektonické rysy moderních počítačů. Pojmenovali ho ENIAC (Electronic Numerator Integrator And Computer). Tento stroj obsahoval 17 468 elektronek, 10 000 kondenzátorů, 5 miliónů pájených spojů, 7 000 odporů, 1 300 relé. Jeho hmotnost byla přibližně 30 tun na ploše asi 310 m². Spotřeba elektrické energie dosahovala 140 kW, byl řízen pomocí elektronických impulsů, prováděl zhruba 5 000 operací za sekundu a byl chlazen dvěma letadlovými motory.

Druhá generace počítačů nastupuje s uvedením Bardenova tranzistoru, který vzhledem ke svým vlastnostem zmenšení rozměrů celého počítače, dovolil zvýšení rychlosti a spolehlivosti a snížení energetických nároků počítače. Tato generace je charakteristická dávkovým režimem práce. Ta umožňuje nahradit pomalého operátora tím, že jednotlivé programy a data umístí do tzv. dávky, a ta je poté dána počítači na zpracování. Po ukončení jednoho programu je zaveden následující. V této generaci již vznikají operační systémy a první programovací jazyky – COBOL a FORTRAN.

Ve třetí generaci jsou počítače vytvořeny na integrovaných obvodech (autorem nápadu byl J. St. Clair Kilby z Texas Instruments), které na svých čípech integrují velké množství tranzistorů. Také se začíná objevovat paralelní zpracování více programů, které opět zvyšuje využití strojového času počítače. V roce 1964 vznikl tzv. Moorův zákon, který je platný dodnes. V něm se říká, že kapacita integrovaných obvodů se každých 12 až 18 měsíců

³ Von Neumannova koncepce počítače vznikla kolem roku 1946. Základní moduly tohoto počítače byly procesor, operační paměť, vstupní a výstupní zařízení. Primárními principy této koncepce jsou: dvojková soustava, programy a data v operační paměti, rychlost vnitřní paměti je srovnatelná s rychlostí výpočetní jednotky, přímé adresování (tzn., že v libovolném okamžiku je přístupná kterákoliv buňka paměti) a aritmetickologická jednotka (pouze obvody pro sčítání čísel).

zdvojnásobí. O dva roky později byla vynalezena tzv. magnetická bublinková paměť, která se skládá z granátové vrstvy o mocnosti 1 mm a byla nanášena na integrovaný obvod. Magnetizace určitého místa se označí jako jednička, absence magnetizace jako nula. Kombinacemi těchto čísel se potom zapíše určitá informace do paměti.

V roce 1967 zrealizoval Angličan N. Kitz první elektronický osobní počítač Anita Mark 8. Realizace byla možná zásluhou firmy IBM, neboť postavila první elektronický počítač System 360, který využil integrované obvody. Tím byla otevřena cesta pro stavbu malých výkonných počítačů. S vynálezem LED (Light-Emitting Diode; tj. zobrazování čísel pomocí světelných diod) tu vznikl způsob „displeje“, který se stal běžným u kapesních kalkulátorů.

Zde také končí historie samostatných počítačů. Přichází doba propojování počítačů mezi sebou a tím roste riziko ovlivňování informací od jednotlivce k jednotlivci. Zatímco v době samostatných počítačů mohl „škodlivý program“ sledovat jedinec pouze tehdy, když si ho do počítače vložil, od těchto chvil už může sdílet „škodlivý - rizikový obsah“ s jinými počítači (případně poskytovat svůj rizikový obsah uživatelům počítačové sítě).

Čtvrtá generace počítačů vznikla v 70. letech a v podstatě trvá stále. V roce 1971 zavedla již zmíněná americká firma Texas Instruments výrobu mikroprocesorů, která v počítači plní funkci centrální jednotky (CPU – Central Processing Unit). Ostatní součástky do ní vysílají různé informace, které vyhodnocuje a posléze řídí chod celého počítače. Za zmínku stojí i uvedení první inkoustové tiskárny firmou IBM (International Business Machines) v roce 1976. O rok později zakládají Bill Gates a Paul Allen společnost Microsoft. Tato firma je v současné době největší společností vyrábějící operační systémy.

Prvním operačním systémem byl MS-DOS (Micro Soft Disk Operating System), který znamenal veliký posun ve vývoji počítačů. Nemusel se složitě programovat, ovládal se pomocí jednoduchých příkazů. 12. srpna 1981 uvádí na trh společnost IBM první počítač s operačním systémem – IBM PC 5150 (obsahoval: procesor Intel 8088 na frekvenci 4,77 MHz, 16 KB nebo 64 KB operační paměť, disketové mechaniky 5,25“ o kapacitě 160 KB, černozeleň monitor IBM 5151 s úhlopříčkou 11,5“ podporující režim 25x80 znaků, místo pevného disku se připojoval magnetofon).

Magnetickou pásku začala úspěšně nahrazovat od roku 1983 disketa. Hewlett-Packard začal v roce 1984 prodávat první osobní laserovou tiskárnu LaserJet. Ty měly oproti

inkoustovým mnohem kvalitnější tisk. V roce 1986 National Science Foundation schválil investici do páteří sítě Internetu, obrovské celosvětové sítě, na kterou jsou v dnešní době napojeny miliony počítačů. T. Bernes-Lee v roce 1989 vynalezl World Wide Web, což je programovací jazyk, jehož pomocí jsou tvořeny webové stránky na internetu.

Vývoj směřuje stále kupředu, proto vědci od roku 1990 pracují na počítačích páté generace⁴. Nastává průlom grafických akceleratorů v důsledku přechodu na graficky orientovaná uživatelská prostředí operačních systémů. Vyvíjejí se počítače optické, neboť křemík již dosluhuje. Tyto počítače nevyužívají toku elektronů v obvodech, ale toku fotonů. Odborníci také pracují na virtuální realitě tvořené lasery v prostoru a umělé inteligenci (ta se již uplatňuje například v překladových slovnících celého textu). Do popředí se dostává CD a DVD. V roce 1992 se objevila dvourychlostní mechanika CD-ROM a o rok později třírychlostní. Mikroprocesor 486 umožnil prosazení Microsoft Windows 3.0 (1990) a Windows 3.1 (1992), v roce 1995 se prosadil Windows 95 a zároveň vznikl standard multimediálního počítače, tj. počítače, který obsahuje SVGA (Super Video Graphics) grafickou kartu, CD-ROM mechaniku a zvukovou kartu.

V současné době nastala změna strategie a programy se zaměřily na paralelní zpracování dat. Po roce 2000 se začala prosazovat miniaturizace. Technologie je natolik pokročilá, že je možné na jediný čip do jediného integrovaného obvodu umístit dva mikroprocesory.

Na přelomu roku 1999/2000 představuje firma IBM první počítač „na tělo“, pracovně nazvaný „Wearable PC“, což je v podstatě notebook o velikosti walkmanu, přičemž display nahrazuje kukátko zhruba šest cm před okem, které vytváří dojem 14“ monitoru. V prvním čtvrtletí roku 2000 uvedla firma IBM na trh nové typy notebooků s řadou revolučních prvků, které signalizují novou mobilní techniku budoucnosti. Notebooky řady ThinkPad T20 a ThinkPad A20p mají části krytu z titanu, osvětlenou klávesnici, silnou podporu síťových i bezdrátových technologií, videokameru v horní liště a řadu dalších technologických novinek. Fenomenální triumf v oblasti superpočítačů (dokončení superpočítače tisíckrát rychlejšího než Deep Blue) oznámila IBM v polovině roku 2000. Počítač RS/6000 SP, přezdívaný také ASCII White, svým výkonem 12,3 milionu operací v plovoucí čárce za sekundu, prolomil magickou hranici dvoumístného výkonu uvedeného v teraflopech. ASCII White tvoří 8 192 desek a má 160 TB úložného prostoru. Počítač je využíván Ministerstvem energetiky USA pro složité

⁴Podrobně viz http://jaromirmatucha.ic.cz/historie_pc/5gener.html (ze dne 1.8.2010)

trojrozměrné simulace, např. modelování nukleárního výbuchu apod. Dnes je firma zaměřena stejně tak na poskytování ucelených řešení spojených se systémovou integrací a podporou elektronického obchodování, jako na služby středním a malým zákazníkům. Právě na základě těchto tradicí, úzkého vztahu s klientem a celosvětovým působením se také v České republice obrací IBM spolu s profesionálními partnery z firem PaENIUM a SoPHIS na oblast lékárnické a farmaceutické veřejnosti s nabídkou spolupráce.⁵

Vývoj dnešní doby se také hodně zaměřuje do oblasti bezdrátové komunikace a připojování k sítím. Používaným standardem se stává technologie Bluetooth. Je těžké odhadovat, jaké budou další vývojové kroky, určitě ovšem bude pokračovat růst výkonu a paměti a zřejmě také vylepšování ovládání. Již dnes existují např. různé dotykové displeje apod., které nacházejí uplatnění i v oblasti notebooků.

1.1 Vývoj počítačů v Československu

Pod vedením prof. A. Svobody se již v roce 1950 začalo v laboratoři matematických strojů Ústředního ústavu matematického pracovat na projektu reléového počítače. Výsledkem sedmiletého úsilí, byl první český počítač s názvem SAPO (Samočinný Počítač) uvedený do provozu v roce 1957. Dlouhodobý vývoj byl způsoben nedostatkem zkušených pracovníků a neplněním dodávek potřebných komponent a součástek, což bylo v té době celostátním problémem, jak ve svém článku vádí P. Trousil⁶. Počítač SAPO obsahoval 7 000 elektromagnetických relé a asi 400 elektronek. Zmíněný ústav v roce 1956 zkonstruoval univerzální elektronkový počítač s názvem Epos 1, který byl určen pro zpracování hromadných dat. Vstupní jednotkou byl snímač děrných štítků a výstupní jednotkou řádková tiskárna. Finální verze tohoto počítače měla 8 000 elektronek s příkonem 200 kW a byla dokončena v roce 1963. Výzkumný ústav matematických strojů začal začátkem šedesátých let pracovat na prvním tranzistorovém počítači – MSP (malý stolní počítač) a v roce 1965 byl uveden do provozu. Ke stejnému účelu sloužil i počítač DP 100, vyvíjený společně s Aritmou. Tento typ počítače byl na tehdejší dobu poměrně úspěšný, neboť během deseti let se ho prodalo kolem dvě stě kusů, především do Sovětského svazu.

⁵Podrobně viz <http://www.georgeos.estranky.cz/clanky> (ze dne 8.8.2010)

⁶Podrobně viz <http://www.chip.cz/clanky/hardware/2010/04/pocitace-za-dob-cssr> (ze dne 1.8.2010)

Epos 1 nahradil v roce 1963 Epos 2 s polovodičovými součástkami (diodami a tranzistory). Jeho sériová výroba byla započata v ZPA Čakovice v roce 1969. Tím skončil samostatný vývoj počítačů v tehdejší Československu a začal se rozvíjet dovoz z východního bloku a zároveň společný vývoj socialistických zemí, což mělo za následek zavedení tzv. Jednotného systému elektronických počítačů (JSEP). V rámci řady JSEP 1 byl v Československu zkonstruován a vyráběn počítač EC 1021. Měl poměrně velký výkon, 65 instrukcí, délku adresy paměti 16 bitů, nepřímou čtyř úrovnovou adresaci a zabezpečení lichou paritou. Jeho řídicí paměť měla kapacitu 3 072 slov o velikosti 72 bitů s vybavovacím cyklem 300 ms, hlavní paměť měla kapacitu 16 – 64 K slabik s vybavovací dobou 800 ns, dále 1 multiplexní kanál s 16 podkanály a dva selektorové kanály. V rámci řady JSEP 2 byl vyroben počítač EC 1025. Ten měl virtuální paměť do 16 M slabik, dynamické překládání adres, nepřímou adresaci dat v kanálech a ovládání přes konzolový display. Záznam o chodu systému a poruchových stavech se ukládal na pružný disk. Později byl inovován a distribuován pod označením EC 1026.

Státy RVHP se v roce 1974 spojily a rozhodly o společném vývoji a budování Systému malých elektronických počítačů (SMEP). Československo se do tohoto projektu zapojilo výrobou počítače PP 01 až PP 06. Poslední verze měla 16bitový procesor MHB 8088 s matematickým koprocesorem a byla kompatibilní s IBM PC. Zároveň se ve Zbrojovce Brno vyráběl stroj Consul 331 s procesorem 8080 a v Piešťanech Tesla PC 88. Tyto počítače nebyly určeny pro domácí uživatele. Výroba počítačů pro školy a domácnosti započala až po roce 1983, byly to např. PMD, IQ-151, Didaktik nebo Ondra. Od roku 1984 se vyráběl počítač IQ-151 s procesorem Tesla MHB 8080 a 32 KB RAM určený k výuce programování na všech typech škol. Vzadu měl pět rozšiřujících pozic pro připojení pěti různých modulů, dodával se s moduly Video 32 a Basic 6. Napájecí zdroj byl uvnitř počítače a vytvářel hodně tepla. Zároveň se začala zvyšovat poptávka po levnějších typech domácích počítačů ze zahraničí, dováželo se zejména ZX Spectrum, Atari, a Commodore 64.

Software pro domácí počítače byl problém. Programy nebylo možné legálně nakupovat, proto vznikaly kopie prodávané na různých výměnných burzách nebo v rámci Svazarmu, který sdružoval zájemce o některé odbornosti. Je patrné, že autorská práva se tehdy příliš neřešila. Ještě před rokem 1989 vznikl velmi používaný textový editor Text 602 (T602) kompatibilní pro počítače IBM PC. Jeho hlavní předností bylo, že komunikoval a umožňoval psát v českém jazyce.

Literatura věnovaná problematice počítačů tehdy nebyla dostupná. Vycházelo pouze Amatérské rádio, které se pouze okrajově zabývalo problematikou počítačů, od roku 1987 začal vycházet měsíčník pro elektronizaci národního hospodářství s názvem Elektronka. Jedním z jeho redaktorů byl i pozdější redaktor Chipu Josef Chládek. Tento časopis začal vycházet v roce 1991. V současné době je literatura tohoto zaměření velice bohatá, vydává se hodně příruček pro uživatele různých programů, učebnice, internetové časopisy atd.

V ČSFR v tuto dobu začíná vznikat počítačová síť a tím pro jedince mohou nastat stejné problémy v oblasti rizik používání počítače, jak jsem je popsal v předchozí kapitole.

2 Uplatnění ICT ve školství

Počítače a internet jsou dnes již běžným vybavením téměř každé domácnosti. Děti se s nimi setkávají už od předškolních let, později už jsou nutností ke školní přípravě na všech stupních škol a následně je s největší pravděpodobností budou využívat ve svém budoucím povolání. Počítačová technika jim bude pomáhat, usnadňovat život, u některých bude i hlavním zdrojem jejich příjmů. Proto je nezbytné, aby děti byly vzdělávány i v této oblasti. Současná společnost klade na vzdělání moderního člověka mnoho požadavků. Jedním z nich je i počítačová gramotnost. Proto má své uplatnění i ve školním prostředí, kde se studenti seznámí a postupně naučí pracovat s ICT. Posléze bude nezbytná pro uplatnění absolventů na trhu práce.

Jak už bylo řečeno, ICT má ve vyučování široké uplatnění. Stále více se využívá počítačová podpora výuky, neboť její velikou výhodou je, že se k počítači mohou připojit různá další zařízení, jako například kopírka s tiskárnou, skener, digitální fotoaparát, videoprojektor atd., zároveň se může připojit na síť internetu. Podle J. Slavíka a J. Nováka⁷ jsou to tyto možnosti: multimediální programy, simulační programy a modelování, testovací programy, výukové programy, informační zdroje, videokonference apod.

Z hlediska výukových metod se počítač nejvíce uplatňuje při prezentaci výukových programů, podle nichž žák postupuje buď samostatně, nebo pod supervizí učitele, přičemž učitelova pomoc žákovi se postupně zeslabuje, až se dosáhne úplné samostatnosti žáka, která je konečným cílem veškeré edukace. Počítač však může v procesu postupného osamostatňování žáka tento postup výrazně individualizovat, urychlovat a citlivě přizpůsobovat aktuálnímu stavu žáka, jak uvádí J. Maňák a V. Švec⁸. V přemíře informací vyskytujících se na webových stránkách je nezbytné, aby se žáci učili rozpoznávat relevantní informace, vybírat ty údaje, které jsou pro ně důležité a podstatné.

Maňák dále uvádí⁹, že nenahraditelná úloha připadá učiteli ve výuce podporované počítačem při orientaci žáka v záplavě informací, které mu počítač poskytuje. Upozorňuje na

⁷Podrobně viz SLAVÍK, J., NOVÁK, J. *Počítač jako pomocník učitele*. Praha : Portál, 1997, s. 83.

⁸Podrobně viz MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003, s. 187.

⁹Podrobně viz MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003, s. 189.

to, že je nezbytné naučit žáky informace přesně vnímat, třídit je, kategorizovat a vybrané informace si osvojovat a spojovat je se svými zkušenostmi.

Učitel by měl mít k dispozici pestrou nabídku softwarových produktů, jako jsou programy pro procvičování látky, simulační programy a didaktické hry, elektronické učebnice, encyklopedie a atlasy, různé expertní systémy a výukové programy na bázi umělé inteligence, geografické informační systémy atd.

S nástupem moderních didaktických technologií se však nutně musí změnit i model tradiční výuky v souvislosti s jinou úlohou a funkcí učitele a žáka ve výuce, kdy se podle J. Maňáka¹⁰ objevují nové funkce učitele, jako jsou např. organizátor a manažer výukového procesu, partner žáka, jeho pomocník a rádce atd.

Již bylo uvedeno, že se s počítačem seznamují děti předškolního věku. Otázka využití počítačové techniky už v předškolním vzdělávání v mateřských školách je velice diskutabilní. Část odborníků i laické veřejnosti je striktně proti využívání ICT techniky v tomto školském zařízení, ale zároveň druhá část, včetně Ministerstva školství, která jejich využití plně podporuje. Domnívám se, že obě strany mají do jisté míry pravdu a každá má k tomu pádné argumenty – nedostatek pohybu (aktivity) na jedné straně a rozšíření obzoru na poli vědeckotechnickém na straně druhé. Proto je nezbytné, přistupovat v těchto otázkách týkajících se vývoje dětí velmi citlivě a rozumně zvažovat všechny varianty.

Navzdory všem negativním přístupům části společnosti, se od roku 2002 začaly v mateřských školách realizovat různé projekty zaměřené na ICT, například program KidSmart Early Learning Programme, který je podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR, jehož prostřednictvím získávají děti z mateřských škol speciální počítačové stanice, které je hravou formou uvádějí do digitálního světa a mnohostranně rozvíjejí jejich schopnosti. Tento program je hojně využíván například v mateřské škole v Mezholezech. Jeho zásluhou se děti zlepšují v komunikaci a spolupráci s ostatními, jsou schopny se více soustředit na práci a současně také zlepšují své sociální dovednosti¹¹.

Instituce předškolního vzdělávání doporučuje umožnit dětem kontakt s počítačem od čtyř do čtyř a půl roku věku dítěte, kdy jsou již relativně schopné samostatně ovládat některé

¹⁰Podrobně viz MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003, s. 189.

¹¹Podrobně viz http://blog.eun.org/insightblog/upload/brochure_Kidsmart_148x210_CZ_1.pdf. (ze dne 8.8.2010)

programy a chápat určité souvislosti. Kontakt dětí mladších tří let s počítačem není doporučován. Seznamování s počítačem by mělo být nenásilné a postupné. V případě, že děti nemají o práci s počítačem zájem, nemá smysl je nutit. Navíc o úmyslu využívat počítače při práci s předškolními dětmi je nezbytné informovat jejich rodiče. Ti musí s prací na počítači souhlasit, měli by mít jistotu, že čas strávený u počítače bude přiměřený, vyvážený pohybem a dětem budou předkládány pouze kvalitní programy a hry, které si v případě zájmu budou moci vyzkoušet a seznámit se s nimi přímo v mateřské škole.

V rodině záleží pouze na rodičích dětí. Ačkoliv se situace musí vždy posuzovat podle individuálních schopností dítěte, předpokládám, že dítě do čtyř let většinou není schopné samostatně obsluhovat klávesnici a manipulovat s myší, není schopno myšlenkově zvládat reakce počítačových programů. Je tedy plně v kompetenci rodičů, aby naučili své děti používat a ovládat počítač.

Chce-li rodič nebo učitel dítě seznámit s nějakou novou dovedností nebo nějakou dovednost rozšířit, například naučit dítě orientovat se v prostoru, rozvíjet jeho matematické představy apod., je vhodné nejprve využívat běžné metody: a) metody didaktické, jako například pozorování, předvádění, experiment atd., b) metody názorné, například předvedení, příklad, pokus, c) metody praktické činnosti, například manipulace s předměty, pohyb v prostoru, didaktické hry atd., teprve posléze program na počítači. V předškolním věku není nezbytně nutné využívat k rozšiřování dovedností dítěte počítače, lze-li využít jiných daleko pestřejších způsobů. Rodiče nebo případně učitel by si měl dávat pozor na čas, který děti u počítače tráví. Měli by vycházet z doporučeného času pro sledování televizních programů předškolními dětmi, což jsou přibližně dvě hodiny týdně, v průměru sedmáct minut denně.

Někteří psychologové odmítají používání počítačů u předškolních dětí. Obávají se ztráty dovednosti komunikovat se svými vrstevníky, osamocení dítěte, možných negativních zdravotních důsledků, omezení rozvoje jazykových dovedností, ochuzení o zážitky ze společných her apod. Zkušenosti z praxe však nebývají tak negativní, uvádí A. Kucharská¹². Na českém trhu je celá řada vhodných rozvojových počítačových programů, např. programy k podpoře školní zralosti atd. Při výběru vhodného programu pro předškolní dítě je nutno preferovat výukové programy před akčními hrami. Výukové programy obsahují celou škálu úkolů, které jsou současně pro děti zábavné a mají přitom rozvíjející charakter. Mohou se

¹² KUCHARSKÁ, A. *Předškolák a počítač*. Viz <http://www.rodina.cz/clanek1605.htm> (ze dne 10.8.2010)

podílet na rozvoji osobnosti předškoláka, od jednotlivých poznávacích funkcí (zrakové vnímání, pravolevá a prostorová orientace, paměť, myšlení aj.) přes rozvoj řeči (rozvoj slovní zásoby, komunikativních dovedností – pokud dospělý s dítětem při práci komunikuje) až k rozvoji emocionality (říkadla, básničky, pohádky na počítači). Vhodné jsou také didaktické hry, jejichž cílem je přivést dítě k řešení určitých situací. Některé hry a programy umožňují dětem objevovat nové a neznámé skutečnosti, např. program Jak věci pracují. Didaktické hry napomáhají rozvoji logické úvahy, podporují schopnost rychle se rozhodovat, zlepšují prostorovou orientaci a postřeh. V některých jsou nasimulovány situace, do kterých by se dítě nemohlo vzhledem k věku dostat, např. situace, kdy děti řídí formuli, motorky atd. Děti se při řešení zadání učí ze zkušenosti a chyb, mění taktiku hry, aby dosáhly lepších výsledků, učí se analyzovat situaci a nalézat řešení.

Existují však i rizika využívání počítačů v předškolním věku, např. nevhodné hry (agresivní prvky – vybuchnutí zvířátka a následné odejmutí bodů apod.), které by mohly mít negativní vliv na emocionální rozvoj a myšlení dítěte atd. Proto by počítačové programy a hry měly být kvalitní, jejich nabídka by měla být pestrá, bez agresivních situací. Aby se předešlo riziku ohrožení zdraví dítěte, měli by rodiče a učitelé sledovat a hlídat čas strávený dětmi u počítače a vhodně prokládat tuto činnost pohybem a jinými kolektivními hrami.

V základním vzdělávání se mohou žáci naučit pracovat s počítačem, využívat jeho programy, naučit se pracovat s internetem a vyhledávat na něm potřebné informace apod. S pomocí počítačové techniky mohou být rozvíjeny schopnosti a dovednosti žáků také v ostatních předmětech, například v cizím jazyce, v přírodních či matematických vědách aj. Na základních školách využívají žáci počítačové učebny, vybavené moderními počítači s LCD (Liquid Crystal Display) monitory, laserovými tiskárnami a scannery, diaprojektory apod. Učebny mívají kapacitu pro osmnáct až třicet žáků a slouží nejen pro výuku informačních a komunikačních technologií, ale také k výuce ostatních předmětů. Prostředky na vybudování počítačových učeben získávají základní školy částečně prostřednictvím grantů a dotací SIPVZ (což je Státní informační politika ve vzdělávání, kterou provozuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a částečně z provozních nákladů školy.

Základní školy také pořádají různá tréninková soustředění, např. prezentace v psaní na klávesnici a připojují se k modernímu e-learningovému způsobu výuky, při kterém její žáci získávají oproti svým vrstevníkům výhodu umění psát všemi deseti. Školy pro práci s textem většinou dříve připravovaly jen budoucí písáčky. Místo souvislého psaní na počítači proto

dnes mnozí vedoucí pracovníci, úředníci, lékaři či policisté písmenka na klávesnici hledají a ztrácejí tak čas i myšlenky. Přitom stačí investovat do výuky několik hodin, které se v životě velmi dobře vyplatí. Získáním klávesnicové gramotnosti se totiž výrazně zvýší produktivita a kvalita práce na počítači, ať už je to psaní textů, e-mailů, protokolů, či tvorba prezentací apod. Žáci tak budou vybaveni do života dovednostmi, kterou ocení nejen oni sami, ale rovněž jejich budoucí zaměstnavatelé.

Každá základní škola má ve svých projektech zařazeny školní vzdělávací programy spojené s využitím informačních a komunikačních technologií (ICT), a také plně využívá elektronické materiály s využitím ICT pro výuku matematiky, fyziky, zeměpisu, anglického a německého jazyka. Realizací projektu vznikly elektronické studijní opory, které pedagogové využívají v rámci přípravy, ve výuce v daných vzdělávacích oblastech i při práci se žáky.

Výuka informatiky a výpočetní techniky, informační a komunikační technologie je součástí výuky všech žáků od pátého ročníku základní školy, ale s počítači se mohou setkat již dříve, ve svém volném čase v nepovinných kroužcích vedených učitelem. Učitelé, nebo doma rodiče, by měli sledovat, kolik času žáci u počítače tráví, zda používají počítač s nějakým konkrétním cílem, zda se pohybují na vhodných webových stránkách bez agresivních, vulgárních a hrubých prvků, zda hrají hry, které nějakým způsobem rozvíjejí jejich dovednosti, například postřeh, logické uvažování při řešení nějakého problému atd.

Je nezbytné, aby činnost žáků u počítače byla prokládána pohybovou činností, procházkami, ostatně stejně jako u každé sedavé činnosti. Odborníci doporučují, aby žáci nepřesahovali přiměřený časový prostor pěti hodin týdně. Především lékaři v médiích často varují před narůstající obezitou dětí právě v návaznosti na čas věnovaný počítačovým hrám. Pokud již od útlého dětství budou dětem vštěpovány základní hygienické návyky při práci na počítači, nebudou mít v dospělosti problémy.

Pokud jde o zákazy, není zcela vhodné trestat děti odepíráním počítače a internetu, neboť by se z něho mohl v očích dětí zbytečně stát fenomén, kterým není. Rovněž není vhodné podmiňovat hru na počítači splněním činností, které učitel nebo rodič naplánoval a děti o ně nemají zájem. Děti potom plní činnosti formálně a povrchně. Děti musí mít jistotu, např. vyčleněním určitého časového prostoru nebo daným pravidlem, že jejich zájem bude uspokojen v domluveném čase. Děti se postupně nasytí a enormní zájem o počítač postupně opadne.

Na střední a vysoké škole je počítačová technika samozřejmostí, studenti plně využívají všech možností ICT, např. různé textové editory, tabulky, grafy atd., při psaní referátů či seminárních prací. Nedílnou součástí předmětů na střední škole je výuka Informatiky a výpočetní techniky a Programování. Školy mívají k dispozici jednu až čtyři učebny s počítači propojenými v lokální počítačové síti. Všechny počítače školy bývají připojeny k internetu. Počítačové vybavení je využíváno i v dalších předmětech jako je zeměpis, dějepis, základy společenských věd, matematika, cizí jazyky. Studenti školy mívají možnost bezplatného přístupu k výpočetní technice a internetu i mimo výuku.

Studenti používají ve volném čase počítače a internet denně, jak při přípravě na vyučovací hodinu, při vyhledávání různých informací pro psaní referátů a seminárních prací, tak i ve volném čase, například využívají komunikátory ICQ (I Seek You), Messenger či Skype, různé sociální sítě (Facebook, Twitter, LinkedIn, MySpace, Spolužáci.cz atd.). Právě se seminárními a slohovými pracemi studentů však může nastat problém. Začínají být čím dál tím více rozšířenější případy, kdy si studenti potřebnou práci stáhnou z internetu a pak ji vydávají za svou. Téměř vždy se ve skupině objeví alespoň jeden případ, kdy je referát, prezentace či projekt stažen z internetu. Školy proto začínají používat speciální programy, které opisování prací odhalí. Odhalení plagiátorství však překvapivě vždy nevede ke studu ani k zamyšlení studenta, příště předloží práci opsanou z tištěné knihy, která není přístupná v on-line verzi, a kterou tedy není tak snadné dohledat.

Plagiátorství se nevyhýbá ani vysokým školám. Na to, o jak závažný problém se jedná, poukazuje skutečnost, že se devatenáct vysokých škol v České republice zapojilo do boje s plagiátory pomocí systému, vytvořeného Masarykovou univerzitou v Brně. Tento software umí odhalit shodné pasáže v různých textech v různých jazycích. Brněnský počítačový program (Theses.cz) by měl zároveň fungovat jako archiv závěrečných prací.

2.1 Počítač jako pomocník učitele

Moderní mediální technologie, nejvýrazněji reprezentované zejména počítači, multimediálními systémy a internetem, zaujímají v učitelově instrumentáriu výukových metod stále důležitější místo, proto musí moderní učitel tyto prostředky bezpodmínečně zvládnout a promyšleně integrovat do ostatních metod, technik a prostředků. Tím ovšem

rostou na učitele další nároky, poněvadž se musí neustále rozhodovat mezi mnoha možnostmi a volit ty varianty, které jsou za daných podmínek a v konkrétní situaci optimální. Jde o strategický postup, o zodpovědnou volbu, jejímž hlavním kritériem je optimální rozvoj osobnosti, konstatují J. Maňák a V. Švec¹³.

Slavík a Novák uvádí¹⁴, že požadavek na dovednost učitele účinně zacházet s informacemi a vést k tomu žáky, odpovídá soudobým trendům vývoje vzdělávání a výchovy. Ostatně o tom vypovídá jejich následující srovnávací tabulka:

Složka výchovy	Tradiční pojetí výchovy	Nové trendy ve výchově
Role učitele	Zdroj informací	Průvodce informačním prostředím.
Úloha studenta	Přijímat informace	Mít zájem o poznávání. Samostatně zacházet s informacemi. Získávat informace o sobě a sám sebe hodnotit.
Zdroje informací	Učebnice učitelem vybrané materiály	Škála informací z různých zdrojů, které si žák za pomoci učitele sám vybírá.
Kurikulum (osnovy)	Důraz na obsah poznání	Důraz na žákovy kompetence, na dovednost zacházet s informacemi a rozumět jim.
Hodnocení	Jednostranně od učitele k žákovi	Důraz na sebehodnocení žáka, škála různých forem hodnocení a sebehodnocení.
Komunikace	Převažující monolog učitele	Dialog, výměna informací mezi učitelem, žáky, rodiči.

Požadavek na změny ve výchově se samozřejmě neobjevil bez příčiny. Je důsledkem proměn, kterými na konci dvacátého století procházejí všechny průmyslově vyspělé země a které bývají nazývány „informační revolucí“ v souvislosti s masovým rozšířením osobních počítačů a informačních sítí. Nová technika podněcuje k analytickému stylu myšlení a podporuje i proměny v hodnotové sféře. Již v sedmdesátých letech tohoto století si jich povšiml sociolog Daniel Bell a charakterizoval je jako posun od „výroby zboží k produkci informací“. Zvyšuje se společenská váha jednotlivce, ale zároveň rostou nároky na jeho schopnosti získávat informace a dobře s nimi zacházet, jak dále popisuje Slavík a Novák.

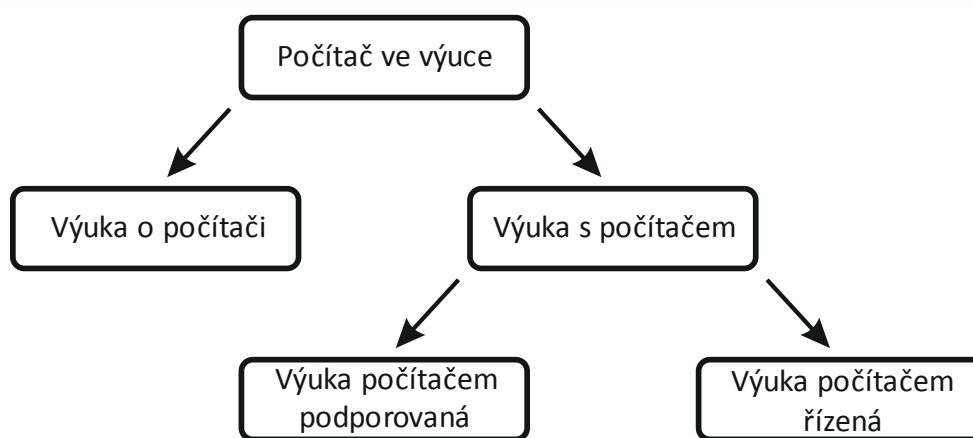
Podle Jandové¹⁵ může být počítač ve výuce aplikován dvěma způsoby. Ty se ovšem do určité míry prolínají a nejdou od sebe úplně oddělit. Jsou to:

¹³ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003, s. 190.

¹⁴ Podrobně viz SLAVÍK, J., NOVÁK, J. *Počítač jako pomocník učitele*. Praha : Portál, 1997, s. 14,15.

a) Výuka o počítačích – obsahuje poznatky o technickém vybavení (hardware), programovém vybavení (software) a s tím související obsluhou, případně i údržbou hardware a tvorbou software,

b) Výuka s počítači (počítačová výuka) – zahrnuje všechny způsoby využití počítače pro účely výuky jako pomůcky pro učitele a žáka. Takto pojatá výuka může být uplatněna ve všech předmětech. Není u ní nutná znalost programovacích jazyků u žáků, ale je nutná alespoň částečná znalost komunikace s počítačem. Výuku s počítači lze rozdělit na výuku počítačově podporovanou a počítačově řízenou.

Uhlířová ve svém článku zmiňuje¹⁶, že významným a často bohužel opomíjeným faktorem úspěšnosti zavádění ICT do výuky, je právě osobnost učitele, jeho vnitřní postoj a přesvědčení. Pro realizaci změn je rozhodující, zda jsou učitelé odborně připraveni, zda jsou v daných podmínkách schopni je realizovat a především, zda vůbec učitelé pozitivně přijímají požadavky na ně kladené a jsou ochotni je realizovat. Je tedy velmi důležité porozumět tomu, jak se k inovativním změnám stavějí sami učitelé.

Slavík a Novák se domnívají¹⁷, že počítač je nástroj, který může nemalou měrou zvýšit profesionalitu práce učitele. Při vhodném užití doslova otevře okno do světa a zpřístupní učiteli i jeho žákům nekonečnou řadu nových poznatků, podpoří dialog mezi učitelem, žáky, rodiči, usnadní školní hodnocení i diagnostiku žakovských nesnází s učením a přispěje také k lepšímu profesnímu sebepoznávání učitelů. Nemalou měrou může ulehčit řízení

¹⁵Podrobně viz JANDOVÁ, L. *Počítačová výuka*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, 1995, s. 1.

¹⁶UHLÍŘOVÁ, M. *Přijali učitelé počítač?* E-Pedagogium [on-line], 2004, roč. 4, č. 1, s. 100. Dostupné na <http://epedagog.upol.cz/eped1.2004/index.htm>.

¹⁷SLAVÍK, J., NOVÁK, J. *Počítač jako pomocník učitele*. Praha : Portál, 1997, s. 9.

a rozhodování ve škole a zlepšit spolupráci mezi učiteli navzájem i mezi nimi a vedením školy, zejména při práci s učebními standardy. Počítače s vhodnými programy dobře poslouží při zavádění tzv. reflektivní praxe ve škole, která je zejména v západní Evropě velmi populární a je považována za jednu z nejlepších cest ke zkvalitnění výuky.

Musím souhlasit s tvrzením Slavíka a Nováka¹⁸, že učitel v první řadě musí mít určitou představu cílů, ke kterým má výchovné úsilí dospět. To znamená, že potřebují cílové, neboli strategické informace týkající se ideálního obrazu člověka, kterého chceme vychovávat. Typickou strategickou informací jsou tzv. učební standardy, které popisují „obraz žáka“ prostřednictvím toho, co a na jaké úrovni má umět a znát. Tyto údaje mívají obvykle společenskou platnost a vypovídají o pedagogické strategii určitého kulturního společenství v dané době.

Podle Brdičky¹⁹ může každý učitel vyhledávat nové zajímavé informace, jimiž může obohacovat svou práci. Může udržovat kontakt s kolegy nebo se rovnou přihlásit do nějakých konferencí a číst denně třeba i desítky příspěvků. Učitel ke své práci potřebuje nejen velké množství informací, ale především je potřebuje nějakým způsobem třídit a zpracovávat, aby je mohl pedagogicky využít.

Kropáč a kol.²⁰ tvrdí, že existují tři základní funkce, ve kterých může učitel využít počítač. Jsou to:

1. Počítač ve funkci vyučovacího stroje (automatu) při počítačem podporované výuce. Počítač je v roli učitele, předává poznatky, kontroluje jejich osvojení, snaží se programovou složkou motivovat žáka.

2. Počítač ve funkci demonstračního prostředku jako pomocník učitele. Slouží učiteli k demonstracím jinak obtížně znázornitelných jevů, které mohou být modelovány v názornější podobě. Je možné zobrazit nejrůznější varianty řešení v ploše i v prostoru pro komunikaci učitele a žáka. Učitel může prezentaci látky přenést na připojené audiovizuální prostředky (nejčastěji dataprojektor, případně LCD rámeček nebo video).

3. Počítač jako vnější aktivní paměť učitele. Tento model posílí (na rozdíl od předchozích modelů) práci učitele s informacemi, umožňuje informace o osvojování učiva

¹⁸SLAVÍK, J., NOVÁK, J. *Počítač jako pomocník učitele*. Praha : Portál, 1997, s. 31.

¹⁹BRDIČKA, B. *Role Internetu ve vzdělávání*. Kladno: AISIS, 2003, kapitola 5, část 4.

²⁰KROPÁČ, J., KUBÍČEK, Z., CHRÁSKA, M., HAVELKA, M. *Didaktika technických předmětů vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 141,142.

a chápání žáka didakticky vhodně využít k řízení prezentované učební látky. Učiteli pomáhá k podrobnější analýze vlastní práce a zkvalitňování jeho působení.

Učitel by měl počítač vnímat jako jednu z pomůcek, které může při výuce používat. Myslím si, že se stále ještě najdou učitelé, kteří se práci s počítačem a internetem vyhýbají. Patrně je čeká nelehké období, neboť jejich žáci považují počítač a internet za součást svého života a umí je náležitě využívat nejen pro zábavu, ale také pro školní přípravu.

Učitel může využitím ICT výrazně zlepšit zejména možnost rovnocenné integrace žáka s nejrůznějším handicapem, například u nevidomého žáka, u žáka s nějakou dysfunkcí (dyslexie, dyskalkulie) apod. ICT mu umožní vytvořit si ve vlastní výuce prostor pro kreativní projektovou výuku a přinést kvalitní výukové metody, jak uvádí Kropáč²¹.

Velký přínos moderních didaktických prostředků spočívá především v tom, že podněcují k změnám tradičních postupů z hlediska obsahu, metod i organizačních forem vyučování. Hlavním činitelem při změnách a reformách školy ovšem nejsou počítače, ale učitelé.²²

Česká školní inspekce (ČSI) zveřejnila na svých webových stránkách výzkum²³, který se týkal využití ICT ve škole, respektive jeho využití učiteli s těmito výsledky:

a) Počítače využívá při výuce jen asi dvacet procent učitelů. Ve čtyřech pětinach vyučovacích hodin, které inspektoři navštívili, se počítačová technika vůbec nevyužívala. Pedagogové (podle zmíněné zprávy) přitom nemají problém s běžným užíváním počítačů, neumějí je však použít při výuce. Velká většina žáků by to rozhodně uvítala.

b) Technika na základních školách je velmi zastaralá, ve čtyřiačtyřiceti procentech škol mají počítače starší pěti let. Školy však nemají na nové počítače finance. Dotace z rozpočtu na toto vybavení totiž za poslední tři roky klesly o celých osmdesát procent.

c) Výzkumu se v první polovině roku 2009 zúčastnilo 463 základních škol.

d) Školy platí příliš mnoho peněz za připojení na internet. Kvůli starým smlouvám platí obrovské částky, které dnes naprosto neodpovídají standardu.

e) Školy často využívají počítače pouze při hodinách informatiky.

²¹KROPÁČ, J., KUBÍČEK, Z., CHRÁSKA, M., HAVELKA, M. *Didaktika technických předmětů vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 145.

²²SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: PAIDO, 2004, s. 143.

²³Viz <http://www.csi.cz>; výzkum zveřejněn dne 16.9.2009.

Je tedy zřejmé, že se stále ještě najde řada učitelů, kteří mají s ICT veliké problémy. V podstatě můžu říct, že se to dotýká i škol samotných.

Počítačová výuka umožňuje využívat výsledků učitelovy práce. Pro lepší přehlednost uvedu přednosti a nedostatky využívání počítačů ve výuce, tak jak je shrnula Jandová²⁴. Jsou to tyto přednosti:

- a) individualizace výuky – umožňuje respektovat podmínky a styl duševní práce jednotlivých žáků,
- b) aktivizace žáka – je zaručena dialogovým způsobem komunikace žáka s programem, bez jehož aktivity nemůže pokračovat v práci a procházet mnoha kontrolovatelnými činnostmi, které mu poskytují okamžitou zpětnou vazbu a zároveň povzbuzení k další činnosti,
- c) vlastní studijní tempo – tempo stanovené učitelem při běžné výuce vyhovuje průměru třídy a může vést k pasivitě vynikajících a podprůměrných žáků; počítač respektuje individualitu žáka,
- d) řízenost – práce žáka je řízena podle studijních cílů, jejichž dosažení je povinné a rozhoduje o dalším postupu,
- e) samostatnost – je podporována neklasifikováním dílčích úloh a snahou o dosažení cíle,
- f) okamžitá zpětná vazba – je umožněna rychlostí počítače; osvobozuje učitele od rutinní činnosti.

Nedostatky a omezení:

- a) vzdálení učitele od žáka – počítačová výuka nemá učitele zcela nahradit,
- b) omezení samostatnosti žáka – může vzniknout systémem řízení samostatné práce, který potlačuje tvořivost žáků a neponechává jim podíl na řízení svého vzdělávání,
- c) značná pracnost přípravy počítačové výuky – je třeba příprava v rozsahu několika set hodin,
- d) efektivnost počítačové výuky – dobré výukové programy mohou urychlit výuku a zároveň dochází ke zlepšení klasifikace.

ICT lze velmi dobře využít i jako motivační prvek. Kropáč uvádí²⁵, že kvalitní didaktické počítačové hry přispívají k motivaci žáků k učení, podporují jeho vnímavost k novým faktům

²⁴Podrobně viz JANDOVIÁ, L. *Počítačová výuka*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, 1995, s.4-7.

a stimulují jeho iniciativu. Didaktická hra může sloužit k procvičování učiva nebo k prezentaci látky. Dále je vhodná i pro první seznámení žáka s počítačem.

2.1.1 Odbornost a kompetentnost učitelů

Je důležité a nezbytné připravit pedagogy a lektory na to, aby získali potřebné dovednosti a odbornost pro začlenění informačních a výpočetních technologií do své přípravné práce na vzdělávání žáků i do běžné výuky. To by mělo být součástí studia na učitelských fakultách a v tomto směru by i průběžné vzdělávání během práce pedagoga mělo být běžné. Za tímto účelem existuje celá škála různých školení, kurzů a tréninků, která by však měla být ještě bohatší, pestřejší a hlavně dostupnější všem učitelům.

Učitelé mateřských, základních i středních škol, včetně vychovatelů, mohou využít různých kurzů a školení například v rámci projektu SIPV (Státní informační politika ve vzdělávání, podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) nebo využít kurzů nabízených Schola servisem či Národním institutem dalšího vzdělávání (NIDV) apod., kde získají všeobecný přehled, dále informace o možnostech počítačových programů, nabídky a trendech v hlavních počítačových oblastech, uvidí praktické příklady využití ICT a získají nové dovednosti, tak potřebné pro jejich práci s žáky či studenty.

Školení umožní pedagogům získání teoretických i praktických dovedností, jak zapojit počítač do každodenní pedagogické praxe, ukáže možnosti různých druhů software a vzdělávacích systémů. Pedagogové získají dovednosti jak vyhledávat další informační zdroje k této problematice, osvojí si metodiku, návody a postupy organizace a začlenění ICT do každodenní výuky. Naučí se zapojit vlastní tvořivost k vytvoření příprav a šablon, ale také získávat zpětnou vazbu od svých žáků. Obeznámí se s nutností vytvořit kvalitní náplně kroužků a dalších aktivit pro žáky zajímající se o tuto problematiku, jako protipól používání počítače a internetu bez konkrétních cílů. Získá informace o programech proti odstraňování poruch učení. V neposlední řadě se poučí o možnostech a nebezpečích, plynoucích z využívání počítačové techniky a hygienických návyků, aby byli připraveni pro svou práci v odlišných podmínkách různých typů škol. Absolvování těchto kurzů přinese dovednosti, jak

²⁵KROPÁČ, J., KUBÍČEK, Z., CHRÁSKA, M., HAVELKA, M. *Didaktika technických předmětů vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 148.

využít stávající vybavení školy pro vytvoření vlastního plánu a příprav pro smysluplné využití ICT ve vyučování a získání motivace pro další prohlubování svých znalostí v této oblasti.

Hlavní náplní podobných školení jsou například tyto kurzy a témata²⁶:

a) Počítač jako nástroj v práci učitele – zázemí a všestrannost v používání ICT (text, tabulky, prezentace, grafika, aj.), agenda spojená s prací učitele, komunikace s rodiči a vnějším světem (elektronická pošta, webové stránky pro pedagogy, projekty, výukové systémy, trendy, recenze aj.). Prvním krokem ke smysluplnému využití a začlenění ICT do výuky je zvládnutí technologie.

b) Počítač jako nástroj k tvorbě vlastních příprav a metodika výuky – doporučená metodika a postupy, stanovení výchovných cílů v jednotlivých tematických celcích (např. v technické výchově při výuce předmětu „Práce s PC“)²⁷, jak tvořit vlastní přípravy a materiály do výukových hodin všeobecně vzdělávacích předmětů s využitím běžného základního kancelářského a grafického software pro přímé zapojení žáků s podporou využívání ICT ve vyučovacích hodinách.

c) Počítač jako nástroj kompenzace vad a poruch učení – seznámení s programy na odstraňování poruch učení a jejich začlenění do práce učitele.

d) Počítač jako možnost pro realizaci zájmů, rozvíjení individuálních schopností ve volném čase žáků – náměty pro smysluplné využití volného času žáků na práci s PC pod vedením učitele (kroužky, soutěže, projekty).

Počítač jako zdroj nebezpečí – upozornění na zdravotní a psychické problémy, které mohou vzniknout při nevhodném používání počítačů (mnoho hodin denně, přemíra nevhodných her bez dozoru učitele nebo rodičů), problémy s nevhodným obsahem (například pornografie) a s možností zneužití žáků (například kontakt s pedofilem přes chat apod.).

²⁶Viz <http://www.nidv.cz>; <http://www.scholaservis.cz>; <http://www.poc-sluzba.cz/cs/pocitacove>

²⁷KROPÁČ, J., CHRÁSKA, M. *Výchova v obecně technických předmětech*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 125.

2.2 Počítač jako pomocník při učení žáků a studentů

Z pedagogického hlediska je nutné ICT chápat jako didaktický prostředek. Skalková²⁸ tuto problematiku chápe ve dvou rovinách:

- a) jak zasahují do vyučování důsledky skutečnosti, že děti a mládež v současné době žijí s televizí a počítači svůj běžný život mimo vyučování,
- b) co se očekává od informačních technologií z hlediska učení žáků a školního vyučování, jak cílevědomě začleňovat média do vyučování ve funkci didaktických prostředků.

Dále uvádí, že školní vyučování, které pracuje s mládeží, pro níž působení médií je přirozenou součástí její životní situace, nově se utvářejícího životního stylu, nepochybně čerpá z přínosu médií pro mladou generaci. Ovšem zároveň nemůže obcházet některé problematické důsledky tohoto působení.

Skalková také upozorňuje na to, že změny životních podmínek způsobují, že děti ztrácejí příležitost k tomu, aby získávaly bezprostřední zkušenosti se zacházením s předměty, s přírodou, s kontaktů s lidmi. Místo těchto primárních zkušeností, týkajících se mnoha aspektů životní reality, často poznávají skutečnost zprostředkovaně. Pak nastupují informace o zkušenostech.

Podle Brdičky²⁹ musí být jedním z velmi důležitých cílů přípravy studentů na život ve světě přeplněném informacemi také schopnost informace vyhledávat a vyhodnocovat. Studenti se musí naučit používat všeobecné vyhledávací nástroje. V mnoha případech je však velmi užitečné, když nemusí při plnění zadaného úkolu riziko obecného hledání na internetu podstupovat. Sníží se tak nebezpečí sejít z cesty v lepším případě končící jen ztrátou času. Proto musí učitelé vždy vědět, zda informace, kterou mají studenti najít, existuje a kde ji mají hledat. Proto jsou doporučené zdroje informací pro studenty důležitou součástí všech výukových lekcí předpokládajících využití internetu.

²⁸SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: PAIDO, 2004, s. 138.

²⁹BRDIČKA, B. *Role Internetu ve vzdělávání*. Kladno: AISIS, 2003, kapitola 5, část 5.

Skalková³⁰ je přesvědčena, že soudobá škola by měla být otevřena počítačům i internetu. Otevírá se tak životu ve světě, kde budou mladí lidé žít. Zároveň rozšiřuje možnosti přístupu k těmto médiím pro děti z různého prostředí a vyrovnává šance i pro ty, které zatím tyto možnosti doma nemají. V těchto souvislostech je nezbytné zároveň promýšlet, formulovat a interpretovat řadu problémů, neboť vybavit školu počítači je jedna věc a zajistit jejich smysluplné využívání věc druhá.

Z vlastní zkušenosti vím, že nejdůležitějším psychologickým aspektem při výuce je zpětná vazba. Tou je člověk informován o úspěšnosti či neúspěšnosti svého počínání. Výhodou počítače je, že může poskytnout zpětnou vazbu prakticky okamžitě. Žák bezprostředně vidí dopad svého konání. Zároveň může být informován nejen o správnosti řešení, ale i být veden prostředím počítače k hledání chyby. Počítač navíc poskytuje zpětnou vazbu pro žáka zcela diskrétně. Jsem přesvědčen, že mnoho slabších žáků bude mít mnohem menší strach z neúspěchu, pokud pro získání zpětné vazby nebude muset pokaždé kontaktovat učitele. Počítač tak snižuje úzkost žáka ve vyučování. Počítač se stává vedle učitele dalším jemu rovnocenným zdrojem pro ověření správnosti řešení úlohy. Neosobní poskytování zpětné vazby posiluje vnitřní motivaci žáka, poněvadž snaha vyřešit problém není nahrazována snahou zviditelnit se před učitelem. Důležité je, že žák má sám zodpovědnost za správnost řešení.

2.3 Uspořádání počítačové učebny ve škole

Ve školách se výuka s využitím počítačů obvykle soustřeďuje do počítačových učeben, tedy učeben speciálně vybavených počítači a dalšími technickými prostředky jako jsou projektory, tiskárny, kopírky, skenery atd. Základem je přiměřené technické vybavení, tedy funkční monitor, počítač a další počítačové vybavení.

Požadavky na počítačovou učebnu se liší podle předmětů, které se v učebně mají vyučovat. Pokud jde o informatiku a práci s počítačem obecně, bude spíše důležitější výkon počítačů a aktuálnost programového vybavení. Naopak v případě výuky cizích jazyků bude důraz kladen na multimediální vybavení, jako jsou sluchátka, reproduktory, mikrofony

³⁰SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: PAIDO, 2004, s. 138, 139.

a výukové programy. Projektor je velkým přínosem pro všechny činnosti, kdy je nutné předvést žákům postup. Projektor doplněný o reprosoustavu lze rovněž využít k promítání naučných či dokumentárních filmů nebo prezentací a projektů studentů.

Využívají se tři hlavní schémata uspořádání počítačů v učebně:

a) Učebna ve tvaru U – učitel uprostřed: žáci dobře vidí na učitele, za katedrou může být plátno a projektor. Učitel však nemá kontrolu nad všemi žáky, musí obcházet celou třídu.

b) Učebna ve tvaru U – učitel chodí okolo stěn: učitel má dobrý přehled o tom, co žáci dělají, žáci však nevidí na učitele, při výkladu a případném použití projektoru se musejí otáček a hůře se jim opakuje to, co učitel ukazuje.

c) Učebna v řadách lavic: žáci dobře vidí na učitele, mohou pohodlně sledovat výklad. Pokud učitel přejde do zadní části učebny, má dobrý přehled o tom, co žáci dělají.

Na každé škole jsou pro počítačovou učebnu stanovena jasná pravidla, která musí žáci i učitelé striktně dodržovat. Pro ilustraci za všechny ostatní uvádím řád počítačové učebny na ZŠ Majakovského v Karvině³¹:

1. Do učebny vstupují žáci pouze v doprovodu učitele a ihned si zkontrolují své místo, případné závady ihned hlásí učiteli.

2. Žáci jsou přezutí.

3. V učebně je zakázáno jíst a pít.

4. Žák smí zapnout počítač a pracovat pouze se svolením učitele.

5. Se všemi zařízeními pracují žáci podle pokynů, jakoukoliv závadu ihned hlásí učiteli.

6. Před odchodem si žák uklidí a zkontroluje své místo.

7. Při práci s počítačem není dovolena svévolná manipulace s daty.

8. Je zakázáno měnit nastavení software i hardware bez svolení učitele.

9. Je zakázáno pracovat s vlastními záznamovými médii.

10. Je zakázáno nahrávání vlastního software

11. Stahování dat z internetu je povoleno pouze s výslovným souhlasem učitele.

12. Při práci s internetem je zakázáno navštěvovat stránky se závadným obsahem (např. erotika apod.).

Body 7 až 12 lze dnes bez problému korigovat a kontrolovat.

³¹Viz <http://www.zs-majakovskeho.cz>

Dále by měla škola respektovat pokyny vydané Ministerstvem zdravotnictví pro počítačové učebny³². Za zvláště významné považuji dodržení těchto parametrů:

1. Plocha na osobu nejméně 2 m².
2. Vzduchová kostka na osobu 6 m³.
3. Vzdálenost monitoru od očí 50 – 60 cm.
4. Klávesnice na desce nebo výsuvná, 70 – 85 cm nad podlahou.
5. Volná plocha na stole 60 x 30 cm.
6. Jeden počítač nejvíce pro 2 žáky.
7. Teplota vzduchu 20-26 °C.
8. Vlhkost vzduchu 40-60%.
9. Hladina osvětlení 300 luxů.

V mateřských školách se nedoporučuje zřizovat třídy typu počítačových učeben. V případě většího počtu počítačů (tři a více) v jedné třídě dochází k tomu, že je dítě při činnosti skutečně osamělé, proto postačí pouze jeden počítač na třídu. Tak může bez problému docházet k podpoře sociálního cítění, nácviku sociálních dovedností a komunikace.

2.4 Psychohygienické a bezpečnostní podmínky používání ICT

Je naprosto nezbytné, aby rodiče a učitelé seznámili děti (žáky, studenty) se základními psychohygienickými a bezpečnostními podmínkami při jejich práci s počítačem, aby dbali na jejich dodržování a aby předešli možnému ohrožení jejich zdraví. Tyto podmínky by měl dodržovat každý člověk (nejen během svého studia) ať už ve škole, doma nebo v zaměstnání.

Většina lidí (a nejen ve školním prostředí) používá počítač k práci způsobem, který je nezdravý a neefektivní a nepřemýšlí nad tím (nebo možná si nepřipouští), zda by práce na počítači mohla mít i zdravotní důsledky. Proto se zde pokusím nastínit zdravotní problémy, které by mohly při špatném způsobu práce na počítači nastat, a zároveň, jakým způsobem lépe využít čas strávený u počítače.

³²Viz <http://www.mzcr.cz>; vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých.

Nejprve je nutné zamyslet se nad umístěním počítače v místnosti (hovoříme-li především o domácím prostředí dětí a mládeže). Rodiče často dávají počítač tam, kde na něj najdou místo, a neberou v potaz řadu důležitých faktorů, které následně zásadním způsobem ovlivňují práci svých dětí nebo i svoji vlastní. Ze všeho nejdůležitější je dostatek světla. Denní světlo je pro oči velmi blahodárné, takže bychom se měli snažit počítač umístit tak, abychom mohli občas vyhlédnout z okna, kde svítí slunce, rostou stromy a chodí lidé. Moderní i alternativní medicína se dnes shodují na tom, že přirozené světlo prospívá duševnímu zdraví člověka a má výrazný vliv i na jeho mentální výkonnost, tedy i schopnost přemýšlet a tvořit. Pochopitelně bychom měli dát pozor na to, aby při práci světlo zvenčí příliš nevadilo, nebo aby se dětem do očí neodráželo od povrchu obrazovky. Monitor musí být umístěn tak, aby se v něm nic nelesklo. Nejvhodnější jsou proto TFT - LCD (Thin Film Transistor Liquid Crystal Display) monitory, které mají většinou speciálně broušený povrch a tudíž odrážejí mnohem méně světla.

Určitě jsme se všichni setkali s tím, že jsme viděli někoho pracovat (nebo možná to děláme i sami) v potměšilé místnosti se zataženými žaluziemi. To ale není nejvhodnější. Vysoký kontrast mezi obrazovkou a jejím tmavým okolím nerovnoměrně zatěžuje sítnici oka a u lidí, kteří takto pracují, vede často již po několika letech k nepříjemným zrakovým potížím. Jsme-li tedy nuceni pracovat po nocích, měli bychom vždy dbát na příjemné a dostatečné osvětlení místnosti. V současné době především notebookové displaye, ale i standardní stolní LCD displaye využívají senzor, který přizpůsobí jas a kontrast displaye okolním světelným podmínkám.

Neméně důležitý je čerstvý, nevydýchaný vzduch a příjemná teplota, v níž nepocítujeme výraznější chlad ani horko. Větrat bychom měli pravidelně a vydatně, neboť se to pozitivně odrazí na kvalitě naší práce, nemluvě o celkovém tělesném a duševním stavu. Nikomu pochopitelně není příjemné sedět v průvanu, takže i na to je dobré při výběru místa pro počítač myslet.

To, na čem u počítače sedíme, má pro naše zdraví rovněž nemalou důležitost. Z vlastní zkušenosti jsme přesvědčeni, že nejlepší je vypolstrovaná židle s nastavitelnou výškou sedáku nebo, pokud nám to okolnosti dovolí, gymnastický míč. Pravidelným střídáním obou těchto způsobů sezení zamezíme problémům s bolestí v zádech. Na gymnastickém míči budeme neustále v mírném pohybu, což pomáhá od strnulosti a následné deformace páteře. Velmi

důležitou, ale bohužel velmi často opomíjenou ergonomickou pomůckou, jsou loketní opěrky na židlích a křeslech, které umožňují při pravidelných přestávkách odpočinout rukám.

Poměrně špatná jsou na sezení velká pohodlná kožená křesla. I když jsou obvykle nastavitelná, mají kolečka a dá se na nich i houpat, svádějí ke zcela nevhodnému způsobu sezení, při němž není páteř vzpřímená, ale spíše má tendenci se prohýbat dozadu. To už jsou vhodnější jednoduché kolečkové židle, ačkoliv ani ty nejsou ideální, protože jejich designéři obvykle dbají spíše na efektní vzhled, než na ergonomii sezení. Sporná je i užitečnost různých klekaček - na jednu stranu je na nich člověk nucen klečet vzpřímeně, ale nevýhodou je, že jejich konstrukce neumožňuje více poloh a zároveň jsou kolena zatížena pětasedmdesáti procenty váhy těla po dlouhou dobu.

Stůl by měl být vysoký právě tak, abychom měli při vzpřímeném sedu lokty přesně ve výšce desky stolu a mohli tak mít předloktí při práci volně a po celé délce položená na jeho ploše. Pro pohodlné psaní a ovládání myši je to naprosto klíčová věc, kterou bychom neměli podceňovat. Různé stolky určené speciálně pro počítač takovouto pozici rukou zpravidla neumožňují, protože deska stolu by musela být mnohem větší, což je přesně to, čemu se výrobci chtějí vyhnout. Vhodnější je nenechat se příliš zlákat reklamou či nízkou cenou a raději si pořídit stůl co největší. Má to i další výhody:

1. Snadno tak dodržíme minimální doporučenou vzdálenost monitoru od očí. Na stolech s úzkou deskou lidé často posouvají monitor více do strany, klávesnici mají před sebou a k monitoru natáčí hlavu. To jednak nerovnoměrně zatěžuje krční svalstvo a páteř a rovněž oči musí mezi obrazovkou a klávesnicí urazit mnohem větší vzdálenost nebo je dokonce nutné neustále otáčet hlavou sem a tam.

2. Na stolech navržených jednoúčelově jsme omezeni záměry jejich designéra (pokud stůl nenavrhli rodiče dětem sami) a máme méně svobody, co se uspořádání prostoru týče. Často jsou také navrženy tak, aby vyhovovaly především pravákům.

3. Opravdu velký stůl časem pojme všechny ostatní předměty, které je vždy lepší mít po ruce na ploše stolu, než pod ním, nebo dokonce v jiné místnosti, jsou to například: tiskárna, skener, tablet, reproduktory, stolní lampa, stojan na tužky, diář či adresář, papírky na poznámky, telefon nebo mobil, láhev s pitím, papírové kapesníčky atd. - což je poměrně dost věcí.

Stůl je nejlhodnější umístit tak, aby byl na dosah ruky od nějaké poličky či skříně. Do ní si pak děti mohou dát často používané větší předměty, pro které už není na stole místo, jako např. šanony, pořadače na CD atd. Tím zvýšíme efektivitu naší práce často více, než by se mohlo zdát. Nejde totiž pouze o to, že normálně bychom museli vstát a pro předmět si dojít, ale především o narušení koncentrace³³.

Ze zdravotního hlediska jsou na práci jednoznačně nejlepší LCD monitory, které oproti starším monitorům typu CRT (CATHODE RAY TUBE) nabízejí lepší stálost obrazu, zabírají méně prostoru a především jsou mnohem šetrnější k našemu zdraví, protože obraz na CRT monitoru vzniká spojením tří elektronových paprsků ze tří elektronových děl, které jsou usměrňovány pomocí elektromagnetického pole. Paprsky vysílané elektronovým dělem dopadají na stínítko potažené fosforem, které je součástí vakuové obrazovky. Barvy vznikají za pomoci osvětlení RGB (Red Green Blue) bodů na obrazovce, které jsou tak blízko, že pro lidské oko splývají. Díky tomu je obrazovka schopna zobrazovat všechny barvy, které dokážeme rozeznat. Samozřejmě, jak šel vývoj dopředu, tak se vyvíjela i technologie CRT monitorů a dnes jsou na trhu různé typy jako Delta, Quintrix, Flatron, Trinitron a další. Nevýhodou CRT je to, že vyzařují mnohem více elektromagnetického záření, které zrovna moc lidskému zdraví nepomáhá, oproti LCD monitoru, který tohoto jevu dosahuje v mnohem menším měřítku. CRT mnohem více namáhá oči a to díky svému blikání oproti LCD, které svítí stále a neblíká, má mnohem klidnější obraz i větší jas. Je také výhodou toho, že TFT LCD monitory mají, co se týče rozměrů, v palcích menší rozdíly ve velikosti oproti klasickým CRT. Přece jen 15“ a 20“ LCD monitor má ve velikosti oproti CRT jen malý nárůst ve velikosti. Přechodem na plochou obrazovku bychom také měli zamezit zdravotním obtížím, například bolest hlavy nebo problémy s očima.

Monitor bychom měli mít přímo před sebou ve vzdálenosti nejméně 50 - 60 cm, raději však 70 - 90 cm. Horní třetina zobrazovací plochy by měla být přibližně ve výšce očí, což ve většině případů znamená, že bychom měli monitor něčím podložit. Tento způsob umístění je ideální pro snadný pohyb očí mezi obrazovkou a klávesnicí a zároveň umožňuje zdravé napřímění krční páteře³⁴.

Výběr počítačových komponent, stabilního operačního systému a kvalitního softwaru má velký vliv na to, jak dobře se nám bude s počítačem pracovat, a tedy i na to, kolik času

³³<http://www.doktorka.cz;> „Z dlouhého vysedávání u počítačů prý hrozí krevní sraženiny.“ (ze dne 13.4.2010)

³⁴<http://www.doktorka.cz;> „Z dlouhého vysedávání u počítačů prý hrozí krevní sraženiny.“ (ze dne 13.4.2010)

práci strávíme. Tato problematika je čím dál tím komplikovanější a laik udělá nejlépe, když v této věci požádá o pomoc odborníka.

Jednostranné zatěžování očí a páteře vede po jistém čase nutně k postupné degeneraci - v těle dochází ke změnám, které mohou být v krajních případech i nevratné. Lidé (dětí a mládež nevyjímaje), kteří velmi často sedí u počítače, čelí časem velice nepříjemným degenerativním projevům, jakož i následkům stresu. Ti, kteří pracují s počítačem denně, po letech navíc často trpí tzv. "počítačovou slepotou", což je oční vada, která se projevuje sníženou schopností oka zaostřovat do jakékoliv jiné vzdálenosti, než v jaké mají monitor.

V případě zad a páteře jsou projevy rovněž typické: různé deformace a vykřivení ztěžují dýchání nebo v horších případech ovlivňují fungování dalších vnitřních orgánů a tím i zdravotní stav celého organismu. Ačkoliv se tedy vychýlené držení páteře nemusí projevovat tak nápadně jako zhoršující se zrak, svými důsledky může být mnohem závažnější.

S tím, jak pravidelným cvičením předcházet křivení zad, si medicína umí poradit. Stačí navštívit zkušeného fyzioterapeuta a člověku se dostane účinné pomoci. Mnohem horší je situace na poli léčení očních vad, kde tzv. klasická medicína výrazně zaostává za medicínou alternativní. Zatímco oční lékař (oftalmolog) většinou naordinuje silnější dioptrie nebo doporučí operaci laserem, alternativní medicína již téměř sto let disponuje osvědčenými postupy, jak zrak cvičit a zlepšovat až do té míry, že je nezřídka možné brýle odložit úplně. Obecně řečeno se alternativní léčba zraku sestává ze tří vzájemně se doplňujících přístupů:

1. Oční cvičení podle tzv. *Batesovy metody*, kterou začátkem 20. století publikoval oftalmolog William Bates. Tyto cviky, známé též jako "oční jóga", dnes tvoří základ většiny systémů pro alternativní léčbu zraku.

2. Vybraná tělesná cvičení pro uvolnění oblasti krční páteře a zad, což jsou místa, jejichž strnulost či deformace mají na zrak prokazatelně negativní vliv. Obvykle se užívá zjednodušených cviků z jógy anebo z klasické fyzioterapie.

3. Změna špatné životosprávy může také vést k výraznému zlepšení v případech, kdy je příčinou slabého zraku vnitřní znečištění organismu. Zde se nové stravovací návyky obvykle ještě doplňují různými detoxikačními kúrami podle toho, které orgány jsou na tom nejhůře. Zrak může být např. oslaben špatnou činností jater nebo chronickými záněty čelních dutin³⁵.

³⁵<http://www.doktorka.cz>; „Z dlouhého vysedávání u počítačů prý hrozí krevní sraženiny.“ (ze dne 13.4.2010)

V 90. letech nebylo v Česku vždy snadné sehnat na toto téma kvalitní literaturu. To už je dnes naštěstí minulostí a v každém dobrém knihkupectví lze narazit na řadu užitečných knih s touto tematikou.

3 Rizika nekontrolovaného používání ICT

ICT a internet jsou v současné době velkým fenoménem zejména mezi dětmi a mládeží. Neustále se zvyšuje počet uživatelů a neustále se snižuje jejich věková hranice. Na jedné straně je to dobře, poněvadž děti a mládež mohou velmi snadno získávat a používat velké množství informací, ale na druhou stranu zvyšujeme riziko jejich zneužívání. Jsou to především internetové stránky s nebezpečným obsahem pro děti a mládež, například pornografické stránky, stránky s rasovou tematikou, stránky obsahující násilí a vybízení k násilnostem, stránky s nebezpečnými návody – výroba drog, výroba bomby, stránky různých sekt apod.

Vzhledem k tomu, že se jedná o fenomén posledních několika let a informační technologie budou i nadále pronikat se všemi pozitivy i negativy do různých oblastí života lidí, je třeba vytvořit systematické a funkční vzdělávání nejen žáků, ale i učitelů a rodičů. Domnívám se, že z těchto zmíněných důvodů je naprosto nezbytné, aby obě nejdůležitější instituce v životě dětí a mládeže – rodina a škola, byly o všech možných nástrahách velmi pečlivě informované a hlavně, aby tyto problémy nebraly na lehkou váhu. Proto v následujících kapitolách uvedu rizikové oblasti na internetu.

3.1 Závislost na internetu (netholismus)

R. Kotrchová³⁶, uvádí, že závislost na internetu, odborně označovaná jako netholismus, je primárně psychická, nikoli fyziologická. Rozdíl mezi gamblery a netomany je relativně malý. U obou je přítomna ztráta sebeovládání, touha po takovém chování, které směřuje k prožívání příjemného.

Dále uvádí, že se závislostí na internetu souvisejí potíže:

- a) fyzické,
- b) psychické,
- c) sociální.

³⁶ <http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3> (článek: *Závislost na internetu (netholismus)*). (ze dne 17.8.2010)

Ad a) Průběžné poškozování krční páteře, vady držení páteře a v jejich důsledku pak špatné držení těla, které zhoršuje funkci krevního oběhu, přičemž některé tělesné partie jsou natolik přetěžovány, že může docházet i ke zduření šlach, dále pak průběžné poškozování očí, k němuž dochází při dlouhodobém sezení u monitoru. Organismus je přetěžován, člověk si však nepřipouští, že vyhledávání nových informací na internetu je namáhavé a stresující. Při stresu se však v mozku vyplavují tzv. excitační aminokyseliny, které způsobují zvýšenou odumírání neuronů, tj. nervových buněk. To má následky v psychické oblasti.

Ad b) Psychické potíže souvisejí s již zmíněným poškozením neuronů a s celkovým přetěžováním, respektive zahlcováním informacemi. Člověk se obtížněji soustřeďuje, klesá kvalita jeho pozornosti. U malých dětí hrozí vlivem excitačních aminokyselin poškození mozkové kůry a tím i pokles intelektových schopností podobně, jako je tomu u závislosti na televizi.

Ad c) V oblasti sociální dochází k tomu, že počítač se stává pro mnoho lidí náhražkou vzájemné interakce a komunikace. Člověk se stává součástí řízené komunikace, ale tuto komunikaci neřídí pouze on, nýbrž i jeho počítač. Výsledkem je, že jeho výrazové prostředky se snižují. Velmi nebezpečné je to hlavně u dětí, které se v určitém věku musí naučit komunikovat díky svému okolí s vnějším světem. Počítač však dětem neumožňuje získat odpovídající sociální dovednosti. Závislost na internetu se může odrážet i v jejich partnerském a sexuálním životě. Někteří lidé se stávají závislí na erotických stránkách internetu, klesá jejich schopnost komunikovat s příslušníky opačného pohlaví a zároveň zanedbávají zdravý sexuální život, protože na něho nemají čas.

Kotrchová³⁷ se dále domnívá, že podstata této závislosti spočívá v tom, že většina lidí nepotřebuje naplnit své ambice a představy v reálném světě. Velmi často jim stačí virtuální prožitek či fantazijní uspokojení. Rozdíl mezi virtuálním a skutečným prožitkem odpovídá rozdílu mezi reálným a symbolickým jednáním. Výhodou symbolického prožitku je to, že rizika z něj plynoucí jsou výrazně nižší, než rizika chování, která by člověk podstupoval v realitě, neboť v procesu symbolického virtuálního prožitku se nikomu nemůže nic zlého stát. Tato přednost virtuálního symbolického prožitku může být někdy i silnější než výhoda reálného plného prožitku, kterou poskytuje člověku realita.

³⁷ <http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3> (článek: *Závislost na internetu (netholismus)*). (ze dne 17.8.2010)

Internet nabízí člověku bezpečnou virtuální realitu, bezpečný svět, ve kterém se může volně pohybovat, nabízí také poměrně vysokým stupeň anonymity. Současně je mu umožněno do této virtuální reality zakomponovat i fantazijní produkce, uvádí Kotrchová.

Při vzniku závislosti na internetu je důležité, jak uživatel internetu vnímá sebe a své okolí. Ukazuje se, že lidé, kteří mají tendenci zabývat se sebou samými, jsou na internetu závislejší, než lidé, kteří se soustřeďují spíše na okolní svět.

U osob první zmíněné skupiny myšlenkové pochody často směřují zabýváním se jejich vztahem k internetu a často na toto téma rovněž komunikují s ostatními lidmi. Stává se, že jsou pak obvykle svými myšlenkami zaujati natolik, že se dostávají do stále bezvýchodnějšího postavení.

Další příčinou, která přispívá ke vzniku netomanie, je nízké sebehodnocení a pochybnosti o sobě samém. Člověku s nízkým sebehodnocením internet nabízí zisk pozitivní odezvy, která mu umožňuje zvýšit si svou osobní prestiž. Umožňuje mu, aby se projevoval, jak je mu to příjemné.

Zneužívání internetu má především sociální kontext, protože postižený člověk, u něj tráví nadměrné množství času, a to bez jakéhokoli cíle.³⁸

Pro lepší přehled uvedu projevy netomanie. Jsou to³⁹:

- a) nutková potřeba neustále prohlížet svou e-mailovou poštu,
- b) nutková potřeba bez cíle listovat nabídkami jednotlivých serverů,
- c) vtíravé myšlenky o internetu ve chvílích, kdy se zabývá jinými aktivitami,
- d) v blízkosti počítače vzniká bezdůvodná potřeba zapnout jej, připojit se na internet,
- e) ztráta zájmu o své okolí,
- f) omezení činností, které ho dříve uspokojovaly,
- g) izolace od okolí,
- h) vědomí, že toto chování je nesprávné a snaha je maskovat,
- i) upřednostňování virtuálních vztahů před skutečnými,
- j) snížení sebekontroly při používání internetu,
- k) neschopnost přerušit práci s internetem.

³⁸ <http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3> (článek: *Závislost na internetu (netholismus)*). (ze dne 17.8.2010)

³⁹ <http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/zavislost-na-internetu-a-boj-proti-ni/>. (ze dne 18.8.2010)

Člověk, který je tímto způsobem závislý, je schopen si uspokojit i své nejzákladnější fyziologické potřeby, například sexuální, pomocí pornografie. Stejně tak je internet chápán jako prostředek k hazardním hrám s velkým nebezpečím snadného přechodu k patologickému hráčství.

Z těchto uvedených důvodů je tedy nezbytné, aby rodiče a učitelé pečlivě sledovali, které internetové stránky jejich děti a žáci na internetu sledují, a neustále monitorovali jejich pohyb na internetu. Domníváme se, že tato situace rozhodně nemá nic společného s nedůvěrou ve vlastní děti či žáky, ale je nezbytná zejména proto, že nevhodné nabídky na internetu jsou čím dál tím víc lákavější a podbízivější, což je pro nezkušené děti velkým lákadlem. Z tohoto důvodu jsou na internetu⁴⁰ dostupné programy pro sledování času stráveného u počítače (User Time Control, PCMonitor, iProtectYou, Time Lock) a programy pro sledování činností prováděných na počítači (Pasford 1.0, StartUp Agent, PC monitoring) ke stažení zdarma.

3.2 Vliv počítačových her a videoher na děti a mládež

Virtuální svět patří v současné době mezi nejatraktivnější způsob trávení volného času dětí a mládeže. Online hry jsou pro ně zajímavým způsobem zábavy, odreagování, relaxace, které jim nabízí napětí a zvýšení jejich adrenalinu. Většina rodičů často neví, jaké hry vlastně jejich děti hrají a mnohdy si ani neuvědomují, že by jim mohlo hrozit nějaké nebezpečí. Některým rodičům dokonce tento jejich způsob zábavy vyhovuje, neboť je neruší při jejich práci, netráví čas venku s pochybnými kamarády, nedělají věci, které by byly v rozporu s dobrými mravy apod. Rodiče tak mají pocit, že je vlastně jejich dítě v bezpečí a že si jen hraje na počítači, což vlastně není nic špatného. Do určité míry je to zřejmě pořádku, i online hry mohou dětem přinést užitek, například si při hraní procvičují svoji pozornost, poznávací schopnosti, také se může zvýšit jejich analytická část inteligence, ale na druhou stranu nic by se nemělo přehánět a častější kontrola dítěte při hře ze strany rodičů je na místě.

V médiích velmi často slyšíme, že životní styl současné mladé generace není vyhovující, neboť mnohem více času tráví sedavým způsobem života, než předchozí

⁴⁰ <http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/zavislost-na-internetu-a-boj-proti-ni/>. (ze dne 18.8.2010)

generace, což sebou přináší četná zdravotní rizika, například obezitu, diabetes, kardiovaskulární nemoci, onemocnění pohybového aparátu atd.

Dalším zásadním problémem nadměrného sezení u počítačových her je zhoršení mezilidských vztahů. Dítě velmi snadno podlehně své virtuální identitě a postupně ztrácí pohled na realitu i přehled v ní samotné. Této nové identitě může podlehnout natolik, že přestane plnit svoje povinnosti, jak doma, tak ve škole a tím si zhorší své studijní výsledky, přestane se zajímat o své nejbližší, tedy rodiče, sourozence a přátele.

K. Nešpor a L. Csémy⁴¹ popisují výzkum (studie Mládež a zdraví – The Health Behaviour in School-aged Children, Csémy, 2007), který proběhl v roce 2006 a týkal se žáků devátých tříd základní školy. Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že dvaapadesát procent chlapců uvedlo, že hrají počítačové hry ve všední dny alespoň dvě hodiny, o víkendech dokonce dvašedesát procent chlapců. Korelační analýzou zjišťovali těsnost souvislosti mezi intenzitou hraní počítačových her (kategorizováno počtem hodin věnovaných hře během všedních dnů a během víkendových dnů) a mezi frekvencí kouření, pití alkoholických nápojů, užívání marihuany, dále mezi rvačkami, šikanováním druhých a výskytem snížené známky z mravů. Výsledky naznačily, že mezi sledovanými formami chování a hraním počítačových her existuje statisticky významný vztah, i když hodnoty korelačních koeficientů nebyly vysoké. Výsledky lze interpretovat tak, že časté hraní počítačových her souvisí s častějším konzumem alkoholických nápojů, zejména piva, destilátů nebo míchaných nápojů, dále s častějším kouřením cigaret a kouřením marihuany. Rovněž je zde naznačena souvislost s častějšími rvačkami a šikanováním druhých a sníženou známkou z chování.

Rizika excesivního hraní počítačových her a internetu shrnul Nešpor a Csémy⁴². Jimi uváděná rizika zahrnují zejména:

- a) sedavý způsob života vedoucí k řadě onemocnění (např. obezita, cukrovka, vadné držení těla, onemocnění pohybového systému – objevují se bolesti šíje, ramen, bederní páteře a zápěstí),
- b) špatná organizace času, nepravidelnost v jídlu, nedostatek spánku,

⁴¹ <http://www.drnespor.eu>. (ze dne 19.8.2010)

⁴² NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Zdravotní rizika počítačových her a videoher*. Česká a slovenská psychiatrie 2007, volně dostupné na <http://www.drnespor.eu>. (ze dne 19.8.2010)

c) větší tendence více riskovat a vyšší riziko úrazů, což souvisí s roztěkaností, roztržitostí a únavou (stokrát opakovaná nehoda nebo zranění v počítačové hře může vyvolávat pocit, že v reálném světě je to podobně),

d) nemoci očí,

e) zhoršení mezilidských vztahů, úzkost ve vztazích,

f) horší školní prospěch,

g) násilí v počítačových hrách zvyšuje agresivitu, sklon ke rvačkám, šikanování a posiluje nepřátelské naladění vůči světu,

h) většina počítačových her vyvolává tělesné i duševní příznaky stresu, s tím pak souvisí i další zdravotní rizika, například bolesti břicha nebo hlavy atd.

Pokud si rodiče i učitelé plně uvědomují rizika plynoucí z hraní počítačových her a internetu, je nezbytné zmínit se o prevenci či „náhradním řešení“, které by se dětem a mládeži mělo poskytnout či jen nabídnout. Nešpor a Csémy uvádí například tyto obranné a restriktivní postupy⁴³:

a) rodiče i učitelé by měli stanovit přiměřená pravidla týkající se práce s počítačem i dalších stránek života dítěte a účinně je prosazovat; pravidla se mohou týkat doby, kdy je možné být u počítače, délky času takto strávené doby i jeho náplně,

b) rozumná pravidla zahrnují také zákaz posílání osobních fotografií a materiálů o vaší rodině neznámým lidem; z tohoto hlediska představují zvýšené riziko počítače vybavené webovou kamerou, jejíž spuštění poskytuje neznámým lidem mnoho rizikových informací o dítěti i o vašem bytě (vhodné je zajistit webovou kameru heslem),

c) z pochopitelných důvodů by dítě nemělo nikomu svěřovat hesla a jiné citlivé údaje; k číslům bankovních účtů, heslům apod. by se dítě nemělo vůbec dostat a neměly by ani být na pevném disku (nejlépe je citlivá data zašifrovat nebo alespoň chránit heslem a mít je na přenosném médiu, aby byly dětem nedostupné; vhodné jsou některé flashdisky),

d) u dětí je často vhodné trvat na tom, že rodiče budou mít přístup k jejich internetové poště (podle jedné studie tuto možnost využívá 39 % amerických rodičů) apod.

Aby rodiče i učitelé nemuseli řešit tento v současné době velmi závažný a často se objevující problém, je důležité otevřeně s dětmi o různých problémech hovořit a diskutovat, stejně tak nabízet jim jiná, lepší řešení volného času. Domníváme se, že tato problematika je

⁴³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Zdravotní rizika počítačových her a videoher*. Česká a slovenská psychiatrie 2007, volně dostupné na <http://www.drnespor.eu>. (ze dne 19.8.2010)

částečně způsobena nedostatečným časem rodičů stráveným se svými dětmi. Přílišná zaměstnanost rodičů a jejich nezáměr o volný čas svých dětí je v poslední době dosti alarmující. Rodiče i učitelé by si měli uvědomit, že společné příjemné zážitky, legrace, společný smích mírní stres a navíc posilují vztahy dítěte a rodičů případně i jejich učitelů. Rodiče by měli dětem dávat najevo zájem a vřelost, ale také projevit obavy, upozornit na problémy a trvat na jejich případné změně. Dítě, které se chová rozumně, je vhodné pochválit nebo také vhodně odměnit. Čas prožitý s dětmi snižuje riziko různých problémů.

3.3 Dětská důvěřivost a zneužití dětí na internetu

Většina uživatelů internetu, děti nevyjímaje se mylně domnívá, že může internetu plně důvěřovat, neboť se díky anonymitě při jeho používání cítí bezpečně. Při registraci na různé stránky volí uživatelé snadno odhalitelná přístupová hesla – jsou jednoduchá, snadno zapamatovatelná. Společně s hesly uvádějí uživatelé i další osobní údaje – e-mailovou adresu, telefon, poštovní adresu, případně další citlivé údaje. Ze zvědavosti uživatelé otevírají e-maily od neznámých odesílatelů, případně je rozesílají dál a neuvědomují si, že tak mohou šířit různé viry a zároveň tak svůj počítač i počítač příjemce vystavují velikému riziku. Tyto chyby dělají nejen děti, ale bohužel i dospělí uživatelé. Sdělují neznámým osobám své údaje, podle kterých jsou snadno identifikovatelní.

Již jsem zmínil pojem anonymita. Považuji za nutné tento pojem objasnit. Anonymita se často uvádí ve spojení s důvěrou, diskretností, pocitem bezpečí, ale také se zneužíváním, změnou identity, či s pojmem cybergrooming.

Anonymita je v diskusních skupinách běžná, pochopitelná, ba co víc, je vítaná, například v zájmu vlastní bezpečnosti. Ale je nezbytné mít při tom na paměti, že všichni uživatelé internetu nejsou jen hodní a čestní a že se zde tímto způsobem získají jen pozitivní, pravdivé a prospěšné informace, ale že se zde děti a mládež velmi často mohou setkat s naprosto nevhodnými stránkami nebo se stránkami s nebezpečným obsahem. Jsou to například tyto stránky: pornografické stránky, stránky s rasovou tematikou, stránky obsahující násilí, stránky poskytující návody na výrobu drog, bomby atd.

Anonymita bohužel dává prostor i ke změně identity, tzn., že dává prostor neomezeně lhát. Vzhledem k tomu, že na internetu funguje celá řada webů určených výhradně dětem (například Kids web Menu atd.), může se stát, že se mezi uživateli najdou i osoby, které svým jednáním nabádají děti k důvěrnostem, snaží se z nich vymámit fotografii či je dokonce postupně přimět k osobnímu setkání.

Domnívám se, že nejproblematičtější skupinou v tomto ohledu jsou děti v období dospívání. Náctiletí dávají častěji přednost schůzkám domluveným pouze na základě rozhovoru s neznámou osobou na chatu, neboť to považují za vzrušující a zábavné a nehlídají při tom na následky. Ty si většinou ani neuvědomují. O takto domluvené schůzce hovoří pouze s kamarády, a to v podstatě jen proto, že se cítí být zajímavější. Děti a mládež plně důvěřují informacím, které jim o sobě řekne osoba, se kterou se mají setkat. Je velmi alarmující, že o takové schůzce nemají rodiče ani tušení. Opět se tak dostávám k jádru celého problému – špatné či nedostatečné komunikaci mezi dětmi a rodiči.

Bezpečnost a ochrana na internetu je nezbytná a nevyhnutelná. Každý uživatel by měl znát a hlavně využívat bezpečnostní programy a systémy v podobě antivirových programů, měl by používat obtížně rozšifrovatelná hesla či firewall (síťové zařízení, které slouží k řízení a zabezpečování síťového provozu mezi sítěmi s různou úrovní důvěryhodnosti a zabezpečení. Zjednodušeně se dá říct, že slouží jako kontrolní bod, který definuje pravidla pro komunikaci mezi sítěmi, které od sebe odděluje. Tato pravidla historicky vždy zahrnovala identifikaci zdroje a cíle dat /zdrojovou a cílovou IP adresu/ a zdrojový a cílový port, což je však pro dnešní firewally už poměrně nedostatečné – modernější firewally se opírají přinejmenším o informace o stavu spojení, znalost kontrolovaných protokolů a případně prvky IDS). Zároveň by se měl každý uživatel řídit zásadami a pravidly bezpečného užívání internetu, což platí jak pro dospělé, tak pro děti a mládež.

Proto považuji za vhodné uvést desatero bezpečného užívání internetu pro rodiče a pro děti.

Desatero bezpečného internetu pro rodiče⁴⁴:

1. „Poznávejte internet spolu s dětmi.

Buďte jedním ze zdrojů poznání internetu pro své dítě. Pro rodiče i děti je prospěšné, když poznávají internet spolu. Pokuste se nalézt stránky, které jsou zajímavé a zábavné. Možná

⁴⁴Zpracováno podle projektu SAFT (<http://www.saftonline.org/>), další informace: www.saferinternet.cz.

spolu najdete pozitivní vztah k bádání na internetu, který vám nadále usnadní sdílet kladné i záporné zkušenosti.

2. Dohodněte si doma pravidla používání internetu.

Pokuste se dohodnout s dítětem jasná pravidla – zde jsou některé tipy, z čeho začít:

- a) opatrnost při používání osobních údajů (jméno své i rodičů, adresa, č. telefonu, email, zasílání fotek – mohou být zneužity),
- b) slušnost - jak se chovat k ostatním na internetu (chat, e-mail, výměnné zprávy),
- c) jaké druhy webových stránek jsou pro dítě bezpečné a které jsou ty špatné (rasismus, násilí, dětské porno apod.).

3. Upozorněte dítě, aby bylo opatrné při sdělování osobních údajů.

Dospělí si musí uvědomit, že také mnoho webových stránek pro děti požaduje registraci pro přístup k jejich obsahu. Je důležité uvědomit si kdy, kde a jaké osobní informace je možné prozradit.

Základní pravidlo zní: Dítě by nemělo nikomu dát své jméno, telefon nebo fotku bez vašeho souhlasu.

4. Mluvte o možném riziku osobní schůzky s „kamarádem“ z internetu.

Dospělí by měli chápat, že internet může být dobrým místem pro vzájemné poznání dětí a nalézání nových přátel. Je ovšem důležité, aby děti nechodily samy na schůzky s cizími lidmi, které poznaly na internetu, bez vědomí a doprovodu dospělých nebo přátel, kterým důvěřují. Tím se vyhnete možným nepříjemným překvapením. V každém případě by rodiče měli předem o takové schůzce vědět.

5. Naučte své dítě být zdravě kritické k internetu.

Většina dětí užívá internet ke zlepšení a obohacení svých školních znalostí a osobních zájmů. Musí si ovšem uvědomit, že ne všechny informace tam jsou správné a pravdivé – podobně jako např. v televizi. Naučte své děti, jak získané informace ověřovat porovnáním alternativních zdrojů na stejné téma.

6. Nebuďte příliš kritičtí k internetovému bádání svého dítěte.

Děti se mohou náhodou dostat na webové stránky určené dospělým. Pokud dítě úmyslně vyhledává takové stránky, uvědomte si, že je pro ně přirozené být zvědavé. Zkuste to využít k rozhovoru o takovém obsahu a zkuste s ním dohodnout pravidla podobného chování. Držte se reality při hodnocení, jak vaše dítě využívá internet.

7. Informujte odpovědné orgány o obsahu na internetu, který považujete za nezákonný.

Je důležité, abychom všichni přijali zodpovědnost za obsah webových stránek a ohlásili materiál, který považujeme za ilegální. Tím pomůžeme předcházet nezákonným aktivitám,

jakými jsou dětská pornografie, pokusy lákat děti prostřednictvím chatů, e-mailů nebo výměnných zpráv.

8. Posilujte dodržování netikety.

Netiketa je soubor neformálních pravidel chování na internetu. Stejně jako v každodenním životě, i zde existují neformální etická pravidla, jak se chovat k ostatním. Zahrnují zdvořilost, spisovné vyjadřování a povinnost neobtěžovat ostatní. Děti, stejně jako dospělí, by neměly číst cizí poštu a měly by respektovat autorská práva.

9. Poznávejte, jak dítě používá internet.

Je potřeba vědět, jak se vaše dítě chová na internetu a co preferuje proto, abyste ho byli schopni vést. Ať vám ukáže, jaké webové stránky s oblibou navštěvuje a co tam dělá. Také získání technických dovedností vám usnadní přijímat správná rozhodnutí ohledně užívání internetu vaším dítětem.

10. Pamatuje – kladné vlastnosti internetu převažují nad těmi zápornými.

Internet je vynikající nástroj pro vzdělání i odpočinek dětí. Nebraňte, aby byly děti zvědavé a odhalovaly všechny možnosti, které internet poskytuje.“

Desatero bezpečného internetu pro děti a mládež⁴⁵:

1. „Nezapomeň: opatrný internetový surfař je inteligentní surfař!
2. Nedávej nikomu adresu ani telefon! Nevíš, kdo se skrývá za monitorem!
3. Neposílej nikomu po internetu svoji fotografii, nesděluj svůj věk!
4. Udržuj svá hesla v tajnosti, nesděluj ho ani kamarádovi!
5. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární e-maily!
6. Nedomlouvej si schůzku po internetu, aniž bys o tom řekl alespoň jednomu z rodičů.
7. Pokud Tě nějaký obrázek video nebo e-mail šokuje: okamžitě opusť webovou stránku.
8. Svěř se dospělému, pokud Tě internet vyděsí nebo přivede do rozpaků!
9. Nedej šanci virům. Neotevírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy!
10. Nevěř žádné informaci, kterou na internetu získáš! Ověřuj si je z různých zdrojů.“

Zároveň je vhodné, aby si dítě pamatovalo: Máš svá práva! Poznej svá práva a požaduj od ostatních, aby je respektovali. Děti i rodiče by se také zároveň měli seznámit s „Listinou dětských práv na internetu“. Pokud se budou děti i rodiče orientovat v právech a povinnostech dětí na internetu, bude jejich komunikace snadnější. Zároveň pak děti pochopí, proč je

⁴⁵<http://www.saferinternet.cz>.

důležité informovat rodiče nebo vychovatele co dělají na internetu, zda se na něm pohybují zodpovědně atd.

Listina dětských práv na internetu⁴⁶:

1. „Mám právo bádat, učit se a užívat si na internetu všechny dobré věci pro děti.
2. Mám právo uchovávat veškerou informaci o sobě v tajnosti.
3. Mám právo, aby mne nikdo neobtěžoval a netrápil.
4. Mám právo ignorovat e-maily a zprávy od lidí, které neznám nebo kterým nevěřím.
5. Mám právo nevyplňovat na internetu žádné formuláře a neodpovídat na otázky.
6. Mám právo vždy požádat rodiče nebo vychovatele o pomoc.
7. Mám právo nahlásit každého, kdo se podle mého názoru chová divně nebo dává divné otázky.
8. Mám právo necítit se provinile, když se na obrazovce počítače objeví odporné věci.
9. Mám právo, aby mi lidé na internetu prokazovali respekt.
10. Na internetu mám právo cítit se bezpečně a být v bezpečí!“

J. Kocourek⁴⁷ upozorňuje na nedávný průzkum společnosti Microsoft a agentury Cross Tab, který se prováděl v lednu 2009 ve vybraných evropských zemích. Jeho výsledky jsou poměrně alarmující, neboť světová síť podle této studie doslova ovládla volný čas dospívajících dětí. Uvádí se v něm, že pětáctýřicet procent mladistvých dnes tráví většinu svého volného času v online sociálních sítích, třicet procent z nich pak využívá tento čas zejména k posílání rychlých zpráv, u jednapadesáti procent případů rodiče vůbec netuší, čemu se jejich děti věnují a v jakém jsou nebezpečí, až devětašedesát procent mladistvých má pocit, že zná rizika spojená s internetem. Přesto obětí internetového obtěžování neustále přibývá. Potvrzuje to i skutečnost, že si třicet osm procent náctiletých myslí, že lidé v okolí na internetu dostatečně nerespektují jejich soukromí. Třiapadesát procent dotázaných se domnívá, že je obtěžování přes internet daleko jednodušší, což je možnou příčinou devěťadvaceti procent obětí, které byly v minulosti přes internet obtěžovány skupinou nebo jednotlivcem.

Považuji tato čísla za velice znepokojující. Bezpečnost dětí a mládeže na internetu je velmi důležité téma, které zasluhuje prostor k širší diskusi. Problémem je, že se komunikace

⁴⁶<http://www.saferinternet.cz>.

⁴⁷<http://www.strategie.cz>; článek Průzkum: ochrana dětí na internetu je mizivá. (ze dne 8.2.2010)

dětí a mládeže stala nekontrolovatelným jevem, který přerůstá veškeré hranice. Většina z nich není schopna domyslet, kam až je může pohyb ve virtuálním světě dovést.

Přestože existují možnosti a doporučení, jak přispět k ochraně dětí a mládeže na internetu, stále je nezbytná důkladná osvěta a zavedení mediálního vzdělávání na primárním a sekundárním stupni škol. Proto je velmi chvályhodné, že se i Česká republika zapojila v roce 2002 do projektu KidSmart Early Learning Programme, který běží v sedmapadesáti zemích po celém světě a přispívá k získání základů počítačové gramotnosti dětí již na úrovni mateřských škol.

3.4 Extremismus, rasismus a terorismus na internetu

Jak už zde bylo zmíněno, internet nabízí neomezený prostor pro prezentaci kohokoliv a čehokoliv. Dává tak prostor pro realizaci svobody projevu. Jeho základní výhodou je otevřenost, dostupnost informací a jejich sdílení, stejně tak možnost projevovat své vlastní názory a myšlenky. Tato volnost a nezávislost však není ničím limitována nebo omezena, neuplatňuje se zde žádná cenzura. Přesto, jak uvádí Valeš⁴⁸, s ohledem na samotné vymezení svobody projevu jako jednoho ze základních mezinárodně garantovaných práv, má své meze. Základní mezí je míra, jakou je svobodně uplatňovaným projevem zasahováno do lidských práv a právního postavení jiných osob, nebo, v širším pojetí, jakým je narušován základní rámec hodnot, na nichž je založena demokratická společnost.

Internet je tedy pro extremisty ideálním prostředkem pro šíření propagandy. Zaměřují se především na teenagery a mladé lidi, kterým nabízí „kamarádství“ a soudržnost v nejisté době. Využívají k tomu běžně www stránky, ale také FTP (File Transfer Protocol) server pro šíření různých materiálů nebo emailové služby jako jsou např. newslettery. Mládež oslovují většinou atraktivními multimediálními stránkami s hudbou k volnému stažení.

Považuji za nutné, vymezit si pojem extremismus a uvést si jeho podoby. V obecném pojetí lze extremismus charakterizovat jako výrazné odchýlení se od obecně uznávaných v aktuální době přijímaných norem. V sociologickém a pedagogickém pojetí ho lze vymezit jako souhrn určitých sociálně patologických jevů (Forma nežádoucího chování či jednání

⁴⁸<http://www.helcom.cz>.

jedince, které se odchyľuje od společenských norem. Jsou to jevy, které ohrožují jak samotného jedince, tak i společnost. Některé formy tohoto chování jsou upraveny v trestním zákoně, jiné jsou společností akceptovatelné. Klasifikujeme je na trvalé - kriminalita, drogová závislost, atd., dočasné - sociální násilí, šikana atd. a ostatní - nezaměstnanost, bezdomovectví.), vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobu chování platných v aktuální společnosti.⁴⁹ Policie ČR⁵⁰ pojmem extremismus označuje vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku (Listina základních práv a svobod). Dále uvádí, že mezi tyto principy patří:

- a) úcta k právům a svobodám člověka a občana (č. 1 Ústavy),
- b) svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy),
- c) nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy),
- d) svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy),
- e) volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy),
- f) ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy),
- g) svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3).

V médiích se slovem extremistu označuje člověk, který zastává politické názory v dané společnosti neakceptovatelné.⁵¹

S extremismem souvisí i pojem neonacismus, který chápeme jako jednu z forem politického extremismu. Neonacisté mohou svým násilným působením ohrožovat politickou a sociální bezpečnost (tj. stabilní mírové soužití různých sociálních skupin) na lokální

⁴⁹CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : Linde, 2001, s. 7,8.

⁵⁰<http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx> (ze dne 21.10.2010)

⁵¹KOLEKTIV AUTORŮ, *Hrozby neonacismu – Příležitost demokracie*. Praha : Asi-milování, o.s. 2009, s. 8.

a regionální úrovni a dlouhodobě vyvolávat napětí ve společnosti a oslabovat státní autoritu, neboť neonacisté útočí na policisty, především v rámci násilných demonstrací.⁵²

Tyto extremistické skupiny lidí se snaží svoji nesnášenlivost ventilovat i prostřednictvím internetu a ohrožovat tak především děti a dospívající mládež. Tato nejrizikovější skupina (děti a mládež) by si měla uvědomit, že svými projevy nesnášenlivosti přímo či nepřímo útočí na práva některých osob nebo skupin lidí, hanobí je, ponižuje, zesměšňuje či přímo vyzívá k útokům namířeným proti nim či dokonce k jejich likvidaci na základě rasistických a xenofobních myšlenek a postojů.

V médiích se často hovoří o tom, že právě dospívající mládež bývá nejčastějším členem různých extremistických skupin či dokonce vůdčí osobností. Většinou se tito mladí lidé souhrou okolností dostali na okraj společnosti především z důvodu opuštění školy, ztráty zaměstnání nebo pocházejí z rozvráceného rodinného zázemí. Domnívám se, že k jejich zmanipulování dochází také proto, že mládež necítí zodpovědnost za své činy, nesvazuje je pocit zodpovědnosti za rodinu apod. V neposlední řadě k tomu přispívá i jejich věk. Určité nedostatky ve společnosti vnímá mládež velmi citlivě, velmi snadno směřuje k radikálnímu řešení různých problémů. Mladým lidem vyhovuje černobílé vidění světa, často ani problémům ve společnosti nerozumějí, a proto se plně ztotožňuje s názory svého extremistického vůdce.

Sledování nesnášenlivosti na internetu (Cyber Hate) nelze omezit pouze na aktivity neonacistických skupin, jakkoliv v jejich případě je tento fenomén nejvíce viditelný, obdobně se objevuje v internetových zdrojích jiných skupin a jednotlivců. Kritériem posouzení, zda se jedná o nesnášenlivý projev, je obsah či motivace zásahu do práv jiných osob jím činěného. Typickými kritérii jsou:

a) rasismus, antisemitismus, antiislamismus, anti-imigrace, anti-antifašismus, xenofobie, nenávist z dalších důvodů, zejména etnická a národnostní příslušnost, původ, náboženství, pohlaví, sexuální orientace, sociální nenávist apod.,

b) zločiny proti lidskosti (zejména nacismus) a jejich schvalování,

c) genocidium (zejména holocaust) a jeho popírání.⁵³

Xenofobie je velmi nebezpečná, neboť může vést k rasismu a antisemitismu. Média v poslední době velmi často uvádí i případy, kdy rasismus končí vážným zraněním

⁵²KOLEKTIV AUTORŮ, *Hrozby neonacismu – Příležitost demokracie*. Praha : Asi-milování, o.s. 2009, s. 72.

⁵³KOLEKTIV AUTORŮ, *Hrozby neonacismu – Příležitost demokracie*. Praha : Asi-milování, o.s. 2009, s. 84.

v nejhorším případě i smrti jiného člověka. Rasismus se bohužel dotýká mnohem častěji také dětí. Tyto útoky se odehrávají stále častěji za bílého dne, a co je velmi alarmující, napadeného člověka se nikdo nezastane, nikdo mu nepomůže.

Rasistických útoků se nejčastěji účastní mladí lidé, kteří si říkají skinheadi. Děti a dospívající, kteří se přidávají ke skinheadům, jsou často velmi nejistí a málo si věří. Proto se potřebují schovat za skupinu lidí a v přesile ubližovat těm, na které by si sami netroufli. Mnozí z nich mají problémy se svými rodiči, jiní slepě přebírají jejich nesprávné názory. Terčem jejich nenávisti se může stát kdokoli, kdo se jim z nějakého důvodu nebude líbit. Šíření rasismu je v našem státě trestné.⁵⁴

Pod pojmem rasismus se uvádí, že někteří lidé jsou nadřazení a jiní méněcenní z důvodu příslušnosti k určité rase. Rasisti definují rasu jako skupinu lidí stejného původu. Rozlišují různé rasy (a rasové podtypy) podle fyzického charakteru, jako je například barva kůže apod. Slovo rasismus se používá k označení agresivního či ponižujícího chování k příslušníkům jiné rasy.⁵⁵

J. Wolf popisuje⁵⁶, že rasismus je založen na těchto mylných představách a myšlenkách:

1. Byl založen na směšování rasy a národa, tj. pojmů a zákonitostí biologických a společenských nebo na ještě složitějším směšování faktů a předsudků o těchto pojmech (nejčastější příčina).

2. Vycházel z nevědeckých a falešných představ a názorů jednotlivců či skupin a považoval je za jediné, správné a směrodatné, a to zpravidla proto, že nevyhovovaly politické zastánců těchto teorií (např. teorie o břemeni bílého člověka).

3. Opíral se o nevědecké teorie a rasové méněcennosti a nerovnocennosti lidí na světě. V podstatě šlo o učení nenávisti vůči lidem jiné rasy – ať už jako ospravedlnění nadvlády jedněch národů nad druhými jako u starých Římanů, nebo v moderní době při ospravedlňování zhoubných teorií nacistů, fašistů a dalších zastánců totality.

Mezi rasové projevy řadíme rasové předsudky, rasovou diskriminaci, rasovou segregaci či rasově motivované násilí.⁵⁷

⁵⁴http://www.detskaprava.cz/nactileti/letaky_rasismus.htm. (ze dne 21.10.2010)

⁵⁵<http://www.ostrovzl.cz/prevence/rasismus-xenofobie/> (ze dne 21.10.2010)

⁵⁶WOLF, J. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. Praha : Karolinum, 2000, s. 114.

⁵⁷ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998, s. 10.

Předsudek je předpojatost, názorová strnulost; emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou.⁵⁸

Pokud má někdo předsudek vůči osobě jiného etnika či rasy, nehovoříme ještě o diskriminaci, protože ta neprojeví až v určitém jednání.

Informace o rasové diskriminaci nalezneme v prvním článku Mezinárodní úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965⁵⁹. Rasová diskriminace je zde popsána jako rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním či etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života.

Diskriminace se projevuje v různých oblastech, například ve vzdělání, v bydlení, v zaměstnání, ve službách atd. Pozitivní diskriminace naopak spočívá v sociální politice, která slouží k ustavení rovnosti příležitostí zvýhodněním určité skupiny, která byla v nějaké oblasti diskriminována.

Pod pojmem rasová segregace je nutné chápat oddělení jedné skupiny obyvatel od zbytku společnosti. Skupina se soustřeďuje v jedné lokalitě, kde poté vzniká ghetto. Pokud dojde k nucenému shromažďování nějaké etnické skupiny, dochází tak k prostorovému oddělení v důsledku rasismu a xenofobie.

Nejhorším typem rasismu je rasově motivované násilí. Tyto násilné činy bývají často spojené s určitým ideologickým či politickým motivem. Projevuje se fyzickým násilím, zastrašováním a výhrůžkami. V tomto případě je nutné si uvědomit, že takové násilí má velmi negativní dopad na oběť. Podrývá lidskou důstojnost a velmi snižuje sebehodnocení oběti.

Mládež a dospívající lidé často páchají násilné činy zcela spontánně. Touží se identifikovat se skupinou svých vrstevníků, touží po snaze získat jejich respekt a uznání. Většinou bývá fyzické násilí doprovázeno značnou konzumací alkoholu a návykových látek.

⁵⁸HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál. 2000, s. 464.

⁵⁹<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-ras.diskriminace.pdf> (ze dne 21.10.2010)

Dalším typem rasismu, se kterým se mladí lidé mohou na internetu velmi často setkat, je antisemitismus. Nejznámějším a nejstrašnějším projevem antisemitismu byla nacistická ideologie o čistotě rasy po nástupu Adolfa Hitlera k moci. Bohužel i dnes se mezi mladými lidmi najdou stoupenci této skupiny.

Posledním typem násilnických skupin ohrožující mravní rozvoj dětí a mládeže, kterou si uvedeme, je terorismus. Terorismus⁶⁰ je plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení vytyčených cílů.

Terorismus na internetu (kyberterorismus) můžeme rozdělit na dvě skupiny⁶¹:

a) propagandistický až informativní terorismus: inklinuje k jakési negativní či odmítavé reakci na aktuální stavy mezinárodní či národní politické situace (propagace jednotlivých teroristických skupin, propagace ideologie, apod.),

b) realizace přímého napadení konkrétních počítačových sítí: likviduje služby, je výrazně nebezpečnější, neboť ve svém rozletu útočník paradoxně zničením sítě nebo její části zlikviduje i svůj operační prostor.

Mezi nejznámější teroristické organizace patří například IRA, Al-Kájda, Hamas, Hizballáh atd. Vzhledem k tomu, že média dnes a denně informují o jejich velmi aktivní činnosti, mládež a dospívající děti mají tendenci hledat si informace o těchto skupinách na internetu, případně se na toto téma zapojit do různých, většinou anonymních, diskusí na chatu či facebooku nebo podobných sociálních sítích.

Extremismus, rasismus, terorismus a další podobné skupiny podporující násilí a nesnášenlivost dovedou velmi využít dětské důvěřivosti a naivity. Období dospívání a hledání vlastní identity je pro mnohé mladé lidi velmi složitým životním úsekem. Proto je nezbytné, aby rodiče i učitelé projevovali větší empatii, porozumění a především naslouchali potřebám a všetečným otázkám dospívající mládeže. Rodiče i učitelé by si měli uvědomit, že v období dospívání mají lidé potřebu sounáležitosti, mají potřebu někam patřit, někam se zařadit, k někomu vzhlížet. V tomto období jsou pro ně prioritou vrstevníci a parta, autorita rodičů i učitelů většinou značně klesá. Touha po zařazení do skupiny, případně dosažení lepší - vyšší pozice v partě, je pro ně nesmírně důležitá a většinou jsou pro ni dospívající ochotni udělat cokoli.

⁶⁰<http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx> (ze dne 21.10.2010)

⁶¹<http://aryanrebel.files.wordpress.com/2008/09/kyberterorismus-terorismus-a-internet.pdf> (ze dne 21.10.2010)

Aby bylo možné zabránit nežádoucímu vlivu různých nevhodných part a skupin na dítě v období dospívání, je nezbytné uchovat si pevný vztah s dospívajícím, založený na vzájemné důvěře a otevřené komunikaci.

V případě, že se vztahy rodičů a učitelů s dětmi mění, a zároveň se také mění jejich chování, je nutné pátrat po všech možných příčinách. Pokud rodiče nebo učitelé zjistí, že je dítě z nějakého důvodu diskriminované a vrstevníci ho nepřijímají, je třeba vyhledat odbornou pomoc, například navštívit psychologa.

Stejně tak by měli učitelé včas podchytit nevhodné negativní projevy některých žáků (studentů) a zakročit například proti rasistickým projevům. Z těchto důvodů považuji za nutné (a snad i povinné), aby rodiče a učitelé s dětmi často hovořili na téma rasismus, extremismus, intolerance apod., velmi otevřeně. Zejména pokud děti v televizi vidí a slyší zprávy tohoto typu. Domnívám se, že je potřeba zabraňovat tomu, aby se u dětí a mládeže rozvíjely rasové předsudky či intolerance vůči národnostním a etnickým menšinám, aby násilnické projevy extremistických a teroristických skupin chápaly jako nemorální a nedůstojné člověka.

3.5 Agresivita a šikana na internetu

Agresivita mezi dětmi a mládeží je často přisuzována špatnému vlivu médií. Filmy (nejčastěji z americké produkce) v televizi jsou agresivní a plné násilí. V podstatě nabízejí další možné nové způsoby, jak se dá ubližovat jiným lidem, jak násilím dosáhnout svého cíle apod. S agresivitou se můžeme setkat i na internetu. Díky relativní anonymitě kyberprostoru získává agresor pocit bezpečí a nepostihnutelnosti. Internetoví agresori bývají velmi vynalézaví. Jejich napadání druhých probíhá nejčastěji na různých diskusních fórech a na chatech. Jsou schopni získávat informace o svých obětech přes různé internetové vyhledávače.

Kromě agresivního chování na internetu se děti a mládež mohou lehce stát obětí pronásledování na internetu (cyberstalking). Anglický výraz „stalking“ přesně vystihuje povahu útočného chování některých osob na internetu. Stalker si nejprve pečlivě vyhlédne svou oběť. Obětí bývá někdo slabý, bez větších zkušeností s internetem a zároveň někdo, kdo lehce podlehne a reaguje na různé provokace. Z těchto důvodů bývají děti nejsnadnější kořistí.

Stalker poté začne svou oběť pronásledovat, slovně napadat a zjišťovat další informace o oběti, ponižuje svou oběť před ostatními, zahrnuje ji agresivními e-maily a SMS zprávami, negativně svou oběť komentuje na blozích atd.⁶²

Nyní považuji za nutné uvést si zřejmé důvody, proč se takto nějaký člověk chová. Hlavním motivem stalkera je dokázat všem a především sám sobě svoji nadřazenost nad obětí a tím si potvrdit svoji vlastní sílu, moc a velikost. Tento pocit umí dát patřičně najevo ostatním a tak vyniknout ve skupině. Má potřebu vyvolat u oběti co největší pocit strachu, který může v extrémním případě vést až k samotné sebevraždě oběti.

Od cyberstalkingu je jen malý krůček ke cyberbullyingu, tedy kyberšikaně. Nejprve k pojmu šikana obecně. Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či majetku. Jedná se o složitý problém, který není možno právně pojmut jako jeden celek, neboť svými znaky a důsledky zasahuje do různých právních odvětví. Pojem šikana má svůj etymologický původ ve francouzském slově „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů.⁶³

Na tuto problematiku reagovalo i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. V poslední době je šikana častým problémem ve školách. Proto byl odborníky ministerstva vytvořen Školní program proti šikanování, který má sloužit jako příručka pro učitele. Zde se uvádí, že šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.⁶⁴

Kyberšikana se dá srovnávat s klasickou šikanou, také dochází k ponižování oběti. Ale internet dává tomuto patologickému chování zcela nový, daleko zákeřnější rozměr.

⁶²<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/sikana-a-pronasledovani-na-internetu/> (ze dne 28.10.2010)

⁶³LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o. p. s., 2006, s. 6.

⁶⁴<http://aplikace.msmt.cz/HTM/KTSkolniprogramprotisikanovani.htm> (ze dne 28.10.2010)

Dospívající děti ke kyberšikaně využívají svůj mobilní telefon, například si nahrávají, jak ubližují svému spolužákovi, a poté mu vyhrožují, že natočené video umístí na internet. Nebo nahrají výstup svého učitele, umístí ho na internet a poté jeho proslov a chování patřičně komentují apod.

Nejnavštěvovanějšími webovými stránkami s podobnými videozáznamy mezi dětmi a mládeží jsou stránky YouTube.com. Zadá-li uživatel do vyhledávače například slovo fight (boj), objeví se mu nespočetné množství položek, které mu nabízí autentické násilí natočené na mobilní telefony nebo kamery.

Takto postiženému dítěti mohou podobná videa či pouhé nelichotivé fotografie ovlivnit psychiku a způsobit mu dlouhodobé trauma. Je velmi alarmující, že dítě (a vlastně ani dospělý člověk) nemá žádnou šanci, jak zabránit nechťnému natáčení. Většinou se tak děje bez vědomí oběti.

Jak předcházet a řešit agresi či šikanu na internetu? V první řadě je nutné zdůraznit důležitost vzájemné důvěry mezi rodiči a jejich dětmi. Dítě musí vědět, že má možnost kdykoli zajít za rodiči a popovídat si s nimi o problémech, které má díky internetu a v neposlední řadě je to dodržování bezpečného desatera na internetu, o kterém zde již bylo řečeno.

3.6 Stahování a sdílení nelegálního obsahu na internetu

V poslední době se značně rozšířilo „internetové pirátství“. Není to pouze záležitostí hackerů, kteří nelegálně stahují důvěrná data různých společností, ale v současné době jde především o stahování zahraničních filmů a hudby. Schopnost stahovat či sdílet určité soubory považuje mládež za zcela běžné a samozřejmé. Určitě se každý setkal s tím, že například v autobuse vyslechl rozhovor dvou náctiletých dětí, které si povídaly o tom, že si na internetu stáhly nějaký film nebo hudbu.

S rostoucím množstvím informací a nepřehledným množstvím dat na internetu roste potřeba ochrany autorských práv ve virtuálním světě. Tato situace je nejen u nás, ale v celém světě velmi komplikovaná, neboť z právního hlediska není ochrana autorských práv nějak výrazně ošetřena. Přibližme si tento problém na příkladu: uživatel z Austrálie si založí web

pod italskou doménou běžící na serveru v Tanzánii a poskytuje na něm nelegální filmy. Ve kterém státě by měl být za toto chování souzen? Nikdo to neví jistě.⁶⁵

Audiovizuální či textový obsah (hudba, filmy apod.) chráněný autorským zákonem lze z internetu legálně pro osobní potřebu stáhnout, ale další sdílení či jiné rozšiřování je již protizákonné. Oproti tomu chráněný software by se neměl ani stahovat.⁶⁶

Pokud rodiče nechtějí, aby jejich dítě stahovalo či sdílelo nelegální obsah, tak by sami rodiče měli jít příkladem a zároveň by si měli se svým dítětem vytvořit (stanovit) pevný systém postihů za takové praktiky. Tato skutečnost je velmi složitá, neboť je zřejmé, že společnost obecně toleruje stahování či sdílení nelegálního obsahu na internetu, některé společnosti dokonce sami nabízejí určité soubory ke stažení zdarma. Učitelé i rodiče by měli znát webové adresy, kde tyto informace získají. Velmi vhodným pomocníkem jim může být příručka O. Růžičky⁶⁷, který v ní velmi podrobně a laicky vysvětluje postupy a možnosti.

Rodiče by také měli své děti upozornit na případné tresty či postihy, které by mohly nastat. Rozhodně je také vhodné čas od času dělat namátkové kontroly webových stránek, které navštěvují jejich děti. Nejčastější programy, které se používají ke sdílení souborů jsou: BitTorrent, uTorrent, eDonkey2000, AzureusVuze, eMule Plus, eMule, CZDC++, KaZaA Media Desktop a další. Informace o stahování či sdílení nelegálního obsahu na internetu naleznou rodiče i děti na stránkách České protipirátské unie.

⁶⁵<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/stahovani-a-sdileni-nelegalniho-obsahu/> (ze dne 1.11.2010)

⁶⁶<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/stahovani-a-sdileni-nelegalniho-obsahu/> (ze dne 1.11.2010)

⁶⁷RŮŽIČKA, O. *Internet pro učitele*. Praha : Computer Press, 2001.

4 Prevence a ochrana dětí před nežádoucími riziky ICT

Většina dospívajících dětí považuje za samozřejmost, že mají mobilní telefon (aby pociťovaly obdiv ostatních, potřebují ten nejnovější), ve svém pokoji mají většinou vlastní televizi, případně i DVD přehrávač, CD přehrávač a také vlastní počítač. Asi je to v pořádku. Moderní společnost si to zřejmě žádá. Děti jsou zvyklé na počítačích pracovat ve škole, například seminární práce nebo referáty musí odevzdávat vypracované na počítači apod.

Pokud se na ulici zeptáte jakéhokoliv dospívajícího člověka, kolik času tráví u počítače, troufneme si odhadnout, že většina odpoví, že u počítače tráví veškerý volný čas. Pokud se na stejnou otázku zeptáte jejich rodičů, řeknou vám určitě totéž s tím, že je to vlastně dobře, neboť tak nemají čas dělat hlouposti nebo navštěvovat různá zařízení (např. hospody, bary, herny atd.). Z druhé strany ale potvrdí:

- a) že vůbec netuší, co jejich děti u počítače dělají, (Nepřipouštějí, že by jejich děti mohly dělat nekalé věci či snad dokonce páchat trestnou činnost.)
- b) že jsou jejich děti zkušenější v práci na počítači a hlavně v používání internetu.

O možném riziku na internetu se děti a mládež častěji než od vlastních rodičů dozvědí ve škole nebo v médiích. Bohužel si nepřipouštějí, že se i oni sami mohou dostat do podobné situace. Z tohoto důvodu je potřebná osvěta. Nejprve mezi rodiči, ti musí nejprve pochopit, že je nutné kontrolovat (sledovat) své děti a tak vědět, co dělají ve volném čase, a poté šířit osvětu mezi děti a mládež.

K. Nešpor⁶⁸ uvádí, že počítače nevyvolávají závislost v pravém slova smyslu. Náruživé chování ve vztahu k počítačům a internetu se však může závislosti v mnohém podobat (silná touha nebo pocit puzení pracovat s počítačem, potíže v sebeovládání, odvykací stav, tedy duševní obtíže, když člověk s počítačem pracovat nemůže, růst tolerance (zvyšování času stráveného u počítače), postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů a pokračování v užívání přes jasně škodlivé následky).

Návyková rizika se mohou týkat: internetu, počítačových her, hazardních her na internetu apod. Proto je nutné motivovat dítě a dospívající mládež k rozumnému chování ve vztahu k počítačům, sdělovat jim tělesná, duševní a sociální rizika a zároveň je informovat

⁶⁸<http://www.zkola.cz/zkeu/pedagogictipracovnici/kabinetinformatiky/dalsivzdelavani/15706.aspx> (ze dne 11.11.2010)

o výhodách uměřeného chování. Děti a mládež by si měly uvědomovat, co je skutečná pracovní nutnost a co snaha uniknout k počítači před jinými dalšími povinnostmi.

4.1 Osobnost žáka druhého stupně základní školy

Protože budu provádět výzkumné šetření v sedmých třídách základních škol, považuji za nutné zmínit se o některých psychologických zvláštěnostech tohoto období (12 – 13 let), jak jsou popsány v literatuře.

Žák druhého stupně základní školy je ve věku 11 – 15 let, což je období, které označujeme jako období dospívání, tedy období pubescence. Toto věkové období nás zajímá, protože na žáky sedmého ročníku druhého stupně základní školy bude zaměřena výzkumná část práce. Z tohoto důvodu považujeme za nutné, upřesnit si období dospívání v rovině psychosociálního vývoje.

V základním biologickém smyslu lze období dospívání vymezit jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a znatelnou akcelerací růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti a dokončení tělesného růstu. Současně probíhají psychické změny – celková emoční labilita, vyspělé myšlení atd. Dochází k novému sociálnímu zařazení jedince. Tělesné, psychické a sociální změny probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle.⁶⁹

Čížková⁷⁰ uvádí, že během této doby jsou na dospívajícího jedince kladeny požadavky dospělé společnosti, musí se podřídit normám chování, které se u dospělého vyžadují, měl by se stát nezávislým na rodičích, vytvářet heterosexuální vztahy, přizpůsobovat se vrstevníkům, volit budoucí povolání, vytvořit si vlastní filozofii života. Spolu s těmito společenskými tlaky se střetávají i intenzivně působící vlivy biologické a psychologické. Vliv sociálních i biologických faktorů způsobuje u nich rozkolísanost a konfliktnost.

Dále popisuje, že je pro toto období typická rozdílná akcelerace vývoje nejen mezi chlapci a dívkami, ale i u téhož pohlaví. Můžeme pozorovat odlišný nástup fyziologických

⁶⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2006, s. 142.

⁷⁰ ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. A KOL. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 101.

i psychických změn v závislosti na pohlaví – u dívek nastupují tyto změny dříve. V posledních letech se vývoj i růst dětí zrychlil, fyzické změny nastupují dříve a narůstá i hmotnost a výška dospívajících. Tento trend je nazýván sekulární akcelerace.

Období prepuberty nastupuje u dívek okolo desátého roku a u chlapců v jedenácti letech, období vlastní puberty u dívek začíná ve 12,5 letech a u chlapců ve třinácti letech.

V tomto období vzrůstá význam fantazie, která se stává pojítkem mezi skutečností, reálným prožíváním a ideálem. Projevuje se formou denního snění, ve kterém se jedinec vidí v ideálním světle, ve kterém má ideální představy o vlastních kvalitách i dovednostech. Přemíra denního snění může blokovat úspěšnost ve školní práci, neboť zhoršuje motivaci pro učení a zaměřenost na stávající povinnosti. Představy začínají mít obecnější charakter, nejsou tak živé. Podstatné vývojové změny se projevují také v myšlení, neboť se začíná projevovat narůstající počet úspěšně řešených problémů novým způsobem, výrazně odlišným od mladšího školáka. Charakteristické pro tento věk je počínající postupný přechod od konkrétních operací k formálním operacím, tedy počátek abstraktního myšlení, jehož vývoj se dokončuje v pubertě a adolescenci. Také začíná schopnost usuzovat hypoteticko-deduktivně a vyvozovat logické závěry. S těmito změnami v myšlení souvisí i rozvoj logické paměti. V prepubertě se začínají objevovat rozdíly v kognitivních funkcích mezi pohlavími, které se projevují hlavně ve škole, například dívky bývají zdatnější ve verbálních projevech, více jsou orientovány na jazykové vzdělání, chlapci naopak prokazují lepší výkony v řešení početních a prostorových problémů.⁷¹

Značné změny se projevují i v citovém vývoji dítěte, výrazně se projevují zejména v chování. To bývá výbušné, stačí nepatrný podnět a objeví se intenzivní reakce vzteku, smíchu či smutku. Pro rodiče i učitele jsou takové situace velmi náročné. U dětí je patrná značná labilita – proměnlivost citů, které mají až afektivní ráz. Tedy náhle vzniknou, jsou prudké a krátkodobé. Dítě reaguje překvapivě přecitlivěle a výbušně na situace, které mu v minulosti změnu nálady nezpůsobovaly. Různorodost citových projevů je závislá na dosavadních zkušenostech, které dospívající získal v předchozím vývoji, hlavně ve vlastní rodině a ve skupině vrstevníků.⁷²

⁷¹ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. A KOL. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 103,104.

⁷²ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. A KOL. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 104.

V období prepuberty nesmíme opomenout ani sociální vývoj dítěte, neboť je velmi náročný zvláště pro rodiče. Dítě se začíná osamostatňovat od rodiny, citové vazby k rodičům se uvolňují, což zvláště matky nesou velice těžce. Dítě akceptuje u rodičů spíše chování racionálnější.

Děti navazují více vztahy s vrstevníky, sdružují se do skupin podle společného zájmu. Často střídají kamarády, dochází k rivalitě mezi nimi. Pohlavní vzrušení se vyvíjí směrem ke svému tělu, nikoliv k druhému pohlaví, zvláště u chlapců, proto kontakty mezi chlapci a dívkami jsou sporadické, mnohdy až averzivní. Je to dáno zejména tím, že dívky bývají vývojově vyspělejší, a proto se mohou více orientovat na starší chlapce. Chlapci si v této době začínají vytvářet první party, kde se objevuje vůdce jako přirozená autorita, která svým vlivem na chování dospívajícího jedince překoná autoritu rodičů. V tomto okamžiku je velmi potřebná tolerance rodičů, jejich důvěra a schopnost empatie.⁷³

4.2 Volný čas a zájmy žáků druhého stupně základní školy

Hofbauer⁷⁴ charakterizuje volný čas jako „činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení“. Mezi hlavní funkce volného času podle něho patří:

1. odpočinek (tato funkce je důležitá zejména pro regeneraci pracovní síly),
2. zábava (napomáhá regeneraci duševních sil),
3. rozvoj osobnosti (dochází ke spoluúčasti na vytváření kultury).

Podle Hofbauera je také nutné volný čas rozlišovat podle funkce. Mezi hlavní funkce zařazuje:

1. psychosociologickou funkci (patří sem uvolnění, zábava, rozvoj),
2. sociální funkci (tato funkce zahrnuje socializaci, která probíhá v různých sociálních prostředích včetně rodiny; do této funkce se zahrnuje také symbolická příslušnost k nějaké sociální skupině včetně sociálního uznání a potvrzení vlastní osobnosti),

⁷³ ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. A KOL. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 105.

⁷⁴ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 14,15.

3. terapeutickou funkci (tato funkce podle autora zahrnuje zdravotní a smyslový rozvoj, prevenci chorob a také zdravý životní styl),

4. ekonomickou funkci (tato funkce docenjuje hospodářský význam volného času jak pro společnost, tak i pro jednotlivce; tato funkce je dvojznačná – na jedné straně pojímá volný čas jako prožívání, na druhé straně jen jako spotřebu, která vede k odcizení).

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Důsledkem snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, i když jen do určité míry, kompenzovat případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí a vlivu. Rodina má ale zcela dominantní postavení vzhledem k osvojení si aktivit ve volném čase. Ovlivňuje dítě nejen tím, jak na dítě výchovně působí, ale i svým každodenním životem.⁷⁵

Fr. Tlapák se zmiňuje⁷⁶, že v oblasti volného času došlo v životě mládeže ke změnám. Došlo i ke změnám v institucionálním zabezpečení volného času mládeže. Kultura a sport se zkomercializovaly, probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Dominantním médiem se stala televize, která je těžištěm volného času dětí a mládeže. Na předním místě ve volném čase mládeže je poslech reprodukované hudby, návštěvy restauračních zařízení a nicnedělání. Významné místo zaujímají aktivity spojené s informačními technologiemi, zvláště u některých skupin mládeže je masivně využíván internet.

4.3 Preventivní program ve škole

Se vstupem České republiky do Evropské unie jsme se začali počítat mezi vyspělé evropské země. Zároveň jsme otevřeli prostor pro mnohé rizikové a negativní situace. Výrazně se změnil životní styl i tempo života. Všechny změny se velice intenzivně dotýkají nejen dospělých jedinců, ale také dětí a mládeže, rodin i škol.

⁷⁵ TLAPÁK, F. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2002, s. 5.

⁷⁶ TLAPÁK, F. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2002, s. 5.

Se změnou životního stylu se musí vyrovnávat nejen dospělí lidé, ale především děti a mládež. Proto je důležité si položit tyto otázky: Jsou děti připraveny řešit problémy, které jim přináší každodenní život? Jsou děti schopny čelit negativním vlivům okolí? Jsou děti dostatečně vybaveny obrannými mechanismy? Odpovědi na tyto otázky nejsou jednoduché. Proto učitelé společně s rodiči a dalšími subjekty musí ve výchovném působení na děti akceptovat existenci nežádoucích tzv. sociálně patologických jevů ve společnosti a společně vyvíjet aktivity, směřující k jejich prevenci.

Škola by se měla ve svých preventivních aktivitách zaměřit na zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti negativnímu působení nabídky drog, k osvojení si pozitivního sociálního chování, rozvoji osobnosti, k odmítání všech forem sebestrukce a porušování zákona.⁷⁷

Aby mohla škola poskytovat účinnou prevenci, je nezbytné, aby byli všichni učitelé velmi dobře informovaní. Proto je také velmi důležitým prvkem vytvoření stabilního, efektivního a funkčního systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků působících nejen v oblasti prevence na školách.

Cílem je, aby se tyto velmi důležité aktivity postupně začleňovaly do školních vzdělávacích programů, v nichž bude mít své důležité postavení preventivní strategie zaměřená na výchovně problémové jedince.⁷⁸

Abychom mohli hovořit o prevenci, je nutné si tento pojem nejprve vysvětlit.⁷⁹ Primární prevencí označujeme dlouhodobé působení na děti a mládež s ohledem na jejich věk a jejich aktuální prožívání světa, které má za cíl předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad či šíření.

Specifická primární prevence již zahrnuje aktivity zaměřené do konkrétních oblastí sociálně patologických jevů, nejen pro skupinu mládeže, u níž lze předpokládat další negativní vývoj. Tyto aktivity působí selektivně na určitou formu rizikového chování, nejsou určeny pro všechny děti.

⁷⁷ Podrobněji <http://www.kr-t.cz/zip/prevence.pdf> (ze dne 10.10.2010)

⁷⁸ Podrobněji

<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=minim%C3%A1ln%C3%AD+preventivn%C3%AD+program&x=0&y=0> (ze dne 10.10.2010)

⁷⁹ DVORÁK, D. *Drogy – drogová závislost*. Olomouc : Senanim, 1996, s. 15.

Mezi nespecifickou primární prevencí řadíme působení aktivit, jejichž obsahem jsou všechny metody a formy umožňující harmonický rozvoj osobnosti, včetně rozvíjení nadání, zájmů, pohybových a sportovních aktivit. Předmětné aktivity jsou určeny dětem.

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na základní škole zahrnuje především aktivity v těchto oblastech⁸⁰:

- a) „záškoláctví,
- b) šikanování,
- c) užívání návykových látek, včetně alkoholu, kouření, anabolik, léků a dalších,
- d) kriminality, delikvence, vandalismu a jiných forem násilného chování,
- e) xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu,
- f) ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže,
- g) komerčního sexuálního zneužívání dětí,
- h) syndromu týraných a zneužívaných dětí,
- i) netolismu (virtuálních drog) a patologického hráčství (gambling),
- j) diváckého násilí,
- k) sekt a sociálně patologických náboženských hnutí,
- l) životního stylu (škodlivost kouření, pití alkoholu, kanabis, omamné psychotropní látky),
- m) kvalitní stravovací návyky (nadváha a obezita, bulimie, anorexie, tělesná aktivita)“.

Koncepce prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže vychází z národní koncepce zpracované Ministerstvem školství, mládeže a sportu ČR „Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy a je konána v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a vyhláškou MŠMT ČR č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Klíčovým dokumentem pro tvorbu a uskutečňování protidrogových strategií jednotlivých resortů a veřejné správy na krajské i místní úrovni je Národní strategie protidrogové politiky.⁸¹

⁸⁰ Podrobněji

[http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=minim%C3%A1ln%C3%AD+preventivn%C3%AD+pro
gram&x=0&y=0](http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=minim%C3%A1ln%C3%AD+preventivn%C3%AD+program&x=0&y=0) (ze dne 10.10.2010)

⁸¹ TLAPÁK, F. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže 2005 – 2008*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2005, s. 3.

Tlapák uvádí⁸², že s nástupem do základní školy si děti velmi záhy začínají ve třídě vytvářet svou vlastní „subkulturu“, na níž jsou učitelé někdy více a někdy méně napojeni. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part, a to už i u dětí na prvním stupni základních škol.

Při systému výuky, kdy převládá tzv. frontální vyučování a učitel pouze předává poznatky dětem, se vyučování aktivně účastní jen malá část žáků. Větší část se účastní málo nebo vůbec. Ukazuje se, že mezi neparticipujícími žáky jsou ti, kteří mají vyšší pravděpodobnost sociálního selhání a osvojení si sociálně negativního chování. Závažným rizikem v těchto školách je stres a nuda. I tyto rizikové faktory mohou dovést děti až k závislosti na droze (bez ohledu na to, že je někdo o rizicích drogové závislosti poučí), ke vzniku násilí, šikany a dalších společensky negativních jevů, i přes prováděné a mnohdy nákladné a rozsáhlé preventivní programy.

Tlapák také zmiňuje⁸³, že škola, kde děti soutěží v reprodukci znalostí, jsou vedeny pouze ke kázni, ale tím současně i k nesamostatnosti, kde není rozvíjena tvořivost dětí a prosociální dovednost, představuje výrazně rizikové prostředí pro iniciaci nebo rozvoj společensky nežádoucích jevů. Mezi důsledky tohoto stylu patří v mnoha případech i současná epidemie šikanování ve školách.

Preventivní výchovně vzdělávací působení musí být neoddělitelnou součástí výuky a života základních škol a školských zařízení. Je nutné vyvarovat se zjednodušeného pojetí zdravého životního stylu, kdy učitel vybere několik „žhavých“ témat a ta probere. Každodenní život školy musí mít takovou kvalitu, aby dětem umožňoval osvojit si kompetence zdravého životního stylu, které jsou nejúčinnějším preventivním nástrojem.

Při diagnostice rizik pro možný výskyt sociálně patologických jevů u jednotlivých dětí ve škole a školském zařízení, je nutné analyzovat osobnost jedince, společenské vlivy formující osobnost, konkrétní sociální situaci dítěte, biologické (genetické) předpoklady a osvojení si základních ochranných kompetencí.

⁸² TLAPÁK, F. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2002, s. 43.

⁸³ TLAPÁK, F. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2002, s. 44.

MŠMT⁸⁴ přesně vymezuje základní kompetence prevence v rámci podpory zdraví a zdravého životního stylu. Jsou to:

- a) zvyšování sociální kompetence - rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání,
- b) posilování komunikačních dovedností - zvyšování schopnosti řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres, neúspěch, kritiku,
- c) vytváření pozitivního sociálního klimatu - pocitu důvěry, bez nadměrného tlaku na výkon, zařazení do skupiny, práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty,
- d) formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám - pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistické postoje apod.

Dovednosti, znalosti a postoje, které si žáci osvojí, musí korespondovat s věkem a navazovat na předchozí zkušenosti. Formy vzdělávání a výchovy musí zohledňovat životní styl rodiny i působení vrstevníků.

K osvojení preventivních ochranných kompetencí je třeba zapracovat konkrétní témata prevence do vzdělávacího procesu, ale zejména pak dbát na osobnostní a sociální rozvoj a výcvik v sociálních dovednostech.

Explicitní programy práce s jednotlivými tématy sociálně patologických jevů patří do kurikula výchovy ke zdravému způsobu života na školách a ve školských zařízeních. Zkušený pedagog dokáže konkrétní témata prevence uplatnit v jakémkoliv předmětu. Lze ji zařadit do různých částí osnov a učebních plánů. Klíčové vyučovací oblasti jsou:

- a) oblast zdravého životního stylu - výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa, pohybové aktivity,
- b) oblast společenskovední - formy komunikace, sociální dovednosti a kompetence,
- c) oblast přírodovědná - biologie člověka, fyziologie, chemie,
- d) oblast rodinné a občanské výchovy,
- e) oblast sociálně právní - právní aspekty sociálně patologických jevů, postoj společnosti k společensky nežádoucím jevům, práva dítěte apod.

⁸⁴ Podrobně <http://www.msmt.cz>

Preventivní témata jsou nejčastěji frekventována v následujících předmětech: Rodinná výchova, Občanská nauka, Přírodověda, Biologie, Vlastivěda, Český jazyk, Prvouka, Výtvarná výchova a výtvarné soutěže, Tělesná výchova, Chemie, Základy společenských věd.

Pokud děti a mládež na základě důsledné prevence ve škole zcela pochopí hrozící nástrahy všech sociálně patologických jevů a budou si plně uvědomovat jejich dopad na ně samotné, jsme přesvědčeni o tom, že nebudou vyhledávat na Internetu informace tohoto typu, nebudou se účastnit debat na různých fórech, ze kterých bude cítit negativní atmosféra či snad přímo nabádání ke špatnému chování a podobně.

4.4 Prevence v rodině

Jaká by měla být preventivní opatření v rodině proti nežádoucímu vlivu internetu a nevhodnému používání ICT doma, jsem již dostatečně popisoval během celé třetí kapitoly. Proto v této kapitole v bodech shrnu, jakou strategii by měli rodiče doma zvolit, aby chránili své děti.

1. Plně respektovat pravidla používání internetu (viz kapitola 3.3),
2. jasně si stanovit pravidla používání počítače a internetu doma (rodiče mohou kdykoliv nahlédnout, co právě dělá jejich dítě na počítači, určí si, co mohou děti zveřejňovat na různých chatech s kamarády o rodině včetně fotografií atd.),
3. rodiče musí vědět, co dělají jejich děti ve svém volném čase,
4. rodiče doma s dětmi diskutují o problémech ve společnosti, které děti registrují z médií a zajímají se o jejich stanoviska k dané problematice,
5. vztah mezi rodiči a dětmi musí být založen na vzájemné důvěře, toleranci a pochopení.

Jasně stanovená pravidla (doporučujeme mít je v písemné formě, aby je mohli rodiče i děti kdykoliv mít po ruce) a hlavně snaha o jejich vzájemné dodržování, důvěra a tolerance, přátelský vztah, budou jistě zárukou bezpečnosti.

5 Následky selhání preventivních opatření

Dojde-li k selhání veškerých preventivních opatření ve škole i v rodině, většinou si učitelé a rodiče položí otázku, proč se tak stalo. Snaží se zjistit, kde se stala chyba. Hovoříme-li stále o žácích druhého stupně základní školy, zákonitě musí dojít k diskusi mezi učiteli a rodiči, která by měla být racionální, bez emocionálních výpadků a vzájemných obviňování. Situaci je třeba řešit v klidu, s přivolaným odborníkem v daném oboru.

Virtuální násilí či šikana (a nejen virtuální) se na školách vyskytuje, což je neblahá realita. Je třeba se preventivně připravit na řešení vzniklých konkrétních problémových situací z hlediska spolupráce s rodiči, lékaři, případně s policií. Projevy násilí a šikany jsou často situace velice náročné a emočně vypjaté. Proto je nezbytné vše řešit s rozvahou podle předem stanovených postupů a pravidel.

5.1 Selhání prevence ve škole

Při řešení přestupků proti školnímu řádu, například šikaně, kyberšikaně apod. by mělo být postupováno v souladu s Metodickým pokynem MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů.⁸⁵

Pro lepší představu uvedu problémy, které mohou nastat ve škole v souvislosti s uváděným tématem, tedy s počítačem a internetem ve škole. Nepředpokládám, že by žáci mohli chatovat během vyučování či o přestávkách a zapojovat se do diskuse na téma extremismus, rasismus či terorismus. Také se mi zdá nepravděpodobné, že by žáci sedmých tříd druhého stupně základní školy stahovali nelegální obsah na internetu přímo ve škole. Pravděpodobnější se mi jeví, že žáci budou mít snahu hrát počítačové hry či videohry. Tento problém mohou učitelé vyřešit tím, že nebude možnost instalace různých her na školní počítače a hlavně také tím, že žáci nikdy nebudou sami v počítačové učebně.

⁸⁵ <http://www.msmt.cz>; Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. MŠMT ČR č. j.: 20 006/2007-51. (ze dne 21.10.2010)

Jako mnohem závažnější problém vidím používání internetu přes mobilní telefony, neboť tak mají žáci mnohem snadnější přístup například k ukládání natočených videí s jejich učitelem či spolužáky – již zmíněná kyberšikana.

Domnívám se, že je příhodné, pokud se řešení každého jednoho konkrétního problému účastní ze strany školy více pracovníků. Může se stát, že rodiče nemají zájem problém řešit. Proto je vhodné, aby škola sepsala protokol, který podepíší dva pracovníci školy (například třídní učitel a metodik prevence). Šikana (kyberšikana) je velmi náročný problém k řešení. Pokud škola nemá odborné zkušenosti s jejím řešením, je třeba okamžitě vyhledat odborníka, který by s třídním učitelem spolupracoval. O průběhu nápravy je nutné informovat rodiče. V tomto případě je nutné mít na zřeteli, že jakýkoli neodborný zásah v této problematice může být velkým zlem, může ještě více poškodit oběť, nebo posílit a zhoršit šikanování.

5.2 Selhání prevence v rodinném prostředí

Jsou-li rodiče přesvědčeni, že udělali všechna preventivní opatření, tedy: a) rodiče mají s dětmi jasně stanovená pravidla, b) děti nemají přístup k „zakázaným“ webovým stránkám (zablokovaný přístup), c) rodiče kontrolují činnosti u počítačů svých dětí, a přesto tato prevence selhala, je nutné hledat příčinu. Může se stát, že dobrý vliv rodičů naruší silnější vliv vrstevníků, spolužáků či starších kamarádů. Děti pak mohou mnohem snadněji podlehnout a porušit úmluvu s rodiči. V tomto okamžiku více než křik, výhružky, přísné tresty (například zákaz používání internetu nebo dokonce počítače, ztráta kapesného, zákaz chzení ven s kamarády apod.) či snad fyzický trest, zmůže klidný přístup rodičů. Také je vhodná případná návštěva u odborníka, například psychologa nebo návštěva zařízení, kde se řeší podobné problémy, či setkání s lidmi se stejným problémem.

6 Výzkumná část

Počítač ani internet nelze v současné době oddělit od běžného života. Používají ho dospělí jedinci v zaměstnání i pro svoji zábavu. Zároveň se stal součástí školní přípravy dětí a mládeže. Domnívám se, že správné používání ICT by mělo prospívat k rozvíjení dětské osobnosti v dospělého jedince. Počítačová technologie by měla sloužit nejen k zábavě dětí a mládeže, ale především jako zdroj informací v různých oborech.

Dnešní dospívající mládež je na počítači a internetu závislá. Využívá ho zejména pro zábavu, tj. hraní her, chatování s kamarády a předávání si zpráv a fotografií na facebooku.

Ve výzkumné části své práce chci prověřit, v jaké míře je ITC možno považovat za dobrého pomocníka našich respondentů – jde o žáky sedmých tříd dvou olomouckých základních škol (dále jen ZŠ) – a ve kterých oblastech lze označit ICT jako pro ně nevhodného společníka. V těchto negativních případech se také pokusím o návrh řešení rizikových situací.

6.1 Stanovení výzkumných otázek

Jako cíl výzkumného šetření jsem si stanovil nalézt odpovědi na výzkumné otázky týkající se využití počítačů a internetu ve vyučovacím procesu na základní škole a zároveň zjistit, jaké je využití počítače a internetu ve volnočasových aktivitách dospívající mládeže na druhém stupni základní školy, přesněji u žáků sedmých tříd. Podstatou mého zájmu se tedy stala počítačová technika jako prostředek edukace. Zároveň bych chtěl zjistit, zda může být počítačová technika určitým nebezpečím pro dospívající mládež.

Rozhodl jsem se zaměřit pouze na žáky sedmého ročníku druhého stupně základní školy. Domnívám se, že v tomto ročníku, tedy ve věku 12 – 13 let, jsou již žáci natolik vyspělí, že práce na počítači jim nedělá žádný problém a běžně využívají internetového připojení.

Abych mohl svůj záměr splnit, stanovil jsem si výzkumné otázky, které se pokusím pomocí dotazníkové metody potvrdit či vyvrátit. Vzhledem k tomu, že je to velmi rozsáhlá

problematika a otázek mnoho, rozhodl jsem se výzkumný problém rozdělit na tři části, tedy tři výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1 (dále jen VO1):

Je možné potvrdit, že žáci s lepším prospěchem (sledované předměty Čj, M, Ov, průměr do 2,2) využívají internetu více, než žáci s horším prospěchem?

Výzkumná otázka č. 2 (dále jen VO2):

Je možné potvrdit, že žáci sedmých tříd vybraných škol využívají počítač nejvíce k vypracování referátů a získání informací pro ně?

Výzkumná otázka č. 3 (dále jen VO3):

Informuje o bezpečném využívání internetu nejvíce škola?

6.2 Výzkumná metoda

Při zvažování metody, kterou bych získal potřebná data pro ověření svých výzkumných otázek, jsem dospěl k závěru, že nejvhodnější bude dotazník. Souhlasím sice s námitkou⁸⁶, že dotazníkem nezjistím, jací respondenti jsou, ale pouze jak sami sebe a zkoumanou realitu, tj. k čemu počítač používají nejvíce, vidí, anebo chtějí, abych ji tak viděl i já.

Ale na druhé straně je nutno vidět nesporné výhody dotazníku. Oslovil jsem žáky sedmých tříd dvou základních škol v Olomouci a získal v poměrně krátkém časovém úseku mnoho informací a to tím způsobem, že jsem nejdříve vysvětlil pedagogům obou škol (v obou případech šlo o pány ředitele a jejich zástupce), co potřebuji zjistit, a probral s nimi jejich dotazy. Oni pak v sedmých třídách mohli žákům dotazníky rozdat, předem je upozornit na to, že například je v některých položkách možno zaškrtnout i více variant odpovědí atd.

⁸⁶ CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1993, s. 89.

Žáci nebyli rozptylováni mou osobou (každý neznámý člověk působí rušivě), mohli pracovat tempem, na které díky pedagogům, kteří je dobře znají, jsou zvyklí atd.

Nadto uvádím, že i když jsem položky dotazníku sestavil sám pro potřeby tohoto výzkumu, byla jejich srozumitelnost a reliabilita ověřena pilotním průzkumem na základní umělecké škole, kde pracuje moje žena (počet respondentů 10). V dotazníku jsou převážně polozavřené položky, výčtové položky (uved' předmět, ve kterém na vaší škole používáte počítač a internet). Nikde nebyly použity škálové položky, na začátku dotazníku jsou kontaktní položky.

6.3 Výzkumný vzorek

Před samotným výzkumným šetřením byl proveden předvýzkum. Osloveno bylo deset respondentů, kteří byli záměrně vybráni z jiných škol, než bude provedeno samotné výzkumné šetření. Respondenty předvýzkumu byli žáci šestého a sedmého ročníku druhého stupně základní školy a zároveň žáky Základní umělecké školy „Žerotín“ Olomouc. Předvýzkum jsem realizoval z toho důvodu, abych eliminoval případné nedostatky otázek v dotazníku. Všech deset respondentů odpovědělo na všechny otázky bez problému. Proto jsem usoudil, že otázky jsou vhodně zvolené a dobře formulované. Nebyly nutné žádné úpravy.

Pro hlavní výzkumné šetření jsem oslovil žáky sedmého ročníku druhého stupně dvou základních škol v Olomouci, a to žáky ze ZŠ Spojenců, která je v Olomouci vnímána především jako sportovní škola (zaměřena je na hokej a plavání) a ZŠ Mozartova, která je rodiči přijímána především jako standartní škola s určitými prvky alternativního školství (aby žáci měli z vyučování radost, důraz na estetiku prostředí atd.). Dotazník byl rozdán šestašedesáti respondentům. návratnost dotazníků byla stoprocentní. Na dotazník odpovědělo osmadvacet žáků ze ZŠ Mozartova (z toho 15 dívek a 13 chlapců) a osmatřicet žáků ze ZŠ Spojenců (z toho 13 dívek a 25 chlapců).

6.4 Předvýzkum

I předvýzkum přinesl zajímavé výsledky. Pro zajímavost uvedu v bodech nejdůležitější poznatky - závěry.

1. Předvýzkumu se zúčastnilo šest dívek a čtyři chlapci.
2. Všichni respondenti souhlasí s tím, že počítačová gramotnost je nezbytná.
3. Všichni respondenti využili v šesté otázce jinou možnost a uvedli, že počítač a internet využívají také k nahrávání vlastní hudby, ke tvoření vlastních CD s hudbou.
4. Všichni respondenti odpověděli na devatenáctou otázku, že nikdy nenavštívili www stránky věnované rasismu, terorismu, extremismu. Pouze dva respondenti navštívili stránky s agresivitou a šikanou a čtyři respondenti jednou navštívili erotické stránky.
5. Na otázky č. 19 – 22 odpověděli všichni respondenti záporně, tedy nepoužívají svůj mobil k natáčení videa, ani k jeho uveřejnění, tudíž z toho nemohli mít žádný prospěch ani problém.
6. U počítače tráví respondenti zhruba 2 – 5 hodin denně.
7. Všichni respondenti si nedovedou představit, že by byli bez počítače a internetu.
8. Na poslední otázku všichni respondenti odpověděli, že se ve volném čase věnují hudbě (cvičení na hudební nástroj) aktivně i pasivně (poslech), pomáhají rodičům, čtou, sportují, věnují se kamarádům, domácím mazlíčkům (pes, kočka, rybičky, sklípan, morče).

Z celkového předvýzkumu a následného hlavního výzkumného šetření můžu již teď konstatovat, že žáci, kteří hrají na hudební nástroj, nemají takovou potřebu trávit veškerý svůj volný čas u počítače. Zároveň jsem zjistil, že umí počítač lépe využít jako prostředek edukace při cvičení na hudební nástroj. Pokud bych výsledky předvýzkumu dosadil do výzkumných otázek, pak by jejich výsledky byly shodné s hlavním výzkumným šetřením.

6.5 Položky dotazníku

Celý dotazník jsem rozdělil:

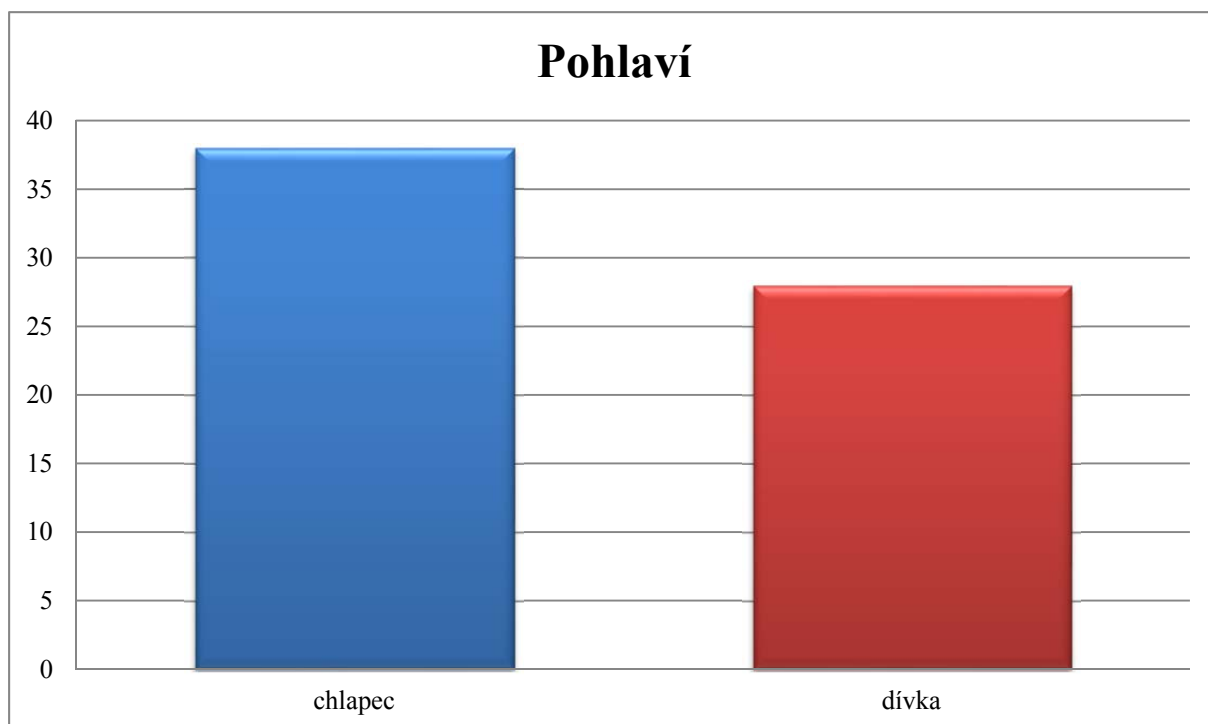
- a) na položky kontaktní (dívka, chlapec, prospěch do 2,2, horší atd.),
- b) na položky, které ověřují užitečnost počítače a ICT vůbec,
- c) na položky, které se věnují možným rizikům využívání počítače a ICT.

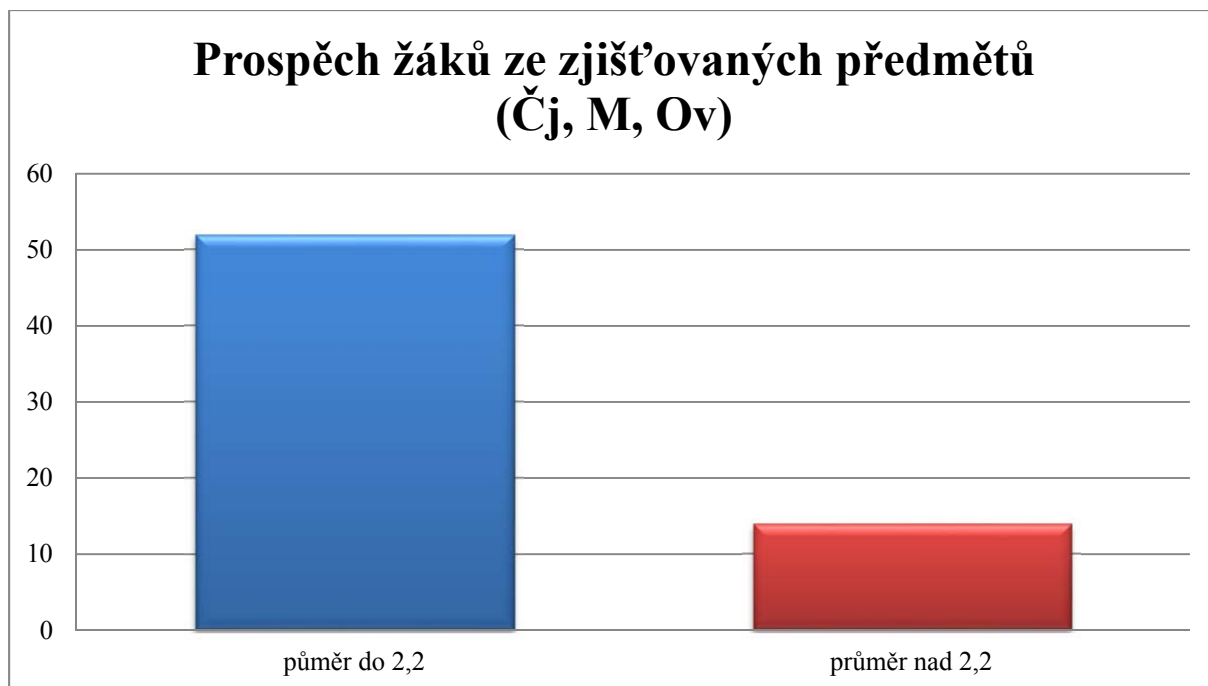
Odpovědi jsou zpracovány:

- a) graficky – na radu vedoucího práce ve většině případů sloupcovým diagramem,
- b) jako slovní doprovod pod diagramem.

6.6 Výsledky výzkumného šetření

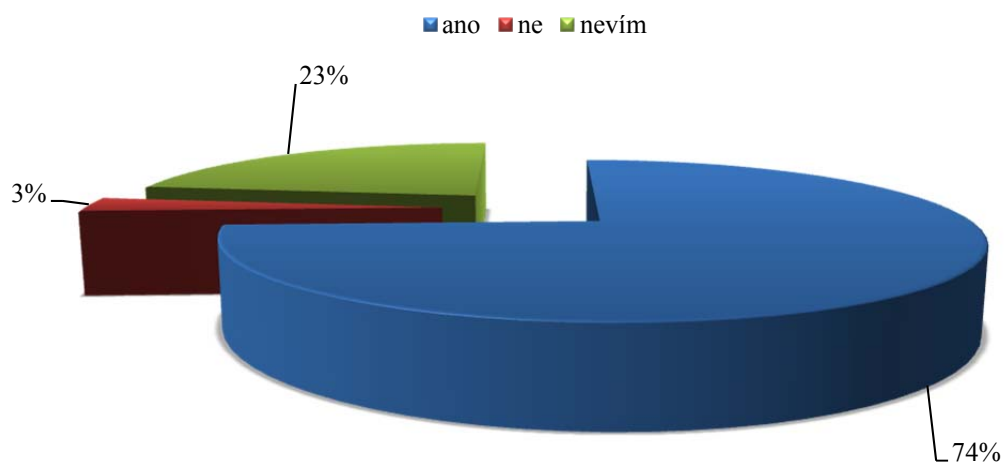
Dotazník vyplnilo 42 % dívek, což je osmadvacet respondentů z obou základních škol a 58 % chlapců, tedy osmatřicet respondentů.

Na základě prospěchu ze zjišťovaných předmětů (český jazyk, matematika, občanská výchova) byl průměr známek do 2,2 u dvaapadesáti respondentů a nad 2,2 u čtrnácti respondentů.

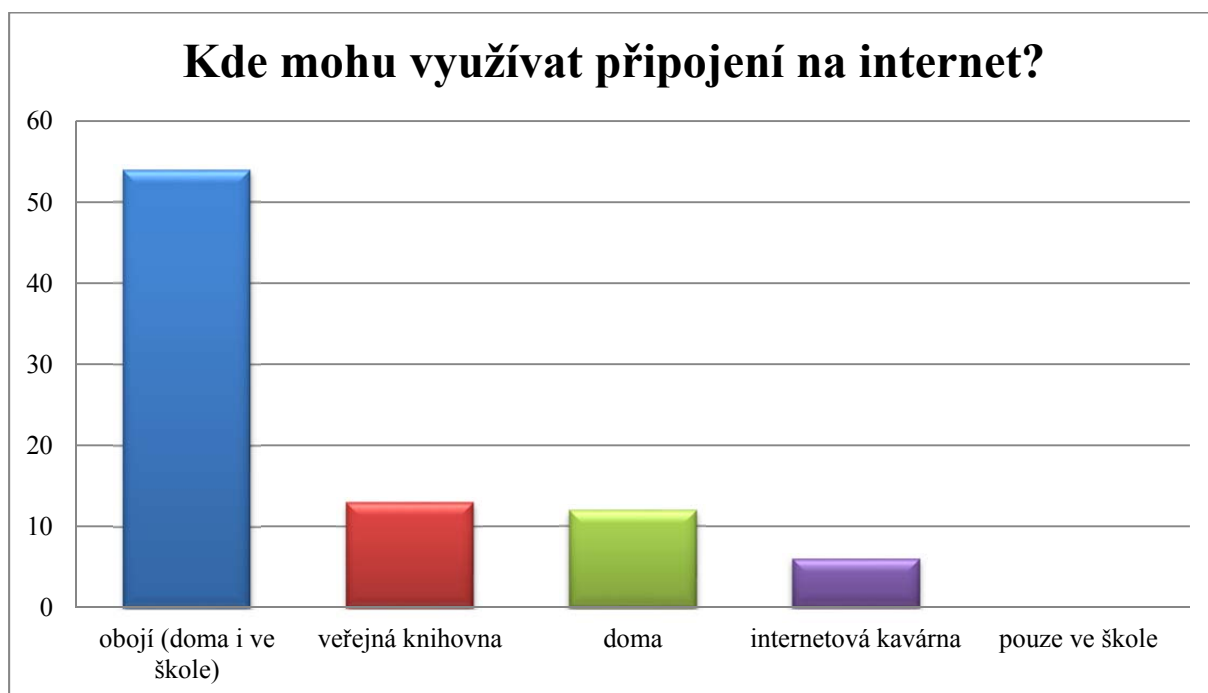
Souhlasím s tím, že počítačová gramotnost je v současné době nezbytná...

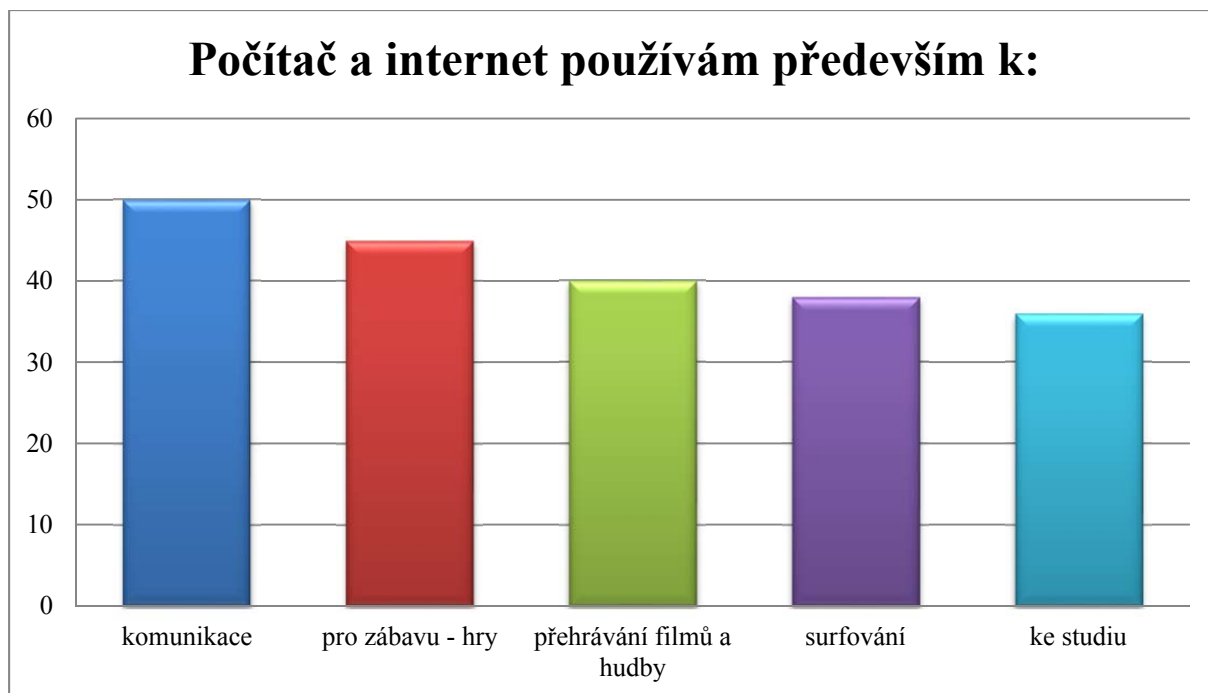
Devětačtyřicet respondentů (což je 74 %) uvedlo, že souhlasí s tím, že je počítačová gramotnost v současné době nezbytná, patnáct respondentů neví a pouze dva respondenti se domnívají, že není nezbytná.

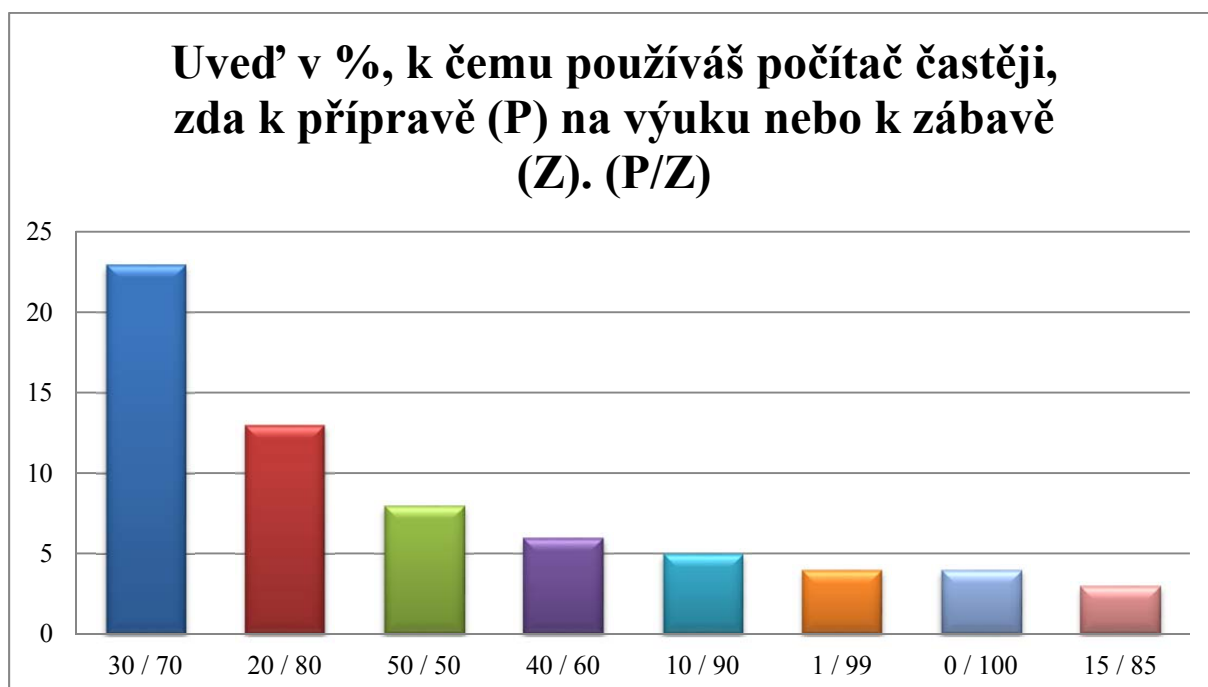
Padesát respondentů uvedlo, že používá počítač doma i ve škole a šestnáct respondentů pouze doma.

Připojení na internet využívá čtyřiapadesát respondentů doma i ve škole, třináct respondentů ve veřejné knihovně, dvanáct respondentů pouze doma a šest respondentů chodí do internetové kavárny.

Počítač a internet používá třicet šest respondentů ke studiu (příprava na výuku), čtyřicet pět respondentů pro zábavu (ke hraní her), třicet osm respondentů k surfování po internetu (jen tak). Padesát respondentů používá počítač a internet ke komunikaci s kamarády (skype, ICQ atd.) a čtyřicet respondentů k přehrávání filmů a poslouchání hudby.

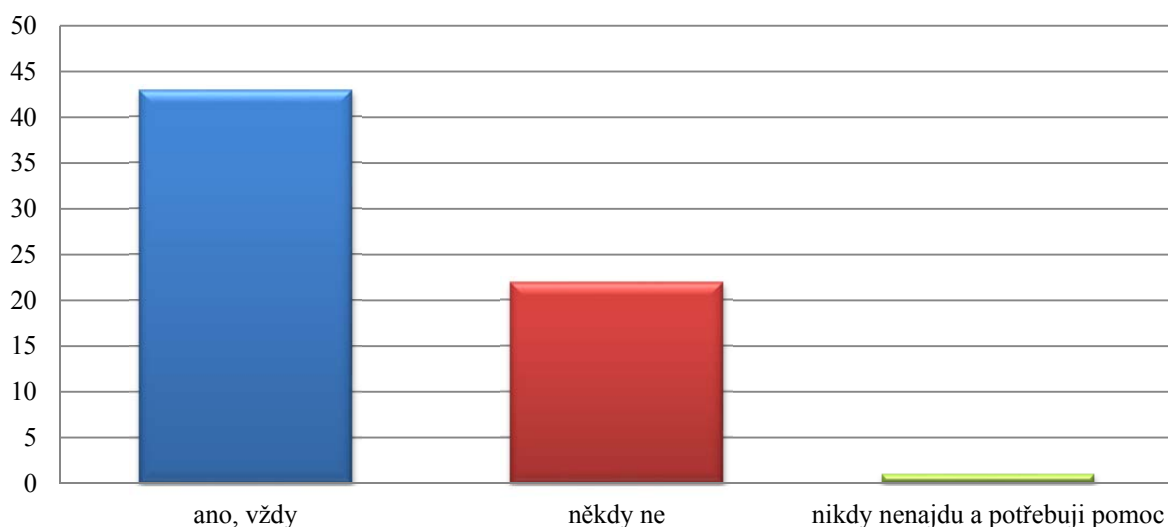
Na tuto otázku mohli respondenti odpovědět dle svého uvážení. V procentech měli uvést, k čemu využívají počítač častěji. První číslo značí procenta pro přípravu na výuku (P) a druhé číslo uvádí zábavu (Z). Respondenti odpověděli takto: třidvacet respondentů uvedlo

30 % P a 70 % Z, pět respondentů uvedlo 10 % P a 90 % Z, čtyři respondenti uvedli 1 % P a 99 % Z, osm respondentů 50 % P a 50 % Z, tři respondenti 15 % P a 85 % Z, třináct respondentů uvedlo 20 % P a 80 % Z, čtyři respondenti používají počítač výhradně k zábavě a šest respondentů uvedlo 40 % P a 60 % Z.

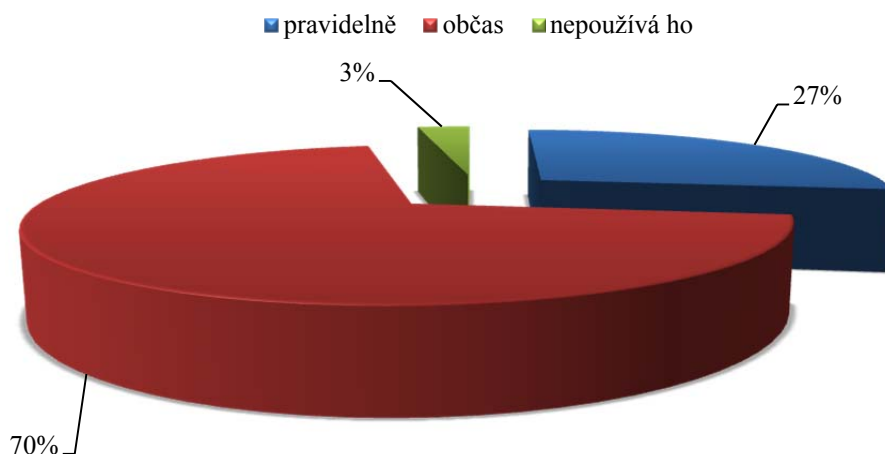
Čtyřiačtyřicet respondentů se domnívá, že mají ve své škole dostatečný počet počítačů pro výuku, patnáct respondentů neví a pouze sedm respondentů si to nemyslí.

Daří se Ti nacházet na internetu informace, které hledáš a potřebuješ?

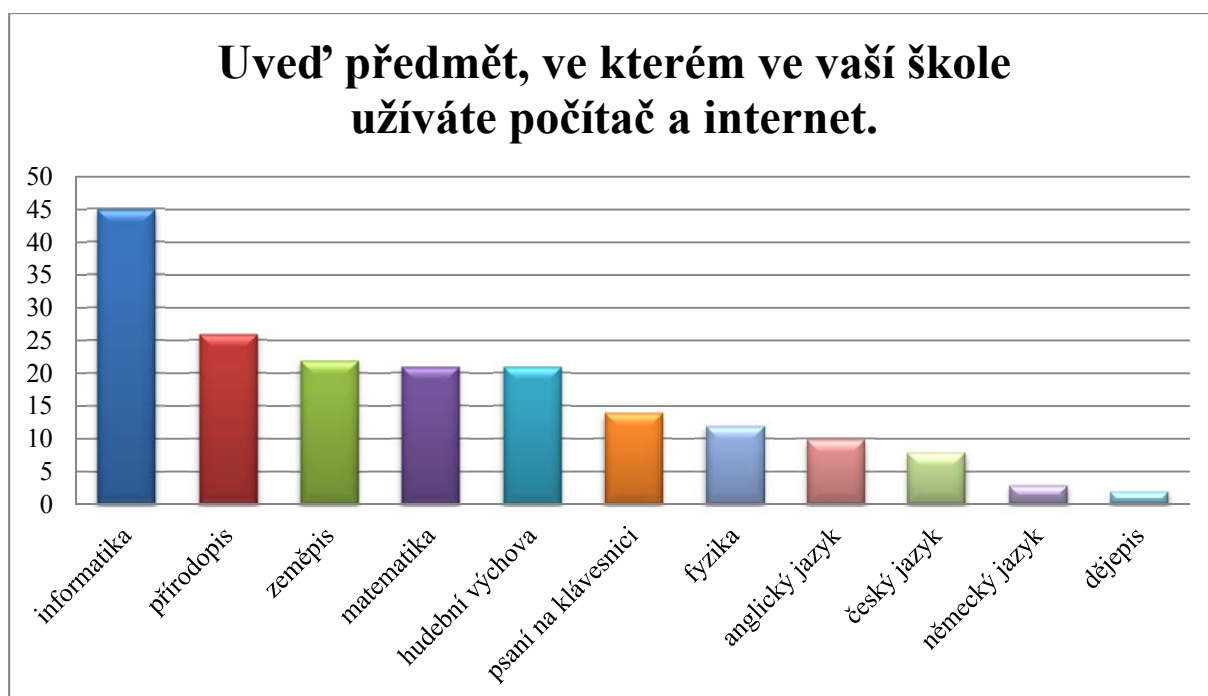

Čtyřicet tři respondenti uvádějí, že nacházejí na internetu informace, které hledají a potřebují, dvacet dva respondenti někdy informace nenacházejí a pouze jeden respondent uvedl, že informace, které hledá nikdy nenajde a potřebuje s hledáním pomoc.

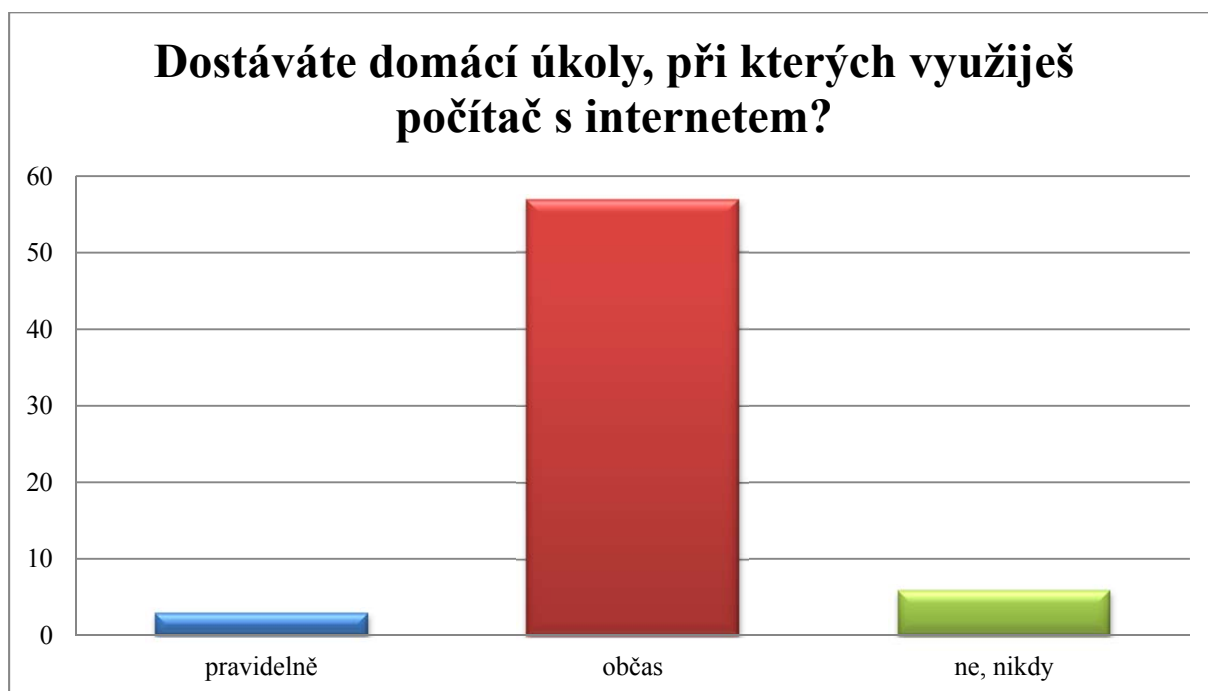
Používají učitelé na vaší škole počítač a internet při výuce jako pomůcku?

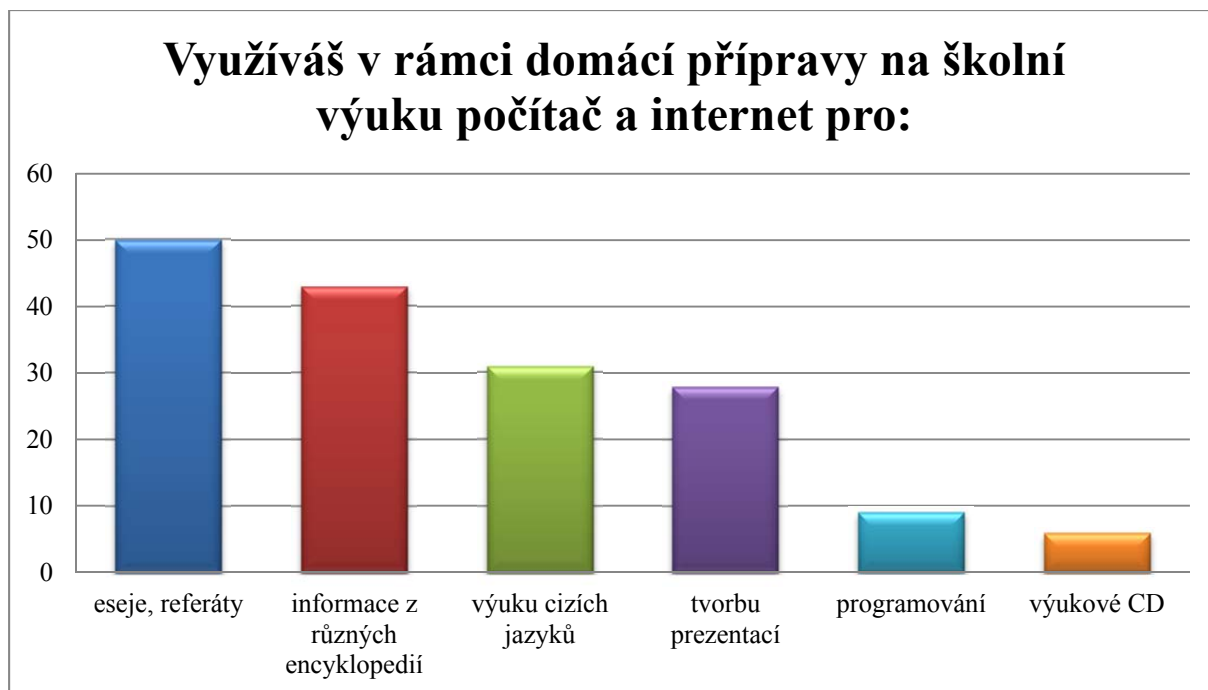
Osmnáct respondentů potvrdilo, že učitelé na jejich škole používají počítač a internet při výuce jako pomůcku pravidelně, čtyřicet šest respondentů uvádí, že občas a pouze dva respondenti uvedli, že se počítač a internet při výuce nepoužívá.

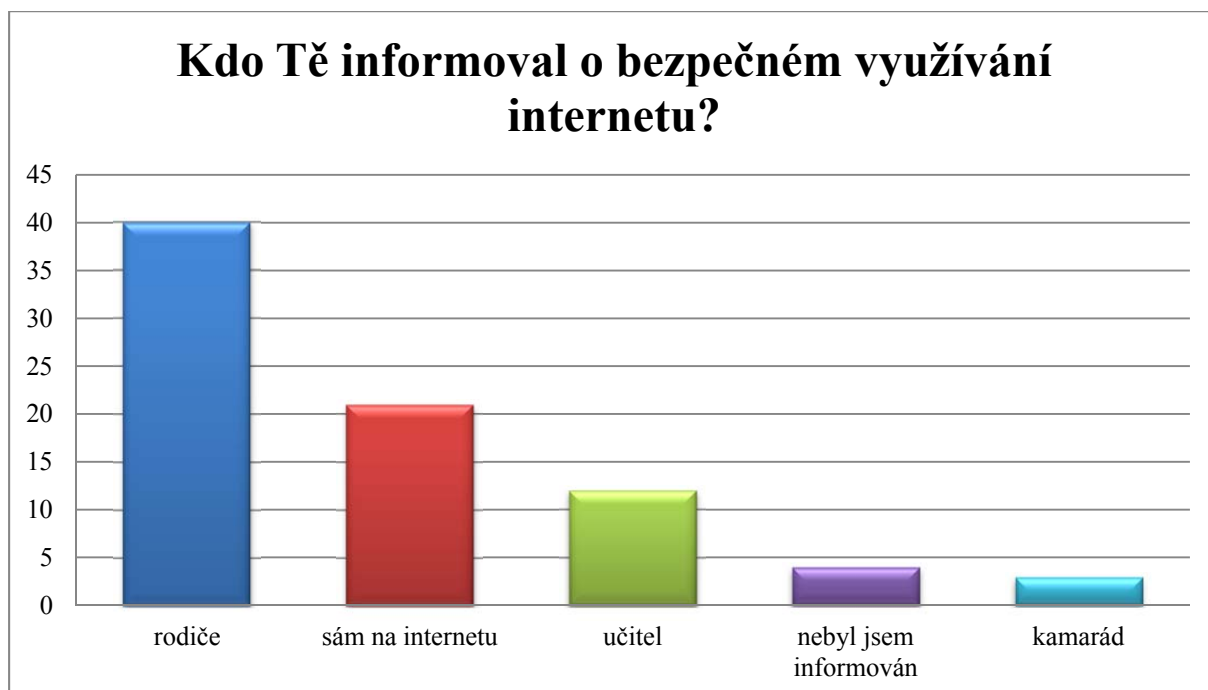
Respondenti uvedli celkem jedenáct předmětů, ve kterých používají počítač a internet. Nejčastěji to byly tyto předměty: informatika, přírodopis, zeměpis, matematika, hudební výchova, předmět psaní na klávesnici, anglický jazyk, český jazyk, německý jazyk a dějepis.

Sedmapadesát respondentů uvedlo, že občas dostávají domácí úkoly, při kterých využijí počítač a internet, tři respondenti, že pravidelně a šest respondentů uvedlo, že takové úkoly nedostávají.

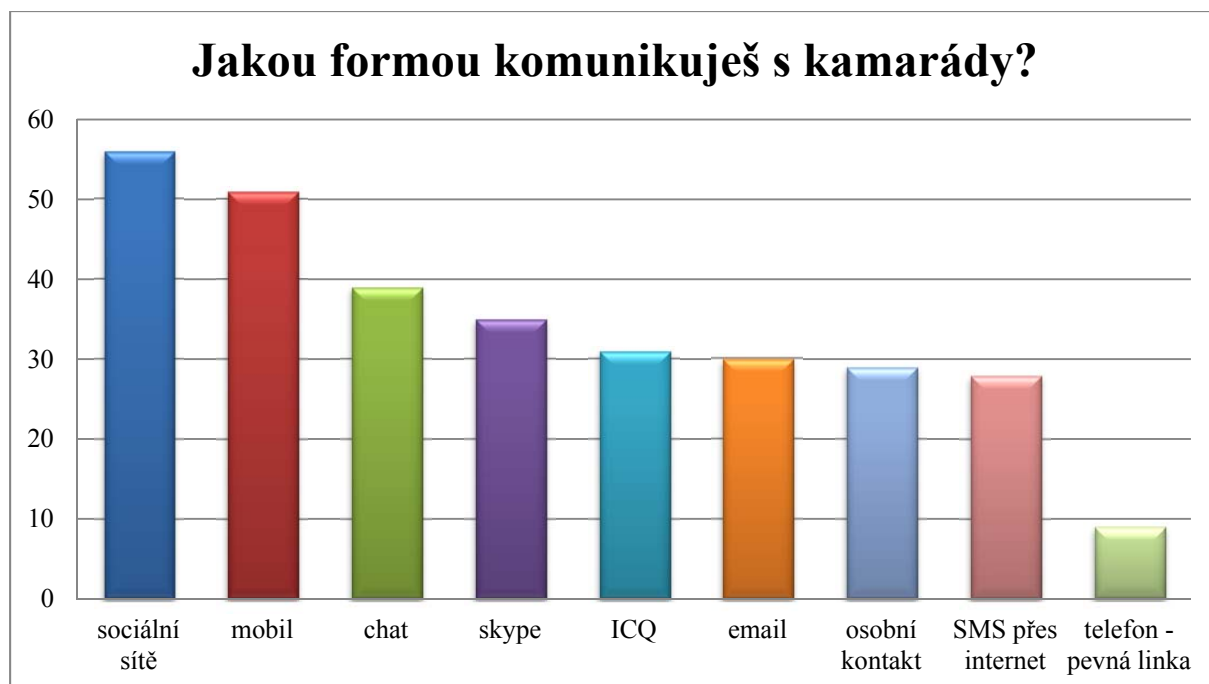

Zde mohli respondenti uvést více možností. V rámci domácí přípravy na školní výuku využívají počítač a internet nejčastěji k těmto činnostem: 31 respondentů k výuce cizích jazyků, 28 respondentů pro tvorbu prezentací, 50 respondentů ke tvorbě esejí a referátů, 9 respondentů pro programování, 6 respondentů využívá výukových programů a 43 respondentů využívá počítač a internet převážně k získávání informací z různých encyklopedií.

Informace o bezpečném využívání internetu získalo čtyřicet respondentů od rodičů, dvanáct respondentů od učitele, tři respondenti od kamaráda, jednadvacet respondentů si

informace zjistili sami na internetu a pouze čtyři respondenti nebyli o bezpečnosti informováni vůbec.

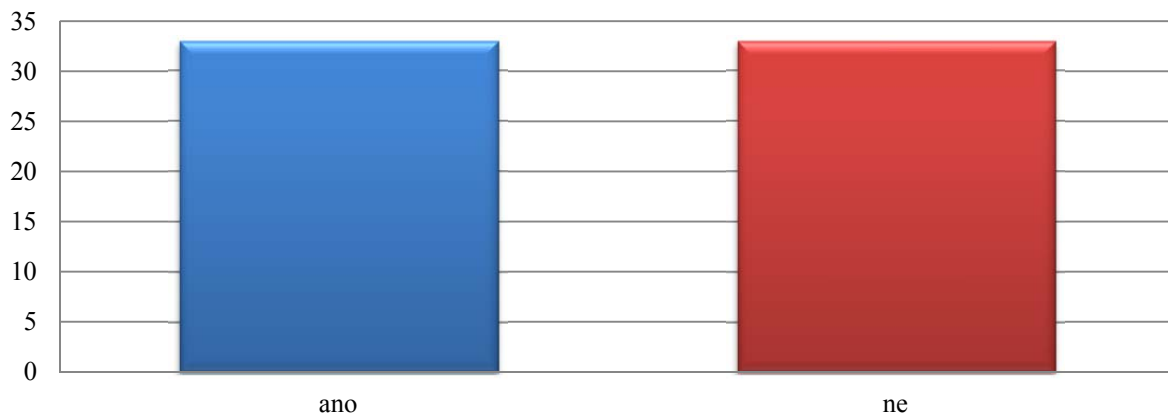

Nejčastější forma komunikace je prostřednictvím sociálních sítí (například facebook, twitter atd.), což uvedlo šestapadesát respondentů, jednapadesát respondentů používá mobilní telefon, devětatřicet respondentů prostřednictvím chatu, třicet pět respondentů používá skype, jednatřicet respondentů ICQ, třicet respondentů si píše prostřednictvím emailové schránky, devěťadvacet respondentů dává přednost osobnímu kontaktu, osmadvacet respondentů využívá možnosti posílat sms zprávy přes internetový portál a pouze devět respondentů používá telefon přes pevnou linku.

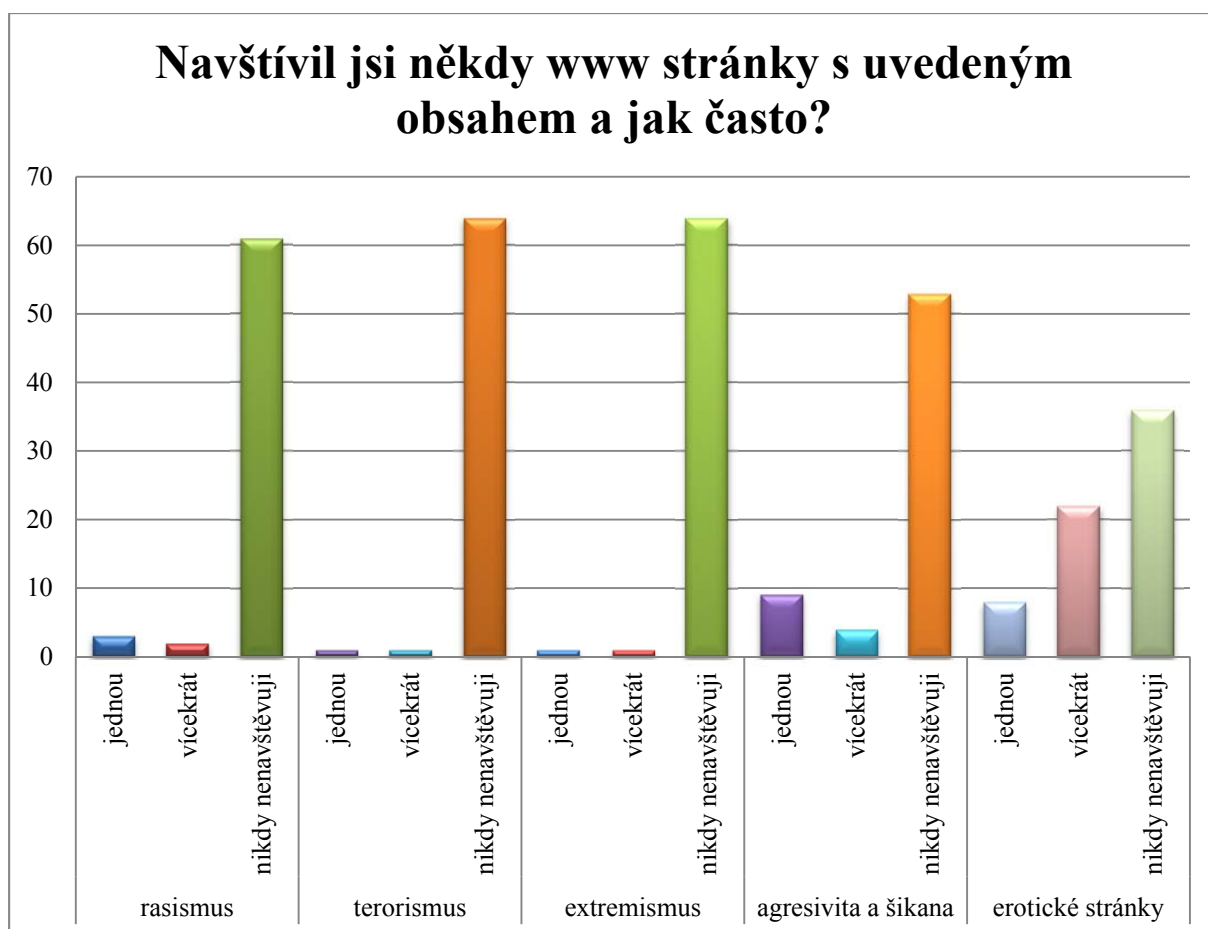

Respondenti uvedli, že nejčastěji navštěvují www stránky s tímto obsahem: čtrnáct respondentů čte zprávy, čtyřiatřicet respondentů hraje hry, čtrnáct respondentů vyhledává www stránky, jejichž prostřednictvím se může seznámit s novými lidmi, osmadvacet respondentů nejčastěji využívá sociálních sítí pro komunikaci s přáteli, dvaatřicet respondentů si pouští hudbu přes volně dostupné programy, stejně tak sleduje filmy. Jednačtyřicet respondentů nejčastěji používá www stránky ke komunikaci s přáteli prostřednictvím emailu, skype, ICQ atd., dvaatřicet respondentů uvedlo, že nejčastěji vyhledává informace pro školní účely (například na portálu wikipedia).

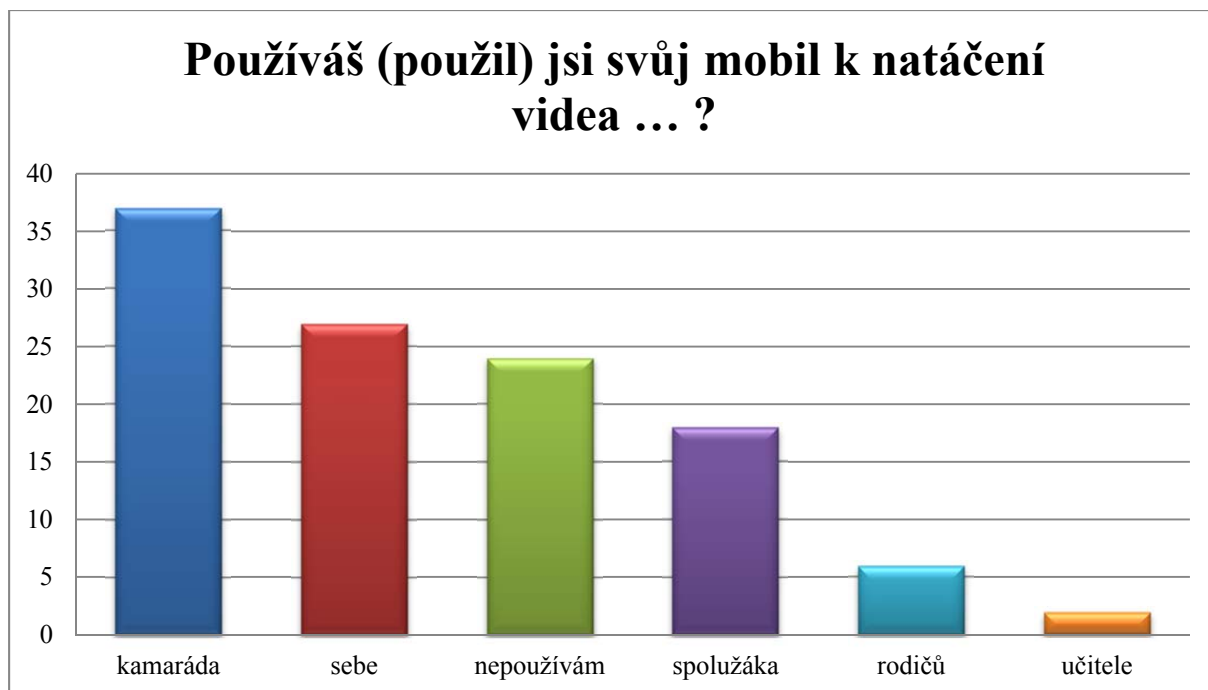
Máš prostřednictvím internetu přístup k negativním materiálům, například rasismu, extrémismu, násilí atd., ke kterým bys jinak neměl přístup?

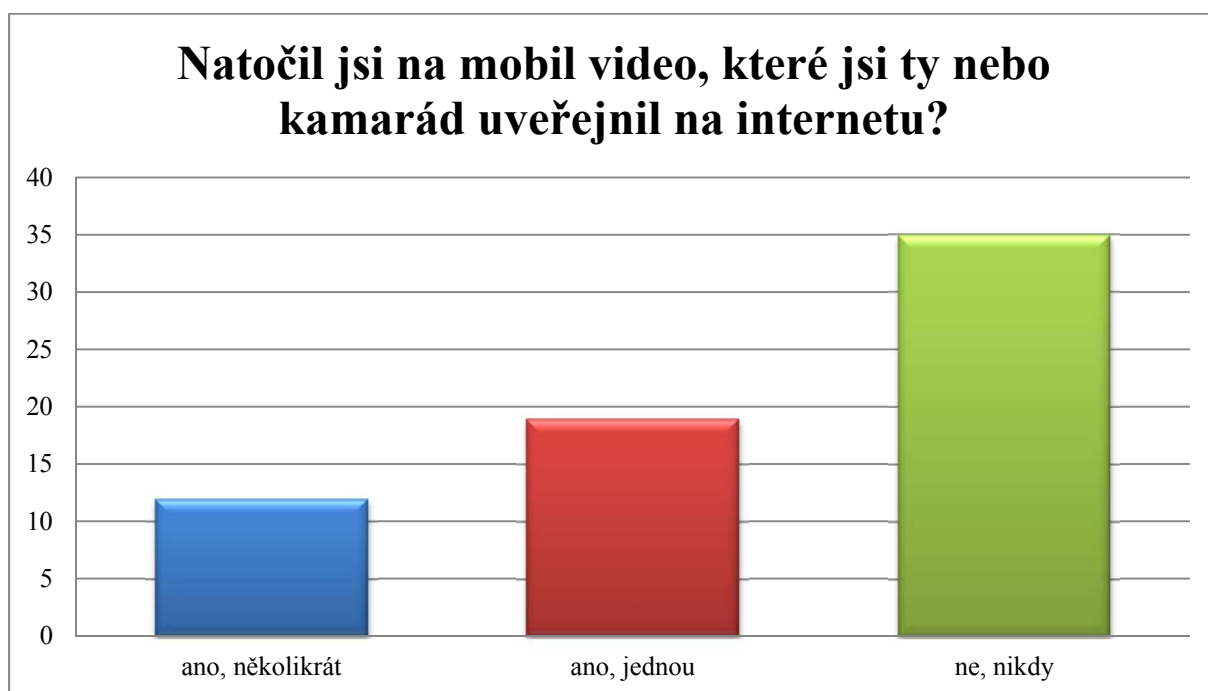
Přesně polovina dotázaných respondentů si myslí, že má prostřednictvím internetu přístup k negativním materiálům, například rasismu, extrémismu, násilí atd., ke kterým by jinak neměli přístup, a druhá polovina je opačného názoru.

Z celkového počtu 66 respondentů jich 64 nikdy nenavštívilo www stránky s tématem terorismu a extremismu, a 61 respondentů nikdy neotevřelo www stránky s rasismem. Www stránky s tématem agresivita a šikana zaujalo 9 respondentů, ti stránky navštívili jednou, čtyři respondenti vícekrát a třiapadesát respondentů vůbec nikdy. Erotické stránky shlédlo pouze jednou osm respondentů, třiašedesát respondentů na tyto stránky nikdy nechodí a dvaadvacet respondentů navštívilo erotické stránky vícekrát.

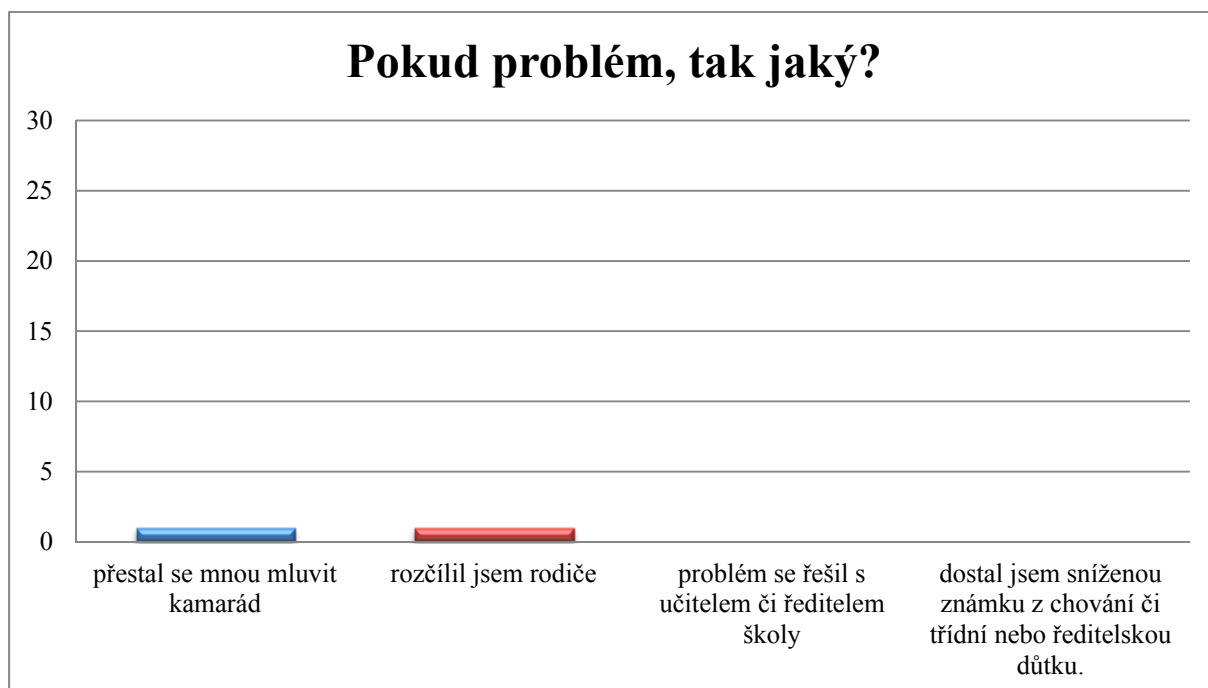
Třicet sedm respondentů použilo svůj mobil k natočení kamaráda, dvacet sedm respondentů natočilo sebe, šest respondentů uvedlo rodiče, osmnáct respondentů spolužáka, dva respondenti učitele a čtyřadvacet respondentů uvedlo, že natáčení neprovádí.

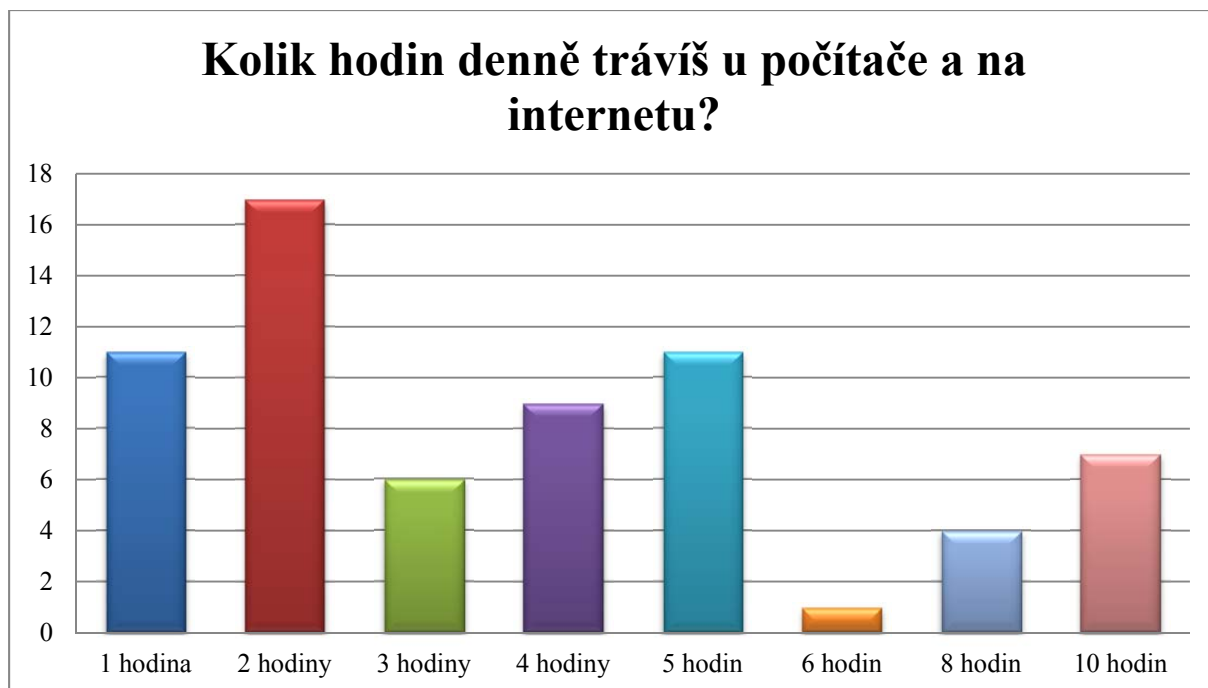
Pětadvacet respondentů nikdy nezveřejnilo video na internetu, devatenáct respondentů tak učinilo pouze jednou a dvanáct respondentů tuto činnost udělalo několikrát.

Pouze dva respondenti měli z uveřejněného videa problém, deset respondentů prospěch a čtyřiapadesát respondentů uvedlo, že na uveřejněné video nebyla žádná reakce.

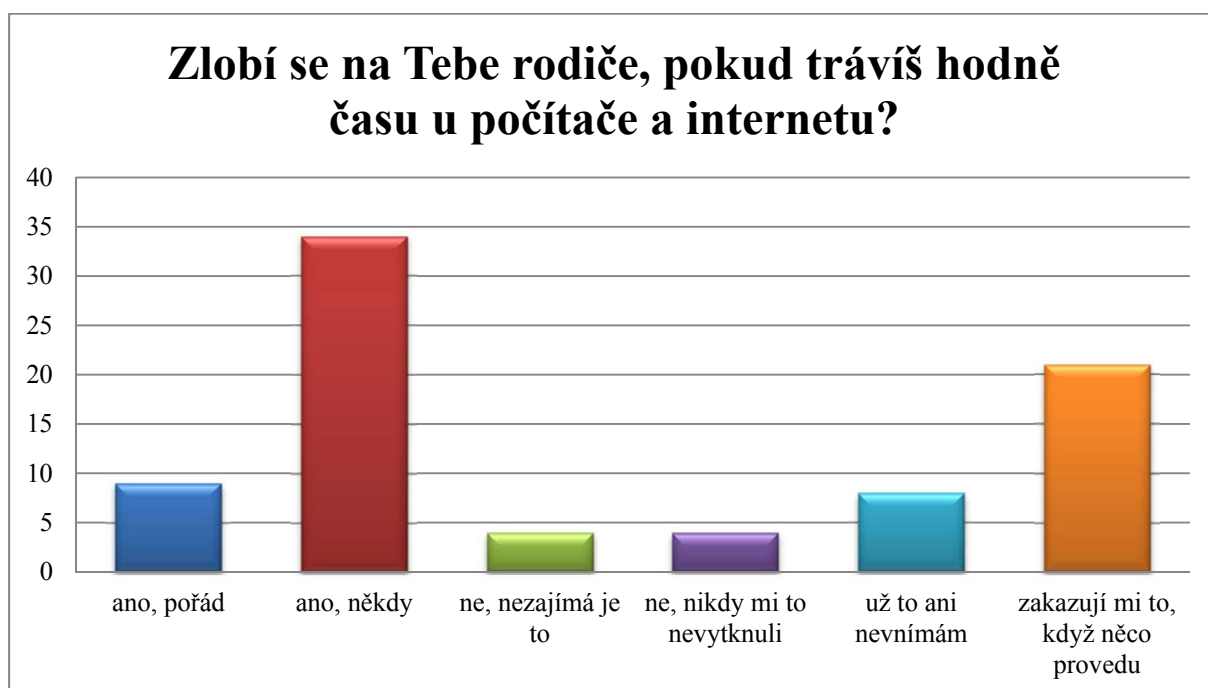
Dva respondenti uvedli, že měli z uveřejněného videa na internetu problém. S jedním respondentem přestal mluvit kamarád a druhý respondent rozčílil rodiče.

Na tuto otázku měli respondenti odpovědět podle vlastního uvážení. Nejčastější odpověď byla dvě hodiny denně (sedmnáct respondentů), jednu hodinu a pět hodin uvedlo jedenáct respondentů, devět respondentů uvedlo čtyři hodiny, šest respondentů uvedlo tři hodiny. Informace z posledních tří sloupců jsou překvapivé. Jeden respondent uvedl, že na internetu tráví šest hodin, čtyři respondenti uvedli osm hodin a sedm respondentů uvedlo, dokonce deset hodin, což považují za dosti alarmující. Rozhodně to neprospívá zdravému vývoji dospívajícího dítěte.

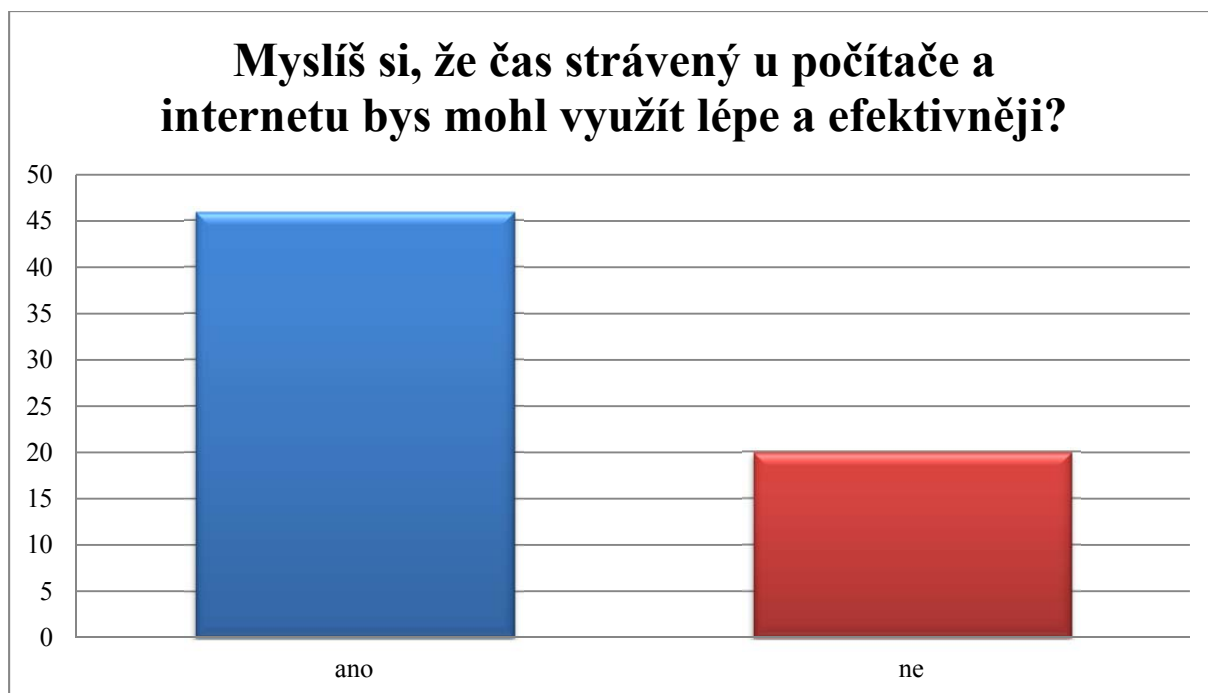

Čtyřicet respondentů se domnívá, že čas strávený u počítače má negativní vliv na jejich zdraví, ale patnáct respondentů o tom přesvědčeno není. Sedmadvacet respondentů si myslí, že to má vliv jen někdy.

Prostřednictvím této otázky jsem chtěl zjistit, zda rodiče sledují, kolik času tráví jejich dítě u počítače. Devět respondentů uvedlo, že se na ně rodiče zlobí pořád, pokud tráví hodně času u počítače, třicet čtyři respondenti uvedli, že se zlobí někdy, čtyři respondenti uvedli, že to rodiče nezajímá. Stejný počet respondentů uvedl, že jim to rodiče nikdy nevytknuli. Osm

respondentů uvedlo, že to už ani nevnímají, pokud se na ně rodiče zlobí. Jednadvacet respondentů přiznalo, že jim počítač a internet rodiče zakazují v případě, že něco provedou.

Šestačtyřicet respondentů přiznává, že čas strávený u počítače a internetu by mohli využít lépe a efektivněji, pouhých dvacet respondentů o tom přesvědčeno není.

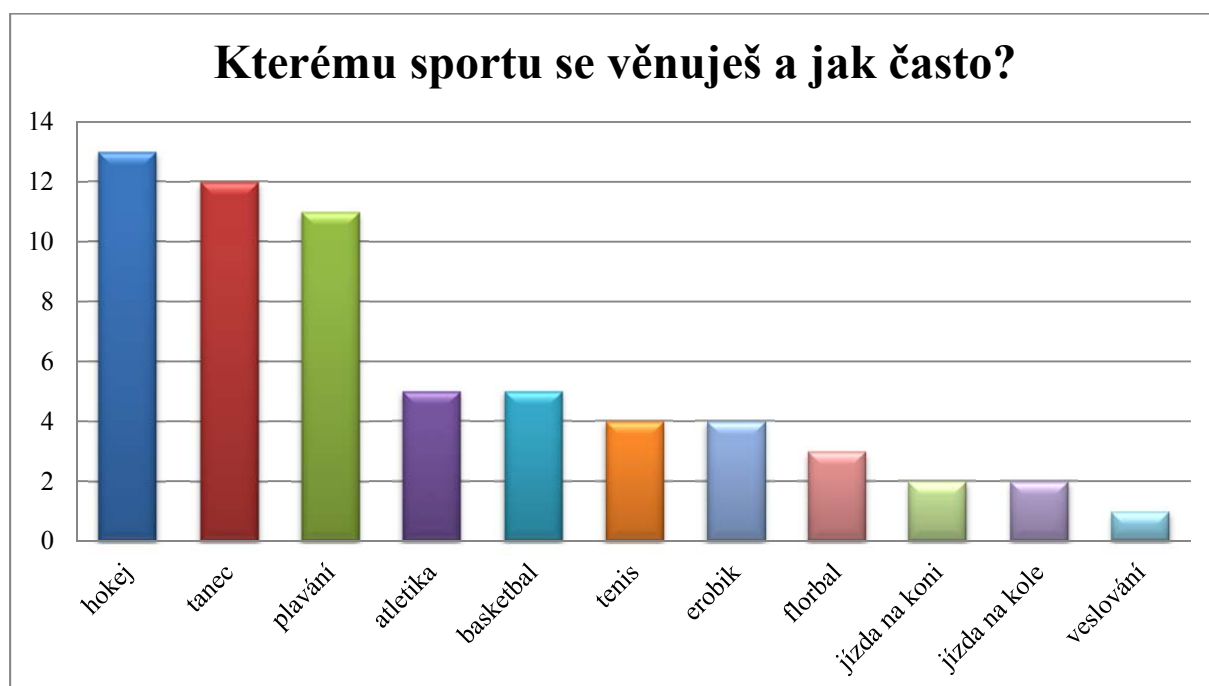

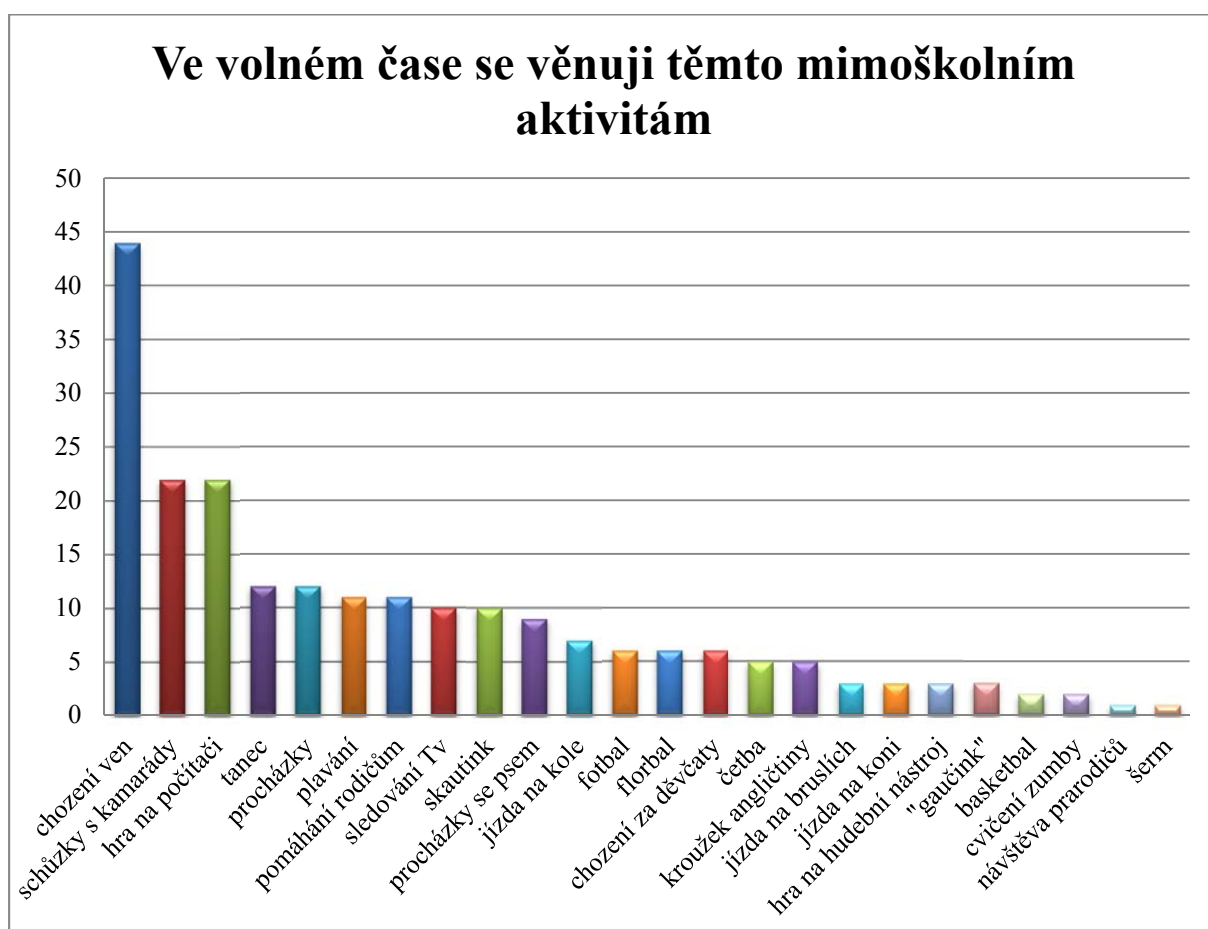
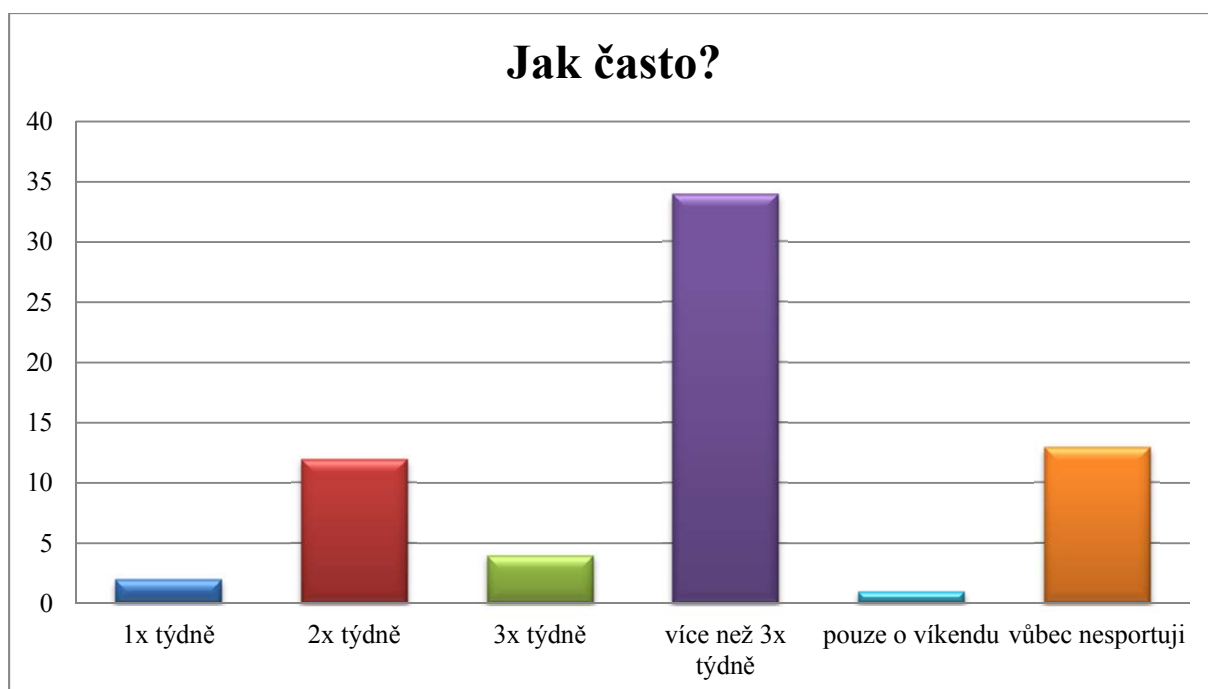
Byl jsem přesvědčen, že na tuto otázku odpoví všech šestašedesát respondentů záporně, tedy, že by jim počítač a internet chyběl. Chyběl by pouhé polovině respondentů,

přesně šestatřiceti. Dvaceti respondentům by chyběl občas. Velkým překvapením je deset respondentů, kteří uvedli, že by si dokázali představit, že by neměli ani počítač ani internet.

Na následující, osmadvacátou otázku v dotazníku jsem odpovědi rozdělil do dvou grafů. První graf zobrazuje konkrétní sport, který respondenti preferují. Nejčastějším sportem je hokej, tomu se věnuje třináct respondentům, dvanáct respondentů tancuje, jedenáct respondentů se věnuje plavání, pět respondentů basketbalu a stejný počet atletice. Stejně zastoupení má jízda na koni a jízda na kole – po dvou respondentech, florbalu se věnují tři respondenti a pouze jeden respondent vesluje.

Ve druhém grafu je zaznamenáno, jak často respondenti sportují. Více než třikrát týdně sportuje čtyřiatřicet respondentů, dvakrát týdně sportuje dvanáct respondentů, jednou týdně dva respondenti. Pouze o víkendu sportuje jeden respondent a poměrně velké zastoupení má kolonka vůbec nesportuji. Tu zaškrtnulo třináct respondentů.

Na poslední otázku někteří respondenti odpověděli s trochou nadsázky a humoru svému věku vlastnímu. Například tři respondenti uvedli, že se věnují „gaučinku“, tedy

povalování a zřejmě i nic nedělání. Další zajímavá odpověď byla, že se šest respondentů ve volném čase věnuje chození za děvčaty. Příjemným zjištěním bylo, že jedenáct respondentů ve volném čase pomáhá rodičům a jeden respondent uvedl návštěvu u prarodičů. Nejvíce respondentů (44) uvedlo, že ve volném čase chodí ven. Pod tímto pojmem si mohu představit cokoliv, například setkání s kamarády v nějaké restauraci, chození po venku jen tak, tedy bez nějakého konkrétního cíle apod. Stejný počet respondentů – dvaadvacet uvedlo, že se věnuje kamarádům nebo hraje hry na počítači. Pouze jeden respondent se věnuje šermu. Smutným zjištěním byl pro mě fakt, že četbě se věnuje pouze pět respondentů. Respondenti dále uváděli tyto aktivity: sledování televize (deset), chození do skautu (deset), tanec (dvanáct), na procházku chodí dvanáct respondentů, venčit psa chodí devět respondentů, chození do kroužku angličtiny (pět), jízdy na kole (sedm), jízdy na bruslích a na koni a hře na hudební nástroj (tři), na basketbal chodí dva respondenti, na fotbal šest respondentů, zumbu provozují dva respondenti a na florbal chodí šest respondentů.

6.7 Vyhodnocení výzkumných otázek

VO1: Je možné potvrdit, že žáci s lepším prospěchem (sledované předměty Čj, M, Ov, průměr do 2,2) využívají internetu více, než žáci s horším prospěchem?

Odpověď na VO1 jsem získal z otázek č. 2 a 5 zmíněného dotazníku. Poslouží mi i grafy ke zmíněným otázkám.

Prospěch do 2,2 má dvaapadesát respondentů, nad 2,2 čtrnáct respondentů. Tito respondenti mohli v páté otázce dotazníku zaškrtnout několik odpovědí. Jak odpověděli, uvádím v tabulce:

místo připojení	průměr do 2,2	průměr nad 2,2
doma	10	2
škola	-	-
obojí	42	10
veřejná knihovna	11	3
internetová kavárna	5	1
celkem	68	16

Dvaapadesát respondentů s prospěchem do 2,2 využívá celkem osmašedesát možných připojení k internetu. Čtrnáct respondentů nad 2,2 jich využívá pouze šestnáct. Prostým podílem jsem vypočítal, že žáci s lepším studijním průměrem mají na jednoho průměr 1,3 připojení, žáci s horším prospěchem mají průměr 1,1 připojení. Lze tedy konstatovat, že je jednoznačně potvrzeno, že žáci s prospěchem do 2,2 využívají počítač více, než žáci s prospěchem horším.

VO2: Je možné potvrdit, že žáci sedmých tříd vybraných škol využívají počítač nejvíce k vypracování referátů a získání informací pro ně?

Odpověď na druhou výzkumnou otázku získám ze třinácté otázky a také následného grafu. Podstatné informace uvedu do tabulky:

činnost domácí přípravy	respondenti
cizí jazyky	31
prezentace	28
eseje a referáty	50
programování	9
výukové CD	6
informace z encyklopedií	43

Nejvíce respondentů odpovědělo, že v rámci domácí přípravy využívá počítač a internet k získávání informací z encyklopedií a pro vypracování referátů (padesát a třiačtyřicet respondentů). Je tedy možné tvrdit, že žáci sedmých tříd druhého stupně základní školy využívají počítač nejvíce pro vypracování referátů a získání informací pro ně.

VO3: Informuje o bezpečném využívání internetu nejvíce škola?

Odpověď jsem získal ze čtrnácté otázky v dotazníku a jeho následného grafu. V této otázce mohl respondent zaškrtnout více odpovědí – možností. Respondenti uvedli:

informace od ...	respondenti
rodiče	40
učitel	12
kamarád	3
sám	21
nebyl informován	4

Byl jsem přesvědčen, že informaci o bezpečném využívání internetu by žáci sedmých tříd druhého stupně měli získat především ve škole. Ale tuto variantu zvolilo pouze dvanáct respondentů. Z odpovědí jednoznačně vyznívá, že nejvíce informací o bezpečném využití internetu získali žáci od rodičů. Ale zároveň bylo příjemné zjištění, že žáci jsou uvědomělí a informace umí získávat a zjišťovat sami, protože tuto možnost zaškrtnulo jednadvacet respondentů.

6.8 Závěr výzkumného šetření

Je tedy možno jednoznačně tvrdit, že:

- a) žáci s lepším prospěchem do 2,2 využívají počítače více, než žáci s horším průměrem prospěchu ze sledovaných předmětů,
- b) žáci využívají internet nejvíce k získávání informací pro tvorbu referátů,
- c) o bezpečném používání internetu žáky informovali nejvíce rodiče.

Dále odpovědi na otázky číslo 6, 7, 8, 9, 12 a 13 potvrdily, že počítač, potažmo ICT přináší užitek žákům v oblasti vědění a přípravy na vyučování. Odpovědi na otázky číslo 17, 18, 21, 22 a 23 potvrdily, že existují určitá rizika, která hrozí při nekontrolovaném používání ICT. Ale u zkoumaného vzorku to není v takové míře, která by měla vést k nějakým radikálním opatřením vzhledem k dospívajícím dětem (tresty, zákazy apod.).

Návrhy na opatření:

- a) i když mou sondu nelze pokládat za reprezentativní výzkum, bylo by dle mého názoru v návaznosti na odpovědi na výzkumnou otázku č. 3 a na otázky v dotazníku číslo 14, 15, 17, 18 a 23 třeba více dbát na dodržování pravidel bezpečného používání internetu,
- b) v návaznosti na odpovědi na otázky číslo 7, 15, 16, 18, 19, 20 až 26, 28 a 29 v dotazníku by měli rodiče důsledněji sledovat čas, který jejich dítě věnuje počítači,
- c) za užitečné bych (vzhledem k odpovědím na otázky číslo 6, 7, 8, 10 – 13 v dotazníku) považoval, aby učitelé ve škole více využívali schopnost práce s počítačem a internetem u svých žáků k přípravě na výuku, tj. aby žáci dostávali více úkolů, kde pro jejich splnění musí použít počítač a internet.

Závěr

Diplomová práce je rozdělena na části teoretickou a praktickou. Teoretickou část jsem rozdělil do šesti kapitol, jejichž součástí jsou další podkapitoly. V první kapitole jsem se pokusil nastínit vývoj počítačů obecně, a jaký byl jejich vývoj v našich podmínkách. Ve druhé kapitole jsem se věnoval uplatnění počítačů ve škole a také hygienickým a bezpečnostním podmínkám při jejich používání. Ve třetí kapitole jsem se zaměřil na rizikové faktory ovlivňující dnešní mládež, popsal problémy a možná rizika spojená s užíváním internetu ve dvou rovinách – užívání počítačů a internetu ve škole a doma. Na uvedené problémové oblasti na internetu jsem navázal preventivními opatřeními ve čtvrté kapitole. Zároveň jsem považoval za nutné charakterizovat rizikovou skupinu uživatelů, tedy dospívající mládež, a to včetně jejich volného času a jejich zájmů. V třetí části čtvrté kapitoly jsem specifikoval preventivní opatření ve škole a v následující podkapitole uvedl preventivní opatření v rodinném prostředí. I přes veškerou snahu rodičů a učitelů ve škole může dojít k selhání preventivních opatření. Jak lze tuto situaci řešit, jsem uvedl v páté kapitole.

V praktické části (kapitola šest) informuji o své výzkumné sondě, kterou jsem provedl na výzkumném vzorku žáků sedmých tříd dvou olomouckých škol. Výzkumnou metodou byl dotazník. Stanovil jsem si tři výzkumné otázky, které přinesly tyto odpovědi:

VO1: Je možné potvrdit, že žáci s lepším prospěchem (sledované předměty Čj, M, Ov, průměr do 2,2) využívají internetu více, než žáci s horším prospěchem?

Odpověď na VO1: Lze konstatovat, že je jednoznačně potvrzeno, že žáci s prospěchem do 2,2 využívají počítač více, než žáci s prospěchem horším.

VO2: Je možné potvrdit, že žáci sedmých tříd vybraných škol využívají počítač nejvíce k vypracování referátů a získání informací pro ně?

Odpověď na VO2: Je možné tvrdit, že žáci sedmých tříd druhého stupně základní školy využívají počítač nejvíce pro vypracování referátů a získání informací pro ně.

VO3: Informuje o bezpečném využívání internetu nejvíce škola?

Odpověď na VO3: Z odpovědí jednoznačně vyznívá, že nejvíce informací o bezpečném využití internetu získali žáci od rodičů. Ale zároveň bylo příjemné zjištění, že

žáci jsou uvědoměli a informace umí získávat a zjišťovat sami, protože tuto možnost zaškrtno
jedenadvacet respondentů.

Kromě těchto pro mě zásadních otázek výzkumná sonda potvrdila, že počítač je pro
žáky daného vzorku dobrým pomocníkem. V míře nepatrné je však jeho nekontrolované
použití rizikové pro zdravý vývoj (výchovu) těchto žáků. Bylo by proto žádoucí, aby rodiče
své děti více kontrolovali a učitelé více žáky motivovali k žádoucímu používání ICT.

Literatura

BRDIČKA, B. *Role Internetu ve vzdělávání*. Kladno: AISIS, 2003. ISBN 80-239-0106-0.

(stejně tak viz <http://it.pedf.cuni.cz/~bobr/role/ccont.htm>)

ČÍŽKOVÁ ŠIMÍČKOVÁ, J. A KOL. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0629-2.

DVOŘÁK, D. *Drogy – drogová závislost*. Olomouc : Senanim, 1996.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál. 2000. ISBN 8071-78-303-X.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, ISBN 80-7178927-5.

CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : Linde, 2001. ISBN 80-7201-265-7.

CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1993. ISBN 80-7067-287-0.

JANDOVÁ, L. *Počítačová výuka*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, 1995. ISBN 80-7043-147-4.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Hrozby neonacismu – Příležitost demokracie*. Praha : Asi-milování, o.s., 2009. ISBN 978-80-254-7147-0.

KROPÁČ, J., KUBÍČEK, Z., CHRÁSKA, M., HAVELKA, M. *Didaktika technických předmětů vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0848-1.

KROPÁČ, J., CHRÁSKA, M. *Výchova v obecně technických předmětech*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0897-X.

KUCHARSKÁ, A. *Předškolák a počítač*. Viz <http://www.rodina.cz/clanek1605.htm>. (ze dne 10.8.2010)

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o. p. s., 2006. ISBN 80-86991-65-2.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Zdravotní rizika počítačových her a videoher*. Česká a slovenská psychiatrie 2007, volně dostupné na <http://www.drnespor.eu>. (ze dne 19.8.2010)

RŮŽIČKA, O. *Internet pro učitele*. Praha: Computer Press, 2001. ISBN 80-7226-531-8.

SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: PAIDO, 2004. ISBN 80-7315-060-3.

SLAVÍK, J., NOVÁK, J. *Počítač jako pomocník učitele*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-149-5.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.

TLAPÁK, F. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže 2005 – 2008*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2005.

TLAPÁK, F. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Příručka MŠMT, odbor pro mládež. Praha : Čihák Tisk, 2002.

UHLÍŘOVÁ, M. *Přijali učitelé počítač?* E-Pedagogium [on-line], 2004, roč. 4, č. 1. Dostupné na <http://epedagog.upol.cz/eped1.2004/index.htm>. ISSN 1213-7499.

WOLF, J. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*. Praha : Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4.

Internetové zdroje:

<http://aplikace.msmt.cz/HTM/KTSkolniprogramprotisikanovani.htm> (ze dne 28.10.2010)

<http://aryanrebel.files.wordpress.com/2008/09/kyberterorismus-terorismus-a-internet.pdf>

(ze dne 21.10.2010)

http://blog.eun.org/insightblog/upload/brochure_Kidsmart_148x210_CZ_1.pdf

(ze dne 8.8.2010)

<http://encit.wz.cz/historie/web/generace.htm> (ze dne 1.8.2010)

http://jaromirmatucha.ic.cz/historie_pc/5gener.html (ze dne 1.8.2010)

http://www.detskaprava.cz/nactileti/letaky_rasismus.htm (ze dne 21.10.2010)

<http://www.georgeos.estranky.cz/clanky> (ze dne 8.8.2010)

<http://www.chip.cz/clanky/hardware/2010/04/pocitace-za-dob-cssr> (ze dne 1.8.2010)

<http://www.kr-t.cz/zip/prevence.pdf> (ze dne 10.10.2010)

<http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3>

(článek: *Závislost na internetu (netholismus)*). (ze dne 17.8.2010)

<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=minim%C3%A1ln%C3%AD+preventivn%C3%AD+program&x=0&y=0> (ze dne 10.10.2010)

<http://www.msmt.cz>

<http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx> (ze dne 21.10.2010)

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-ras.diskriminace.pdf> (ze dne 21.10.2010)

<http://www.ostrovzl.cz/prevence/rasismus-xenofobie/> (ze dne 21.10.2010)

<http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>

(ze dne 21.10.2010)

<http://www.saftonline.org/>, další informace: <http://www.saferinternet.cz>.

<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/sikana-a-pronasledovani-na-internetu/>

(ze dne 28.10.2010)

<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/stahovani-a-sdileni-nelegalniho-obsahu/>

(ze dne 1.11.2010)

<http://www.slunecnice.cz/special/bezpecnost-deti/zavislost-na-internetu-a-boj-proti-ni/>

(ze dne 18.8.2010)

<http://www.zive.cz/clanky/historie-pocitacu-od-elektronky-po-internet/sc-3-a-147343/default.aspx> (ze dne 1.8.2010)

<http://www.zkola.cz/zkeu/pedagogictipracovnici/kabinetinformatiky/dalsivzdelavani/15706.aspx> (ze dne 11.11.2010)

<http://www.doktorka.cz>; „Z dlouhého vysedávání u počítačů prý hrozí krevní sraženiny.“ (ze dne 13.4.2010)

<http://www.helcom.cz>

<http://www.msmt.cz>; *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. MŠMT ČR č. j.: 20 006/2007-51. (ze dne 21.10.2010)

<http://www.strategie.cz> (článek Průzkum: ochrana dětí na internetu je mizivá.) (ze dne 8.2.2010)

Příloha

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky sedmého ročníku druhého stupně základní školy

DOTAZNÍK

1. Pohlaví:

☐ dívka ☐ chlapec

2. Můj prospěch v 1. pololetí školního roku 2010/2011 z těchto předmětů byl:

český jazyk matematika občanská výchova

3. Souhlasím s tím, že počítačová gramotnost je v současné době nezbytná.

☐ ano ☐ ne ☐ nevím

4. Kde používám počítač:

☐ doma ☐ pouze ve škole ☐ obojí

5. Kde mohu využívat připojení na internet:

☐ doma ☐ pouze ve škole ☐ obojí (doma i ve škole)

☐ veřejná knihovna ☐ internetová kavárna

6. Počítač a internet používám především k ...

☐ ke studiu (příprava na výuku)

☐ pro zábavu (ke hraní her)

☐ surfování po internetu (jen tak)

☐ komunikace s kamarády (skype, ICQ, atd.)

☐ přehrávání filmů a hudby

☐ jiná možnost

7. Uveď v %, k čemu používáš počítač častěji, zda k přípravě na výuku nebo k zábavě (např. 40 % příprava na výuku, 60 % zábava).

.....

8. V naší škole je dostatečný počet počítačů, které využíváme pro výuku.

☐ ano ☐ ne ☐ nevím

9. Daří se Ti nacházet na internetu informace, které hledáš a potřebuješ?

☐ ano, vždy ☐ někdy ne ☐ nikdy nenajdu a potřebuji pomoc

10. Používají učitelé na vaší škole počítač a internet při výuce jako pomůcku?

☐ pravidelně ☐ občas ☐ nepoužívá ho

11. Uveď předmět, ve kterém ve vaší škole užíváte počítač a internet.

.....

12. Dostáváte domácí úkoly, při kterých využiješ počítač s internetem?

☐ pravidelně ☐ občas ☐ ne, nikdy

13. Využíváš v rámci domácí přípravy na školní výuku počítač a internet pro:

☐ výuku cizích jazyků

☐ tvorbu prezentací

☐ seminární práce, eseje, referáty

☐ programování (Pascal, PHP, .NET, apod.)

☐ výukové CD (např. výukový program matematiky, fyziky, českého jazyka atd.)

☐ informace z různých encyklopedií (např. wikipedie apod.)

14. Kdo Tě informoval o bezpečném využívání internetu?

☐ rodiče ☐ učitel ☐ kamarád ☐ sám na internetu

☐ nebyl jsem informován

15. Jakou formou komunikuješ s kamarády?

- ☐ osobní kontakt ☐ mobil ☐ ICQ ☐ skype ☐ email
- ☐ chat ☐ SMS přes internet ☐ telefon (pevná linka)
- ☐ sociální síť (facebook, twitter atd.)

16. Nejčastěji navštěvuji na internetu www stránky s tímto obsahem:

- ☐ zprávy ☐ zábava a hry ☐ chat a seznámení ☐ sociální síť
- ☐ hudba a filmy ☐ email, komunikace (ICQ, skype atd.)
- ☐ vyhledávání informací pro školní účely (např. wikipedia)

17. Máš prostřednictvím internetu přístup k negativním materiálům, například rasismu, extremismu, násilí atd., ke kterým bys jinak neměl přístup (nepřišel)?

- ☐ ano ☐ ne

18. Navštívil jsi někdy www stránky s uvedeným obsahem a jak často?

rasismus	jednou ☐	vícekrát ☐	nikdy nenavštěvuji ☐
terorismus	jednou ☐	vícekrát ☐	nikdy nenavštěvuji ☐
extremismus	jednou ☐	vícekrát ☐	nikdy nenavštěvuji ☐
agresivita a šikana	jednou ☐	vícekrát ☐	nikdy nenavštěvuji ☐
erotické stránky	jednou ☐	vícekrát ☐	nikdy nenavštěvuji ☐

19. Používáš (použil jsi) svůj mobil k natáčení videa ...

- ☐ kamaráda ☐ sebe ☐ rodičů ☐ spolužáka ☐ učitele ☐ nepoužívám

20. Natočil jsi na mobil video, které jsi ty nebo kamarád uveřejnil na internetu?

- ☐ ano, několikrát ☐ ano, jednou ☐ ne, nikdy

21. Měl jsi z uveřejněného videa nějaký prospěch či problém?

- ☐ prospěch ☐ problém ☐ ani jedno

22. Pokud problém, tak jaký? (vyplň pouze v případě, že jsi na předchozí otázku odpověděl problém)

- ☐ přestal se mnou mluvit kamarád
- ☐ rozčílil jsem rodiče
- ☐ problém se řešil s učitelem či ředitelem školy
- ☐ dostal jsem sníženou známku z chování či třídní nebo ředitelskou důtku

23. Kolik hodin denně trávíš u počítače a na internetu?

.....

24. Myslíš si, že má čas strávený u počítače negativní vliv na Tvoje zdraví?

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ někdy

25. Zlobí se na Tebe rodiče, pokud trávíš hodně času u počítače a internetu?

- ☐ ano, pořád
- ☐ ano, někdy
- ☐ ne, nezajímá je to
- ☐ ne, nikdy mi to nevytknuli
- ☐ už to ani nevnímám
- ☐ zakazují mi to, když něco provedu

26. Myslíš si, že čas strávený u počítače a internetu bys mohl využít lépe a efektivněji?

- ☐ ano
- ☐ ne

27. Dokážeš si představit, že bys byl bez počítače a internetu?

- ☐ ano, dovedu, nechyběl by mi
- ☐ občas bych ho potřeboval kvůli informacím do školy
- ☐ ne, nedovedu, strašně moc by mi chyběl

28. Kterému sportu se věnuješ a jak často?

.....

- ☐ 1x týdně
- ☐ 2x týdně
- ☐ 3x týdně
- ☐ více než 3x týdně

☐ pouze o víkendu

☐ vůbec nesportuji

29. Ve volném čase se věnuji těmto mimoškolním aktivitám:

.....

.....

Anotace

Jméno a příjmení:	Jan Klapal
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. René Szotkowski, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Počítačová technika jako prostředek vzdělávání, ale i jako možné nebezpečí pro mládež.
Název v angličtině:	Computer technology as an instrument of education, but also as a potential threat to young people.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá využíváním počítačů, informačních technologií a internetu dnešními mladými lidmi. A to jak z hlediska využití potřebného a námi společensky akceptovaného (vyhledávání informací do výuky, hrami apod.), tak i škodlivého. Je zaměřena na rizikové faktory ovlivňující dnešní mládež. Jsou zde popsána rizika spojená s užíváním internetu a následná preventivní opatření. Tato teoretická část je doplněna výzkumem zmíněné problematiky. Respondenty byli žáci sedmých tříd dvou základních škol.
Klíčová slova:	informační technologie, internet, prevence, rizikové faktory, dospívající mládež, závislost na internetu, počítačové hry, agresivita a šikana, sdílení nelegálního obsahu na internetu, dětská důvěřivost, volný čas žáků, osobnost žáka druhého stupně základní školy
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the use of computers, information technology and internet by today's young people; both in the focus of useful and socially accepted (searching for educating information, games, etc.) as well as that baleful. The thesis is

	focused on the risky factors affecting young people nowadays. We described the risks associated with using the internet and following precautionary measures. The theoretical part is complemented by research preceding this topic. Respondents were students from two classes of elementary school of level the seventh.
Klíčová slova v angličtině:	Information technology, Internet, prevention, risk factors, adolescents, Internet addiction, computer games, aggression and bullying, sharing of illegal content on the Internet, children's credibility, and leisure of students, the personality of the pupil second level school
Přílohy vázané v práci:	Dotazník Anotace CD
Rozsah práce:	103 stran
Jazyk práce:	český jazyk